

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA
KAZANILMASI: UYGULAMA VE MAHKEME KARARLARI
ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Rıza Furkan ÇÖZME

Ankara, 2021

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA
KAZANILMASI: UYGULAMA VE MAHKEME
KARARLARI ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Rıza Furkan ÇÖZME

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Rifat ERTEN

Ankara, 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**TÜRK VATANDAŞLIĞININ EVLENME YOLUYLA
KAZANILMASI: UYGULAMA VE MAHKEME KARARLARI
ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rifat ERTEN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Rifat ERTEN**
- 2- Doç. Dr. Kazım Sedat SİRMEN**
- 3- Doç. Dr. Musa AYGÜL**

24.06.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Rifat ERTEN danışmanlığında hazırladığım “Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması: Uygulama ve Mahkeme Kararları Çerçevesinde Bir İnceleme (Ankara, 2021)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.06/07/2021

Rıza Furkan ÇÖZME

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1
I. EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA	
HUSUSUNDA GELİŞMELER	4
A. Genel Olarak	4
B. Vatandaşlık Kavramının Tanımı	5
C. Devletin Vatandaşlık Belirleme Konusundaki Mahfuz Yetkisi.....	8
D. Vatandaşlık Hukukunun Direktif İlkeleri	9
1. Klâsik İlkeler.....	10
a) Herkesin Bir Vatandaşlığı Olmalıdır.....	10
b) Herkesin Yalnız Bir Vatandaşlığı Olmalıdır.....	14
c) Kişi Vatandaşlığını Değiştirmede Serbest Olmalıdır	17
2. Vatandaşlık Hukukunun Güncel Direktif İlkeleri	18
E. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanmaya Dair	
Teoriler ve Direktif İlkeler.....	19
II. MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER REJİMİ.....	22
A. Vatandaşlık Kanunlarının Çatışmasına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında	
La Haye Sözleşmesi.....	23
B. Kadınların Vatandaşlığı Konusunda Montevideo Sözleşmeleri	24
C. Evli Kadının Vatandaşlığına Dair Sözleşme.....	25
D. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	26
E. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi	27
III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA EVLENME YOLUYLA	
VATANDAŞLIK KAZANMA ŞARTLARI.....	28

A. Almanya.....	28
B. Birleşik Krallık.....	30
C. Fransa	32
D. İsviçre.....	33
E. Rusya Federasyonu.....	34
F. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.....	35

IV. EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞINI

KAZANMA ŞARTLARI VE TARİHSEL SÜREÇ.....37

A. Türk Vatandaşlık Hukukunda Kanunilik İlkesi	37
B. Türk Hukukunda Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanmanın Tarihsel Gelişimi.....	40
1. Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi.....	40
2. 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	44
3. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	46
a) 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun İlk Hâli	46
b) 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Yapılan Değişiklikler.....	50
4. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	58
a) 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Hazırlanması ve Gerekçeleri.....	58
b) Genel Olarak 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	60
c) Evliliğe İlişkin Hükümlerdeki Farklılıklar	61
d) Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığını Kazanma	62
C. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanma Şartları.....	69
1. En Az Üç Yıldır Devam Eden Geçerli Bir Evlilik	69
2. Aile Birliği İçinde Yaşama	71

3. Yabancı Eşin Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak	
Bir Faaliyette Bulunmaması.....	73
4. Yabancı Eşin Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından	
Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmaması	74

I. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI KARARININ HUKUKİ

NİTELİĞİ VE İDARENİN YETKİSİ.....79

A. Vatandaşlık Hukukunun İdare Hukukuyla İlişkisi.....	79
B. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanılması Kararının Hukukî Niteliği	79
C. İdarenin Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına	
Dair Yetkisi.....	80
D. Takdir Yetkisinin Denetlenmesi ve Yargı Yolu	86

II. EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA USULÜ.....89

A. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığını Kazanma Süreci	89
1. Başvuru Süreci	89
2. Soruşturma ve Mülakat Süreci	91
3. Karar ve Mahkeme Süreci.....	93

III. EVLİLİĞE DAİR ÖZEL DURUMLAR.....94

A. Evlenmenin Butlanı	94
B. Muvazaalı Evlilikler.....	98

IV. ULUSLARARASI ALANDA EVLENME KURUMUNDA MEYDANA

GELEN DEĞİŞİKLİKLER VE YENİ KURUMLARIN TÜRK

HUKUKUNA GÖRE YORUMLANMASI102

A. Kayıtlı Birliktelikler.....	103
B. De Facto Birliktelikler.....	106
C. Eş Cinsel Birliktelikler	106

D. Yabancı Hukuka Göre Kurulmuş Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerinin Türk Hukukuna Göre Yorumu.....	108
V. EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ	
KAZANILMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR	112
A. Evliliğe Dair Sorunlar	113
1. Gerçek Bir Evlilik Birliğine Dair Sorunlar	113
2. Evlilik Birliğiyle Bağdaşmayan Faaliyetlere Dair Sorunlar	118
B. Evliliğin Taraflarına Dair Sorunlar	122
1. Türk Vatandaşı Eşin Suç İşlemesi Sorunu	122
a) Türk Vatandaşı Eşin Tutuklu veya Hükümlü Olması	123
b) Türk Eşin Adli Sicilinin Etkisi.....	125
2. Vatandaşlık Başvurusunda Bulunan Hakkında Soruşturma Olması Sorunu.....	126
a) Evlilik Öncesinde	127
b) Evlilik Esnasında.....	129
3. Cezanın Ertelenmesi veya Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Sorunu	130
4. Başvurucunun Bir Yönerge veya Başka Bir Alt Düzey Düzenlemeyle Sakıncalı Sayılması Sorunu	136
C. Üçüncü Kişiler Açısından Sorunlar	139
1. Çocukların Korunması Sorunu.....	139
2. Bulaşıcı Hastalık Tehdidi Sorunu	140
SONUÇ	143
KAYNAKÇA.....	149
ÖZET	162
ABSTRACT	163

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
D.	: Daire
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
İDD.	: İdare Dava Dairesi
İDDK	: İdari Dava Daireleri Kurulu
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
K.	: Karar
md.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
Mük.	: Mükerrer
par.	: Paragraf

RG.	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVKUY	: Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
vb.	: ve benzeri
yuk.	: yukarıda
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Vatandaşlık hukukunda evlilik, vatandaşlık kavramı var olduğu günden beri vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesinde etkisi olan bir hukukî ilişki türüdür. İlk vatandaşlık düzenlemelerinde evlilikte vatandaşlık birliği ön planda tutulup buna göre hükümler getirilse de sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler vatandaşlık hukukunu da etkilemiş, vatandaşlık hukukunun değişimine dair düzenlemelerde vatandaşlığın bağımsızlığı ilkesi hâkim olmuştur.

Türk vatandaşlık hukukunun temel ilkelerine Anayasa’da yer verildiğinden, inceleme ve değerlendirmelerin Anayasa’da geçen bu ilkeler çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Ülkemizde ve dünyada vatandaşlık kavramı, vatandaşlığın kazanılması ve kaybı hususunda değişiklikler ve çelişmeler görülse de vatandaşlık hukukunun anayasal ilkelerinde herhangi bir radikal/köklü değişiklik olmamıştır. Bununla birlikte ulusal ve uluslararası etkenler, sosyal, ekonomik, kültürel vb. nedenlerle evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartları değişmiş, kanunda ve yönetmelikte evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için çeşitli hükümler getirilmiştir.

Güncel Türk vatandaşlık hukukunda evlilik, salt evlenmeye dayalı vatandaşlık kazandıran veya kaybettiren bir hukukî ilişki değildir. Ancak geçmişte bu yaklaşımın aksine düzenlemeler de görülmüştür. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 16. maddesinde düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında eşi Türk vatandaşı olan yabancı, Türk vatandaşlığını İçişleri Bakanlığının kararıyla kazanabilmektedir. Ancak başvuru yapılması yabancının Türk vatandaşı olacağının garantisini vermez.

Yıllar içerisinde ulaşımda yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin artması sonucu günümüzde farklı devlet vatandaşlarının evlenmesi neredeyse sıradanlaşmıştır. Farklı devletten vatandaşların evliliği, bu evliliğe uygulanacak hukuka dair tartışmalarla beraber evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması başvurularında da artışa yol açmıştır.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının ülkemizdeki tarihsel sürecine, geçmişteki vatandaşlık kazanılması şartlarına ve kurumun ne şekilde düzenlenmesi gerektiğine dair birçok çalışma yapılmıştır. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndaki güncel düzenlemede ise eşlerin en az üç yıldan beri evli olması, eşlerin aile birliği içerisinde yaşaması, yabancı eşin evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmaması ile millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartları aranmaktadır. Kanunda belirtilen bu şartların nasıl yorumlanacağını ve bu yorumların Anayasa'nın ve kanunun neresinde olduğunu, uygulamada bu kurumun nasıl işlediğini saptayabilmek için düzenlemelere ilişkin idarenin ve mahkemelerin tutumunu belirlemek gerekir. Bu da ancak mahkeme kararlarının incelenmesiyle gerçekleştirilebilir. Çalışmada evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması hallerinde evliliğe dair özel durumlar (muvazaalı evlilik ve evlenmenin butlanı), uluslararası alanda geleneksellikten uzak evlilik dışı birlikte yaşam biçimlerinin Türk hukukuna göre yorumu sorunları ile evlilikle ilgili Türk mahkemeleri kararları çerçevesinde karşılaşılan sorunlar incelemek hedeflenmiştir.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmanın şartları ve vatandaşlık kazanma usulünde karşılaşılan sorunlara yapılacak yorum da mahkemelerce tespit edilecek, idarenin yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma yollarındaki takdir yetkisi de buna göre şekillenecektir. Bu nedenle çalışma için yüzden fazla Danıştay ve bölge idare mahkemeleri kararı irdelenerek kararlar sorun oluşturan olaylara göre kategorize edilmiştir. Çalışmada değinilen mahkeme kararları bunlarla sınırlı kalmamış, evliliğe dair yorumlama yapan Yargıtay kararları ve idarenin takdir yetkisine dair Anayasa Mahkemesi kararlarına da çalışmada yer verilmiştir.

Konuya dair çalışmamızda iki bölüm yer almakta olup, ilk bölümde genel olarak evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması anlatılacaktır. Bölümde vatandaşlık hukukunun temel direktif ilkeleri ve değişen direktif ilkeler, evlenme yoluyla vatandaşlık

kazanmanın ülkemizde ve dünyadaki tarihsel gelişimi, konuya dair  ne çıkan sistemler ve evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma sistemlerine dair milletlerarası anlaşmalar incelenecektir. Sonrasında ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma yolunun belli başlı ülkelerde ve ülkemizdeki şartları anlatılacaktır.

 kinci Bölümde ise öncelikle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılmasının usulü ele alınacaktır. Sonrasında ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair evlenme kurumundan kaynaklı sorunlar ile diğ r ülkelerdeki aile kavramındaki değişiklikler ve geleneksellikten uzak birlikte yaşam modelleri incelenecektir. Son olarak ise Türk mahkemeleri tarafından evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair verilen kararlar; kararın ana konusu, yorumladığı kanun/yönetmelik metni ve gerçekleşen olay dikkate alınarak evliliğe, evliliğin taraflarına ve     nc  kişilere dair sorunlardan oluşan üç ana kategori çerçevesinde incelenecek, mahkemelerin kararları ile evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmanın günümüzdeki sorunları gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIĞIN

KAZANILMASI

I. EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA HUSUSUNDA GELİŞMELER

A. Genel Olarak

Devletlerin kendi vatandaşlıkları hakkında düzenleme yapma yetkisinin, hâkimiyet hakkının sonucu olarak mutlak nitelikte olduğu doktrinde genel kabul gören bir görüştür¹. Vatandaşlık hukukundaki bu mahfuz (münhasır) yetki, açık bir düzenlemeye ihtiyaç duymayan, tüm bağımsız devletlerin kendi vatandaşları hakkında hukuk düzenlerini oluşturması sonucu oluşan bir genel hukuk ilkesi olarak değerlendirilmektedir².

Devletler kendi siyasî, kültürel, ekonomik yapıları, tarihsel geçmişleri ve göç gibi etmenleri değerlendirerek vatandaşlığa dair düzenlemeler yaparlar. Bu düzenlemeler, ayrıca, toplumun yapısını şekillendirmesi nedeniyle de önem taşır³.

¹ **ERDEM, Bahadır:** Türk Vatandaşlık Hukuku, 7. bs., İstanbul 2019, s. 5 [*Vatandaşlık*]; **GÜNGÖR, Gülin:** Tâbiyet Hukuku, 8. bs., Ankara 2020, s. 13 vd. [*Tâbiyet*]; **NOMER, Ergin:** Türk Vatandaşlık Hukuku, 26. bs., İstanbul 2019, s. 5; **DOĞAN, Vahit:** Türk Vatandaşlık Hukuku, Güncellenmiş 16. bs., Ankara 2019, s. 3 [*Vatandaşlık*]; **AYBAY, Rona/ÖZBEK, Nimet/ERSEN PERÇİN, Gizem:** Vatandaşlık Hukuku, Ankara 2019, s.13; **ULUOCAK, Nihal:** Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 1986, s. 6.

² **GÜNGÖR, Tâbiyet**, s. 13. Güngör'e göre, devletlerin birbirinin mahfuz yetkisine saygı göstermesi ve milletlerarası hukukça mahfuz yetkisine getirilen sınırlar ise milletlerarası teamül hukuku olarak değerlendirilmelidir.

³ **TANRIBİLİR, Feriha Bilge:** “Evlenme ve Vatandaşlık”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 5, S. 1, s. 3020 [*Evlenme*].

Karşılaştırmalı hukukta çoğunlukla kabul edilen görüşe göre bir devletten bahsedilebilmesi için en az üç kurucu unsurun varlığı aranmaktadır. Bu unsurlar; ülke, ülke üzerinde yerleşmiş insan topluluğu ve ülkede tesis edilmiş kamu gücüdür⁴. Devlet mefhumu, devleti oluşturan insan topluluğu unsurundan ayrı düşünülemez. Bu unsuru açıklamak adına “ulus, millet, halk, ahali, tebaa, nüfus” gibi çeşitli tâbirler kullanılmaktadır. Bu tâbirlerin ortak noktası ise insan topluluğu unsurunun gerçek kişilerden oluşmasıdır.

Devlet kendisini var eden, kurucu unsurunu teşkil eden insan topluluğunu oluşturan gerçek kişilerin kendisiyle bağını bilmek ister⁵. Devlet bu nedenle, devletle bağlı insan topluluğunu diğerlerinden ayırmalı ve bu topluluğu ayırt edebilecek bir hukukî bağ tesis etmelidir⁶.

B. Vatandaşlık Kavramının Tanımı

Vatandaşlık hukuku incelenirken, vatandaşlık kavramının farklı şekillerde ifade edildiği; yurttaşlık, uyrukluk kelimeleri yanında tâbiyet kavramıyla beraber kullanıldığı görülür. Bu kavramların birçoğu eş anlamlı olsa da tâbiyet ile vatandaşlık farklı durumları karşılamaktadır. Vatandaşlık, gerçek kişiyle devlet arasındaki siyasî ve hukukî bağı ifade ederken tâbiyet ise bir kişi (gerçek veya tüzel kişi) veya şeyi (hava araçları, gemiler vs.) devlete bağlayan siyasî ve hukukî bağıdır. Kavramların kapsamından da anlaşılacağı üzere, tâbiyet vatandaşlığı da kapsayan bir ifade olup, daha geniş bir anlam

⁴ **PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk Dersleri, Cilt II, Ankara 1999, s. 5.

⁵ **DOĞAN,** *Vatandaşlık*, s. 1; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 3.

⁶ **GÖĞER, Erdoğan:** Türk Tâbiyet Hukuku, 4. bs., Ankara 1979, s. 1.

ifade ettiğinden, vatandaşlık ile aynı manada kullanılması her zaman doğru olmayacaktır⁷.

Doktrinde vatandaşlığın genel kabul gören, ortak bir tanımı yapılmamıştır. *Nomer*, bunun nedenini vatandaşlığın nitelik ve kapsamca belirli ve tüm insanlar tarafından kabul edilecek bir tanımına henüz erişilememiş olunmasına bağlar⁸. En genel anlamıyla vatandaşlık, insan unsuruyla devlet arasındaki bağı ifade eder⁹. Başka bir deyişle vatandaşlık, kişi ile devlet arasında kurulmuş, hukukî ve siyasî yönleri sahip bir bağı tanımlar¹⁰. Kavrama ilişkin tanımlar, tanımlayanın bakış açısına göre değişmekte, bu nedenle vatandaşlığa dair farklı tanımlar yapılmaktadır.

Tanımlardan birinde vatandaşlık, “*bir kişinin belirli bir devlete ait olduğunu ifade eden kavram*” olarak ifade edilmiştir¹¹. Bir başka tanım da bu kavram, “*devletin tek taraflı hâkimiyet hakkını kullanarak şartlarını ve hükümlerini tespit ettiği bir hukukî statüyü gerçekleştiren kişi ile arasında kurulan hukukî bağ*” olarak nitelendirilmiştir¹². Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nin¹³ 2. maddesinde vatandaşlık, “*bir kişi ile devlet arasındaki*

⁷ **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 5; **BERKİ, Osman Fazıl**: “*Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyete Tesiri*”, AÜHFD, 1972, C. 3, S. 1, s. 15 vd. [Evlenme]; **GÖĞER**, s. 6; **FİŞEK, Hicri**: *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara 1959, s. 12.

⁸ **NOMER**, s. 19.

⁹ **ULUOCAK**, s. 5 vd.

¹⁰ **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 8; **ULUOCAK**, s. 6.

¹¹ **NOMER**, s. 3.

¹² **ULUOCAK**, s. 5-6.

¹³ *European Convention on Nationality*, 6 Kasım 1997, Strazburg. Sözleşme’nin İngilizce

hukukî bağ anlamına gelmekte, kişinin etnik kökenini ifade etmemektedir” şeklinde tanımlanmış, tanımda vatandaşlığın hukukî yönü vurgulanmıştır.

Uluslararası Adalet Divanının *Nottebohm* kararında vatandaşlık, “*temelinde bir toplumsal bağlılık olgusu, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat, ilgi ve duygu dayanışması yatan bir ilişki*” şeklinde tanımlanmıştır¹⁴.

entId=090000168007f2c8 [Erişim Tarihi: 12.9.2020]. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi hakkında bilgi için bkz. **GÜNGÖR, Gülin**: “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*”, MHB, 2000, Y. 17-18, S. 1-2 (Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ’a Armağan), s. 229-250 [*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*]; **TANRIBİLİR, Feriha Bilge**: “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku*”, MHB, 2002, Y. 22, S. 2 (Prof. Dr. Ergin NOMER’e Armağan), s. 791-818 [*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*]; Sözleşme’nin Türkçe çevirisi için bkz. **AYKAÇ, Alper Can**: “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*”, TBBD, 2008, C. 21, S. 77, s. 359-383. Türkiye Sözleşme’ye taraf değildir.

¹⁴ Karara konu olayda *Nottebohm*, Guatemala’da taşınmaz sahibi olup orada ikâmet eden bir Alman vatandaşıdır. İlgili kişi İkinci Dünya Savaşı’nın başlarında Guatemala’nın Almanya’ya karşı savaşa girme ihtimalini düşünerek, Liechtenstein’a gidip burada kısa bir süre kalmış ve Liechtenstein vatandaşlığını kazanmıştır. Vatandaşlık kazanmakla da Alman kanunları uyarınca Alman vatandaşlığını kendiliğinden kaybetmiştir. Guatemala’nın Almanya’ya savaş ilan etmesiyle *Nottebohm*’un mallarına el konulmuştur. Liechtenstein kendi vatandaşı olduğunu ile sürerek diplomatik himaye talebinde bulunmuştur. Guatemala’nın bu talebi reddetmesi üzerine uyuşmazlık Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önüne götürülmüştür. UAD, vatandaşlıktan dolayı koruma yoluna başvuru için kişiyle o devlet arasında “*gerçek bir bağın*” bulunması gerektiğini, oysa *Nottebohm*’un Liechtenstein vatandaşlığının gerçek bir bağa dayanmadığını belirtmiş ve davayı reddetmiştir. Kararın İngilizce metni için bkz. <https://www.icj->

Türk hukukunda ise vatandaş tanımı, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun¹⁵ (TVK) 3. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde, “*Türk vatandaşı, Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiyi ifade eder*” şeklinde düzenlenmiştir.

C. Devletin Vatandaşlık Belirleme Konusundaki Mahfuz Yetkisi

Devletlerin egemenlik hakları kapsamında vatandaşlık hukukuna dair düzenleme getirme yetkisine sahip oldukları kabul edilmektedir. Ancak bu alanda sınırsız düzenleme serbestisinin uygulanmasının birtakım mahzurları olduğu tespit edilmiş ve devletlere tanınan bu yetkiye, uluslararası alanda kabul edilen ilkelerle sınırlamalar getirilmiştir¹⁶. Bu sınırlamalar çerçevesinde devletlerin vatandaşlık hukukuna dair düzenlemelerinde tamamıyla kendi menfaatleri odağında, bütün ilkelerden bağımsız şekilde hareket ettiği söylenemeyecektir.

Devletlerin vatandaşlık hukuku alanında yapacakları düzenlemelerde, hukukun genel ilkelerine, uluslararası hukuk kurallarına ve genel esaslarına uygun davranmaları ve düzenlemelerde diğer devletlerin hükümlerlik haklarını da göz önünde bulundurmaları beklenmektedir¹⁷. Zira devletin uluslararası hukuk kurallarına ve genel esaslara uymayarak getirdiği düzenleme veya uygulamalar sonucunda tespit ettiği vatandaşlığın başka bir devlet tarafından iptali söz konusu olmasa da dikkate alınmaması mümkündür ki bu hâl, “*kabul etmeme*”, “*yok sayma*” veya “*dikkate almama*” gibi kavramlarla ifade edilir. Vatandaşlık Kanunlarının Çatışmasına İlişkin Bazı Sorunlar

cij.org/public/files/case-related/18/018-19511217-APP-1-00-EN.pdf [Erişim Tarihi: 28.12.2020].

¹⁵ 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu: RG, 12.06.2009, S. 27256.

¹⁶ ERDEM, *Vatandaşlık*, s. 26.

¹⁷ NOMER, s. 5; ULUOCAK, s. 6.

Hakkında La Haye Sözleşmesi'nin¹⁸ ilk maddesinde “her devlet, kimlerin kendi vatandaşı olduğunu, kendi hukuku uyarınca kendi belirler” düzenlemesiyle devletlerin hâkimiyet hakkına vurgu yapıldıktan hemen sonra “düzenlenen ulusal mevzuat, uluslararası sözleşmelere, uluslararası teamül hukukuna ve vatandaşlık konusunda genel olarak kabul edilmiş hukuk ilkelerine uygun olduğu ölçüde, diğer devletlerce kabul edilecektir” ifadesiyle, bu alanda yapılacak düzenlemelerde uluslararası hukuka uygunluğun aranacağı belirtilmiştir. Bu ilke Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde de benimsenmiştir. Sözleşme'nin 3. maddesinde hâkimiyet ilkesine dair, “düzenleme, ilgili uluslararası sözleşmelere, uluslararası hukuk ve vatandaşlık konusunda genel olarak kabul edilmiş hukuk ilkelerine uygun olduğu ölçüde, diğer devletlerce kabul edilir” ifadesi yer almaktadır.

D. Vatandaşlık Hukukunun Direktif İlkeleri

Devletlerin vatandaşlığa dair düzenlemelerinde uymasının önerildiği üç direktif ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler; herkesin bir vatandaşlığının olması, herkesin sadece bir vatandaşlığının olması ve kişilerin vatandaşlık değiştirmede özgür olması prensipleridir¹⁹. Uluslararası hukukta prensiplere uymamaya bağlanan herhangi bir yaptırım

¹⁸ *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, 12 Nisan 1930, Sözleşme'nin İngilizce metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20179/v179.pdf> [Erişim Tarihi: 11.9.2020]. Sözleşme'nin kadının vatandaşlığı ile ilgili hükümlerinin tercümesi için bkz. **AYBAY, Rona:** Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara 1980, s. 131-132. Türkiye Sözleşme'ye taraf değildir.

¹⁹ **GÖĞER**, s. 12; **ULUOCAK**, s. 8; **NOMER**, s. 6, **BERKİ, Osman Fazıl:** “Çift Tâbiyet”, AÜHFD, 1947, C. 44, S. 1-4 (1947), s. 348 [Tâbiyet].

bulunmamaktadır. Bu durumun da devletlerce suistimal edilerek kendi çıkarları doğrultusunda vatandaşlık ilkelerine aykırı hükümler düzenlenebildiği görülebilmektedir²⁰. Günümüzde herkesin yalnız bir vatandaşlığa sahip olması direktif ilkesi etkisini kaybetmiş, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile gözden geçirilen direktif ilkelere yenileri eklenmiştir. Vatandaşlığa dair direktif ilkeler aşağıda tek tek ele alınacaktır.

Vatandaşlık hukuku alanında tavsiye niteliğindeki bu ilkelerle birlikte, UAD'nin bir kararına dayanan ve neredeyse tüm dünyada kabul edilen diğer ilke ise “*vatandaşlığın gerçekliği ilkesi*”dir. UAD'nin *Nottebohm* davasında verdiği karar²¹ ile tespit edilen bu ilke, devletlerin vatandaşlık hukuku alanındaki düzenlemelerinde yetkileri kötüye kullanmanın önüne geçmeyi amaçlamaktadır. İlke uyarınca birden fazla devletin vatandaşı olan kişinin vatandaşlığı ile alakalı uyumsuzluklarda, ilgili kişinin hangi devletle daha yoğun bir ilişkide olduğu saptanacak ve kişi bu devletin vatandaşı addedilecektir.

1. Klâsik İlkeler

a) Herkesin Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

Herkesin bir vatandaşlığı olması gerektiğine dair ilke, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin²² 15. maddesinde “*Herkesin bir vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır.*”

²⁰ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 25.

²¹ Kararın özeti için bkz. yuk. dn. 14. Kararın ayrıntılı incelemesi ve güncel uluslararası hukuka yansımaları için bkz. DEMİRKOL, Berk: “*Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde ‘Etkin Vatandaşlık’ Sorunsalı*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, S. 2, s. 159-194.

²² *Universal Declaration of Human Rights*. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217A (III) sayılı kararıyla ilan edilmiştir. Türkiye’de ise, 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

şeklinde belirtilmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi de vatandaşlığa dair ilkeleri düzenleyen maddesinde; herkesin vatandaşlık hakkına sahip olduğu (md. 4/a) ve vatansızlık durumundan kaçınılması gerektiği (md. 4/b) ifadelerine yer vermiştir.

Vatansızlık, herhangi bir devlet ile vatandaşlık bağı olmayan kimseler için kullanılan bir kavramdır²³. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda²⁴ (YUKK) vatansız kişiler, “*Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi*” olarak tanımlanmıştır (md. 3/1-ş). Herhangi bir devletin vatandaşlığının kazanılması veya vatandaşlığın korunması şartlarına uymayan durumlarda oluşan vatansızlık durumuna, özellikle savaş ve büyük çaplı toplumsal hadiselerden sonra rastlanmaktadır²⁵. Ayrıca farklı vatandaşlığa sahip iki kişinin evlenmesi de vatansızlık olgusunu doğurabilmektedir. Yabancı biriyle evlenince kendi devletinin vatandaşlığını düzenlemeler uyarınca kaybeden kişinin evlendiği kişinin vatandaşlığını kazanamaması bu duruma örnektir.

Devletler kendisini oluşturan insan unsurunun üyelerini, kişi de kendisinden koruma ve hak talebinde bulunabileceği devleti bilmek ister. Vatansızlık durumu bu nedenle hem devletler hem de kişiler yönünden istenilmeyen bir hâl oluşturur²⁶. Herkesin bir vatandaşlığı olmasına dair ilke bu hâllerin önlenmesini amaçlamakta, bu doğrultuda gereken tedbirlerin alınmasını öngörmektedir²⁷.

²³ GÖĞER, s. 12.

²⁴ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu: RG, 11.04.2013, S. 28615.

²⁵ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 28.

²⁶ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 28.

²⁷ NOMER, s. 7.

İki taraf açısından da türlü sıkıntılar doğuran²⁸ vatansızlığın önlenmesi amacıyla uluslararası alanda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Herkesin bir vatandaşlığa sahip olması gerektiği ilkesi doğrultusunda Vatansızlık Hâllerinin Ortadan Kaldırılması ve Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi²⁹ imzalanmıştır. Aynı şekilde vatansızlık hâllerinin azaltılması hedefiyle Uluslararası Kişi Hâlleri Komisyonu³⁰ (*Commission Internationale de l'État Civil – CIEC*) tarafından düzenlenen Vatansızlık

²⁸ Vatansızlık hâlinin neden olduğu sıkıntılar (ehliyetin tespiti, askerlik, ikâmet, çalışma, diplomatik himaye) konusu için bkz. **AYBAY/ ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 53 vd.

²⁹ *UN Convention on the Reduction of Statelessness*, New York, 30 Ağustos 1961. Sözleşme'nin İngilizce metni için bkz. United Nations, Treaty Series, Vol. 989, s.175. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1975/12/19751213%2003-00%20AM/Ch_V_4p.pdf [Erişim Tarihi: 10.9.2020]. Türkiye Sözleşme'ye taraf değildir.

³⁰ Uluslararası Kişi Hâlleri Komisyonu, 25 Eylül 1950 yılında Uluslararası Kişi Hâlleri Komisyonunun Kurulmasına Dair Protokol ile kurulan bir uluslararası kurumdur. Komisyonun amacı, internet sitesinde belirtildiği üzere, “... *kişi hâllerine, aileye ve vatandaşlığa ilişkin konularda Komisyon’a üye devletlerin hukukunu inceleyerek, kişi hâlleri ile ilgili üye devletlerde yürürlükte bulunan hükümleri ahenkleştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, üye devletlerin nüfus idarelerindeki teknikleri geliştirip iyileştirmek*.”: http://www.ciec1.org/SITECIEC/PAGE_Accueil/EBcAABPbaxZ3SlBjd3pjZ0h14wE?WD_ACTION_=MENU&ID=A37&_WWREFERER_=http%3A%2F%2Fwww.ciec1.org%2F&_WWNATION_=5 [Erişim Tarihi: 13.1.2021].

Hâllerinin Sayısının Azaltılmasına İlişkin Sözleşme³¹ de bulunmaktadır. Türkiye, Sözleşme’yi 13 Eylül 1973 tarihinde imzalamıştır³².

Uluslararası alanda vatansızlığın azaltılmasına ilişkin çabaların sonucunda vatansız kişi sayısının azaltılması yönelimi devletler tarafından benimsenmiştir. Bununla birlikte uluslararası topluluk, vatansızların hukukî statüsünü de güvence altına almak istemiş ve bu hedefle Türkiye’nin de 2014 yılında tarafı olduğu 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme³³ düzenlenmiştir. Ancak bu Sözleşme’de vatansızlık veya vatansızlığın korunması, hak olarak belirtilmemiştir. Bu nedenle başka bir devletin vatandaşlığını kazanmadan vatandaşlıktan çıkmayı önleyen hükümlerin öngörülmesi, kişinin şahsî haklarına müdahale kapsamında değerlendirilemeyecektir. Böyle bir yargı ne anayasaya ne de uluslararası hukuka aykırılık oluşturacaktır³⁴.

Vatansızlık hâllerini devletler istenmeyen durum olarak görmesine ve devletlerin mevzuatlarında bu ilkeye göre hareket edilmesine rağmen, kimi zaman devletler vatandaşlık düzenlemelerinde kendi menfaatleri doğrultusunda bu ilkeyi ihlal

³¹ *Convention (No. 13) to reduce the number of cases of statelessness*, Bern, 13 Eylül 1973. Sözleşme’nin İngilizce metni için bkz. http://www.ciec1.org/SITECIEC/PAGE_Conventions/EBcAABEHhZ3SlBjd3pjZ0h14wE [Erişim Tarihi: 16.1.2021].

³² 1883 sayılı Vatansızlık Hâllerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun: RG, 04.05.1975, S. 15226.

³³ *Convention relating to the Status of Stateless Persons*, New York, 28 Eylül 1954. Türkiye, Sözleşme’yi 6549 Sayılı Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile 1 Temmuz 2014 tarihinde onaylamıştır. RG, 10.07.2014, S. 29056.

³⁴ **NOMER**, s. 8.

edebilmektedir³⁵. Buna örnek olarak sadece kan esası (*ius sanguinis*) veya sadece toprak esası (*ius soli*) ile vatandaşlığın verildiği düzenlemeler gösterilebilir. Bu durumlarda kişiler vatansız kalabilir. Başka istisnâ durumlarda ise devletler siyasî ve ideolojik sebeplerle kişileri vatansız bırakacak düzenlemeler yapabilmektedir³⁶. Vatandaşlığını ıskat sonucu kaybeden kişinin başka bir devletin vatandaşlığına sahip olmaması bu duruma örnektir.

Herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır ilkesi, TVK’da da kabul edilmiş olup, vatansızlığın önlenmesi TVK’nın en önemli amaçlarından biridir³⁷. Bu ilke doğrultusunda TVK’da vatandaşlığın kazanılmasına dair tamamlayıcı ilke olarak doğum yeri (toprak) esasının da kabul edilmesi bu duruma örnek teşkil eder.

b) Herkesin Yalnız Bir Vatandaşlığı Olmalıdır

Kişinin vatansız olması veya kalması gibi, birden fazla vatandaşlığı haiz olması da bazı karışıklıklara ve problemlere yol açabilir. Herkesin yalnız bir vatandaşlığı olması gerektiği ilkesi ile çifte veya çok vatandaşlık durumlarını önlemek hedeflenmektedir³⁸. Bu ilke çok vatandaşlığın doğurduğu problemleri önlemek yanında, devletlerin savaş hâli gibi bazı olağanüstü durumlarda yükümlü tutacakları kişileri belirlemeye de hizmet eder³⁹.

³⁵ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 29.

³⁶ AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 52.

³⁷ GÜNGÖR, Gülin: “The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment (Amendment)”, Ankara Law Review, 2004, V. 1, No 1, s. 35 [Marriage].

³⁸ FİŞEK, s. 19.

³⁹ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 29.

Günümüz uluslararası toplumunda yaşanan değişim ve gelişmeler bu ilkenin vatandaşlık hukukuna etkisini azaltmıştır. Büyük savaşlar sonrası yaşanan göç hareketleri ve seyahat olanaklarının artmasıyla vatandaşı olmadıkları ülkede yaşayan kişilerin sayısının fazlalaşması bu etkinin önemini yitirmesine yol açmıştır⁴⁰. Böylece kişinin yalnız bir vatandaşlığa sahip olması ilkesi modern uluslararası vatandaşlık hukukunda ve bazı devlet mevzuatlarında bir prensip veya hedef olmaktan çıkmıştır⁴¹.

Çok vatandaşlık olgusuna karşı ileri sürülebilen olumsuz iddialar, olgunun özel ve kamu hukuku alanlarına ilişkin problemlere yol açma ihtimaline dairdir⁴². Bu problemleri genel olarak askerlik ödevi, diplomatik himaye ve kişiye uygulanacak hukukun tayini sorunları olarak sınıflandırabilmek mümkündür⁴³. Ancak kanunlar ihtilâfı hukukuna göre çok vatandaşlıkla ilişkili sorunlar milletlerarası özel hukukun bir konusunu teşkil eder ve bu sorunlar milletlerarası özel hukuk kurallarıyla çözülebilecek sorunlardır⁴⁴. Bununla birlikte, çok vatandaşlığa sahip kişiye dair ihtilâflarda devletler kendi vatandaşlığına öncelik verebilir. Verilen öncelikle devletin kişiyi vatandaşı addetmesi uluslararası hukukça uygun bulunmaktadır.

⁴⁰ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 29.

⁴¹ GÜNGÖR, s. 27; ERDEM, *Vatandaşlık*, s. 14; NOMER, s. 8. Ancak Rusya’da, belirli şartlarda doğan çocuklar hariç olmak üzere Almanya’da ve bazı diğer devletlerde, kişinin vatandaşlığı kazanırken mevcut vatandaşlığından çıkması şart koşulmaktadır.

⁴² AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 55.

⁴³ GÜNGÖR, s. 28.

⁴⁴ NOMER, s. 9.

Türk hukukunda da herkesin tek vatandaşlığı olmasına dair direktif ilke, hedef olmaktan çıkmıştır. Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda⁴⁵ (403 sayılı Kanun) 2383 sayılı Kanun⁴⁶ ile yapılan değişiklikten beri Türk hukukunda çok vatandaşlık kabul edilmiştir⁴⁷. Anılan değişiklik ile 403 sayılı Kanun’da Türk vatandaşlarının Türk vatandaşlığını koruyarak başka bir devlet vatandaşlığını kazanmaları mümkün kılınmıştır⁴⁸.

TVK’nın 3. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde çok vatandaşlık Türk vatandaşı kişi bakımından tanımlanmış, çok vatandaşlık kavramı “*Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması*” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un⁴⁹ (MÖHUK) 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde çok vatandaşlık durumlarında yetkili hukuk belirlenmiş, “*Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk Hukuku, birden fazla devlet*

⁴⁵ RG, 22.02.1964, S. 11638. Kanun’un 47. maddesindeki “*Bu kanun yayımından üç ay sonra yürürlüğe girer.*” hükmü gereğince 22 Mayıs 1964’te yürürlüğe girmiştir.

⁴⁶ 11/2/1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun: RG, 17.02.1981, S. 17254.

⁴⁷ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 14.

⁴⁸ Değişiklikte bu hükümlerle çok vatandaşlık hâli düzenlense de 403 sayılı Kanun’un 25. maddesine yapılan ekleme ile sadece çıkma izni değil, izin alınmadan başka bir devletin vatandaşlığının kazanıldığı her hâl kaybettirme sebebi olarak addedilmiştir. 2383 sayılı Kanun ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **TANRIBİLİR, Feriha Bilge**: “*Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine*”, TBBD, 2007, s. 39 vd. [*Tasarı*].

⁴⁹ RG, 12.12.2007, S. 26728.

vatandaşlığına sahip olup, aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında, daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku uygulanır” düzenlemesiyle konu çözüme kavuşturulmuştur.

c) Kişi Vatandaşlığını Değiştirmede Serbest Olmalıdır

Kişinin vatandaşlığını değiştirmesinde özgür olması gerektiği ilkesi, kimsenin iradesiyle vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılmayacağına işaret eder. Bu ilke, feodalizm döneminden günümüze kadar gelen ve kişinin hayatı boyunca aynı devletin vatandaşlığını taşıması zorunluluğunu belirten daimî sadâkat ilkesine karşı teminat teşkil etmektedir⁵⁰.

İlke kişinin doğum anında iradesi dışında kazandığı vatandaşlığını değiştirebilmesini mümkün kılmaktadır. Kişiye vatandaş olmak istemediği devletin vatandaşlığını zoraki şekilde yüklemek ve kendisinin vatandaşlıktan ayrılmasına izin vermemek çoğunlukla ne devlet ne de kişi açısından faydalıdır⁵¹. Ancak malî veya cezaî bir tâkibat gibi kimi istisnaî durumlardan dolayı vatandaşlıktan ayrılmak isteyen kişilere devlet vatandaşlıktan çıkma izni vermek zorunda değildir.

Günümüzde vatandaşlık değiştirme serbestisi ilkesine insan hakları kapsamında yer verilmekte ve kişinin doğumuyla iradesi dışında kazandığı vatandaşlığı, istediği vakit iradesiyle değiştirebileceği savunulmaktadır. Nitekim bu ilke, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 15. maddesinde, “Hiç kimse keyfî olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum bırakılamaz” şeklinde ifade edilmiştir.

İlkenin hedefi ve içeriği açık olsa da, uygulanmasında bazı zorlukları barındırdığı yadsınamaz bir gerçektir⁵². Sonuçta kişinin bir devletin vatandaşlığından çıkıp diğer

⁵⁰ GÖĞER, s. 13.

⁵¹ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 30.

⁵² AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 56.

devletin vatandaşlığına geçmesi için, vatandaşlığını kazanmak istediği devletin vatandaşlık kazanma şartlarını sağlaması gerekir⁵³. Bununla birlikte kişi de kendisine tanınan vatandaşlığı serbestçe değiştirme hakkını çok fazla genişletemez, bu hak vatansız kalma hakkını sağlamaz⁵⁴. Bu durum TVK'nın 25. maddesinde de kabul edilmiştir.

Bu direktif ilkeye uygun olarak Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde de evliliğin vatandaşlığa yabancı eşin iradesi dışında bir etki doğurmayacağı kabul edilmiştir. TVK'nın 16. maddesinde yer alan Türk vatandaşı ile evlenen yabancı eşin evlenme yoluyla doğrudan Türk vatandaşlığını kazanamayacağı yaklaşımı da bu direktif ilke ile paralel bir düzenlemedir⁵⁵.

2. Vatandaşlık Hukukunun Güncel Direktif İlkeleri

Vatandaşlık hukukunun klâsik direktif ilkeleri, dünyada yaşanan gelişmeler ve devletlerin vatandaşlık olgusuna eğilimleri doğrultusunda gözden geçirilmiştir. Bu inceleme sonucunda vatandaşlığa dair yeni ilkeler getirilmiş ve ilkeler Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde tekrardan belirlenmiştir.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 4. maddesinde vatandaşlık hukukunun genel ilkeleri, 18. maddesinde ise devlet halefiyeti hâlinde kişilerin vatandaşlığının belirlenmesinde dikkate alınacak ilkeler yer almaktadır.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde vatandaşlık hakkı üzerinde önemle durulmuş ve bu haktan hareketle vatansızlığın önlenmesi hedeflenmiştir⁵⁶. Ancak Sözleşme'de

⁵³ FİŞEK, s. 20.

⁵⁴ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 30.

⁵⁵ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 36.

⁵⁶ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu, *Explanatory Report to the European Convention on Nationality*, <https://rm.coe.int/16800ccde7> [Erişim Tarihi: 16.1.2021], par. 32 ve 34. Güngör'e göre, vatansızlık hâllerinin azaltılması yerine

vatansızlığın önlenmesi durumu, mahfuz yetkiyi etkisiz bırakacak şekilde düzenlenmemiştir⁵⁷.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 4. maddesinde düzenlenen genel ilkeler şunlardır: “Herkesin vatandaşlığa sahip olmaya hakkı vardır” (md. 4/a), “vatansızlık önlenecektir” (md. 4/b), “Hiç kimse keyfî şekilde vatandaşlığından mahrum bırakılmayacaktır” (md. 4/c), “ne bir akit devletin vatandaşı ile bir yabancı arasındaki evlilik ne bu evliliğin sona ermesi ne de eşlerden birinin evlilik sırasında vatandaşlığının değişmesi diğer eşin vatandaşlığına kendiliğinden etki edecektir” (md 4/d)⁵⁸.

Sözleşme’de evlilik ile alakalı yukarıda belirttiğimiz ilkenin yanında bir ilke daha bulunmaktadır. Sözleşme’nin 14. maddesine göre, evlilikle kendiliğinden kazanılan vatandaşlık çok vatandaşlık durumu yaratsa bile bu duruma izin verilmelidir (md. 14/1-b, md. 14/2).

E. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanmaya Dair Teoriler ve Direktif İlkeler

Evlilik, vatandaşlığın kazanılması ya da kaybedilmesi sonucu doğuran hukukî ilişki türlerinden biri olarak hukuk sistemlerince düzenlenmiştir⁵⁹. Türk Medeni Kanunu’nda⁶⁰ (TMK) evlenme kavramı tanımlanmamıştır. Türk hukukunda geçerli olan klâsik manada

önlenmesi kelimesinin kullanılması da vatansızlık durumuna karşı mücadelede önemlidir.

GÜNGÖR, *Tâbiiyet*, s. 37.

⁵⁷ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu, par. 32.

⁵⁸ **GÜNGÖR**, *Tâbiiyet*, s. 37.

⁵⁹ **ERTEN, Rifat**: “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, TAAD, Ekim 2014, Y. 5, S. 19, s. 244 [Butlan]; **TANRIBİLİR**, *Evlenme*, s. 3019.

⁶⁰ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu: RG, 08.12.2001, S. 24607.

evlenme, “*tam ve sürekli bir hayat ortaklığı yaratmak üzere cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmeleri*” olarak tanımlanır⁶¹.

Evlenmenin vatandaşlığa etkisine dair karşılaştırmalı hukukta iki temel tez yer almaktadır. Tarihsel süreçte, Yirminci Yüzyılın başlarında genellikle ailede vatandaşlık birliği esasını benimseyen “*klâsik tez*” gereğince kadının vatandaşlığı kocasının vatandaşlığına tâbi tutulmuştur⁶². Buna göre kadının, eşinin vatandaşlığına geçmesi evlenmenin hukukî sonuçlarından biri sayılmıştır.

Klâsik tezin kabul görmesinde, dönemin hukukunda evli kadının ehliyetsiz olması, kocanın ailenin başkanı veya reisi addedilmesi de etkilidir⁶³. Bu tezin kabulüyle eşlerin hak ve yükümlülükler bakımından aynı statüde olması hedeflenmiştir. Bu tez baz alınarak oluşturulan vatandaşlık mevzuatlarında, kadının iradesi aranmaksızın salt yabancı biriyle evlenmesi nedeniyle kocasının vatandaşlığını kazanması ve kendi vatandaşlığını aynı nedenden kaybetmesi düzenlemeleri yaygındır.

Klâsik tezin uygulanması sonucu olumsuz yasa çatışması meydana gelerek vatansızlık durumu gerçekleşebilir. Şöyle ki; klâsik tez sistemini benimseyen devletin vatandaşı olan kadının, bu sistemi kabul etmemiş devlet vatandaşıyla evlenmesi sonucunda kocasının vatandaşlığını kazanamaması gündeme gelebilir. Ayrıca kadının

⁶¹ **VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet:** Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 5. bs., İstanbul 1965, s. 45; **DOĞAN, Vatandaşlık**, s. 85; **ÖZTAN, Bilge:** Aile Hukuku, 6. bs., Ankara 2015, s. 119; **HATEMİ, Hüseyin:** Aile Hukuku, 8. bs., s. 1; **ÇELİK, Nazlı Hilâl:** Evlenmenin Hükümsüzlüğü, İstanbul 2021, s. 5-6.

⁶² **NOMER**, s. 96; **AYBAY**, s. 13; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 129.

⁶³ **BERKİ**, *Evlenme*, s. 47; **FİŞEK**, s. 80; **DOĞAN, Vatandaşlık**, s. 86 vd.

kendi vatandaşlığını evlenmeyle kaybetmemesi hâlinde de olumlu kanun çatışması meydana gelecek ve kadın çift vatandaşlığa sahip olacaktır⁶⁴.

Yirminci Yüzyılın ortalarından itibaren, feminist hareketler ve insan hakları yorumlarında değişikliğe gidilmesinin etkisiyle uluslararası sözleşmelerde kadının vatandaşlığının bağımsızlığı esası kabul görmeye başlamıştır. Böylece kadın erkek eşitliği odaklı “*modern tez*” ortaya çıkmış, klâsik tez eleştirilmiştir. Tez doğrultusunda yapılan düzenlemelerde genellikle; yabancı biriyle evlenen kadının vatansız kalmasının engellenmesi, vatandaşlığın kazanılması hâllerinde kadının iradesinin etkili olması ve cinsiyet ayrımcılığına son verilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır. Böylece yabancı erkeklerle evlenen, evliyken kocasının vatandaşlığı değişen veya evliliği sona eren kadının vatandaşlığının kendiliğinden değişmemesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte kadına, kocasının vatandaşlığına geçebilmesine dair bir imkân da tanınmıştır⁶⁵.

Modern tez doğrultusunda düzenlenen mevzuatlarda eşlerin birbirlerinin vatandaşlığını kazanması veya aile birliğini sağlamayı önlemek hedeflenmemektedir. Aksine, devletlerin evlilik yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair kolaylaştırıcı hükümler getirmesi istenmektedir. Modern tezin hedefi; tarafların hedeflerine öncelik verilerek, vatandaşlık hususunun cinsiyet ayrımcılığı yapılmayacak şekilde ilgilinin iradesine bırakılarak çözülmesidir⁶⁶. Eşler, aile birliğinin daha kolay kurulabileceği, evliliğin devamı ve korunması bağlamında daha avantajlı olacağı vatandaşlığı kazanmayı tercih

⁶⁴ **AYBAY**, s. 13.

⁶⁵ **DOĞAN, Vahit**: “*Vatandaşlık Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, AHBVÜHFD, 1999, C. 3, S. 2, s. 27 [Tasarı]; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 130.

⁶⁶ **ERTEN**, *Butlan*, s. 247.

edebilirler. Günümüzde vatandaşlığın ilkelerinden özellikle çifte/çok vatandaşlığın engellenmesi ilkesinin önemini yitirmesi de bu tezi hedeflerine yaklaştırmaktadır⁶⁷.

Nomer ve Aybay'a göre bu tezler dışında evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair bir tez daha bulunmaktadır. Yazarların “*telifçi (uzlaştırıcı) tez*” olarak adlandırdığı bu sistem, içerisinde klâsik ve modern tezlere belli ölçüde yer vermektedir⁶⁸. Bu tezin savunduğu sistem, başka bir devletin vatandaşıyla evlenmenin kadının vatandaşlığı üzerinde etkisi olacağını kabul etmekte, ancak kadının vatansız duruma düşmesine veya çok vatandaşlığa neden olmasını önlemek için bu ilkenin gerçekleşmesini genellikle diğer devletin yasalarındaki vatandaşlık kurallarına bağlamaktadır⁶⁹. Bu tezin benimsenmesi durumunda, yabancı devlet vatandaşıyla evlenen kadın tüm hâllerde değil, yalnızca evlenmekle kocasının vatandaşlığını kazandığı hâllerde kendi vatandaşlığını yitirir. Aynı şekilde yabancı kadın da ülkesinin vatandaşlık mevzuatına göre evlilik nedeniyle vatandaşlığından yoksun bırakılıyorsa kocasının vatandaşlığını kazanır. Bütün bu açıklamalar dikkate alındığında, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair bu teze, “*klâsik tezin yumuşatılmış hâli*” diyebilmek mümkündür⁷⁰.

Evliliğin vatandaşlığa etkisi karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda tartışmalı bir konudur. Tarih boyunca tartışmalar genel olarak; cinsiyet eşitliği, muvazaalı evlilikler ve evliliğin butlanı alanlarında yoğunlaşmıştır.

II. MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER REJİMİ

Uluslararası toplum evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma kurumunu uzunca bir süredir tartışmaktadır. Evliliklere münhasır milletlerarası sözleşmeler olduğu gibi, farklı

⁶⁷ ERTEN, *Butlan*, s. 247; TANRIBİLİR, *Evlenme*, s. 3021.

⁶⁸ NOMER, s. 97; AYBAY, s. 13 vd.

⁶⁹ AYBAY, s. 13 vd.

⁷⁰ AYBAY, s. 13 vd.

konuları düzenleyen milletlerarası sözleşmelerde de evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair hükümlere rastlamak mümkündür.

A. Vatandaşlık Kanunlarının Çatışmasına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında La Haye Sözleşmesi

Vatandaşlık Kanunlarının Çatışmasına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında La Haye Sözleşmesi⁷¹, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti tarafından vatandaşlık konusunda uluslararası hukuk kurallarını tedvin etmeye yönelik hazırlanmış ve 1930’da kabul edilmiştir. Sözleşme, vatandaşlık hukuku alanında imzalanan genel mahiyetteki ilk çok taraflı milletlerarası sözleşme olma niteliğini taşımaktadır⁷². Sözleşme’nin üçüncü bölümünün başlığı “*evli kadının vatandaşlığı*” olarak düzenlenmiştir. Bölümdeki 8 ila 11. maddeler arasında da evli kadının vatandaşlığı konusunda hükümler getirilmiştir.

Sözleşme’nin 8. maddesinde kadının yabancı devlet vatandaşı ile yaptığı evliliğin vatandaşlığı sona erdirmesi kocanın vatandaşlığını kazanma koşuluna bağlanmıştır. Madde 9’a göre, eğer koca evlilik devam ederken başka bir devletin vatandaşlığını kazanırsa karısının vatandaşlığı ancak kocanın vatandaşlığını kazandığı devlet karısına da vatandaşlık veriyorsa sona erecektir. Sözleşme’nin 10. maddesine göre kocanın yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanması hâlinde kadının tâbi olduğu vatandaşlık kanunu ancak kadının kocasının vatandaşlığını kazanmayı talep ettiğinde kadının vatandaşlığını sona erdirebilecektir. Madde 11’de ise vatandaşlık kanunu gereği evliliğinin sona ermesi

⁷¹ *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, 12 Nisan 1930. Sözleşme’nin İngilizce metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20179/v179.pdf> [Erişim Tarihi: 11.9.2020]. Sözleşmenin kadının vatandaşlığı ile ilgili hükümlerinin Türkçe tercümesi için bkz. **AYBAY**, s. 131-132. Türkiye Sözleşmeye taraf değildir.

⁷² **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 14.

durumunda vatandaşlığını kaybediyorsa, kadının kendi vatandaşlığına dönmesi yolunun açık olması gerektiği düzenlenmiştir⁷³.

Sözleşme'nin kabul edildiği dönemde evli kadının kocanın vatandaşlığından etkilenmesi anlayışının yaygın olduğu görülmektedir. Sözleşme ile de bu anlayışta ortaya çıkabilecek vatansızlık hâllerinin önlenmesi hedeflenmiştir.

B. Kadınların Vatandaşlığı Konusunda Montevideo Sözleşmeleri

Amerikan Devletleri Yedinci Uluslararası Konferansında kabul edilen Kadınların Vatandaşlığı Konusunda Montevideo Sözleşmesi⁷⁴, ilk defa uluslararası alanda cinsiyet eşitliğine dayalı hükümler tesis etmiştir.

Montevideo Sözleşmesi'nin 1. maddesi, vatandaşlığa ilişkin düzenleme ve uygulamalarda cinsiyet ayrımcılığı yapılamayacağını düzenlemektedir. Sözleşme bölgesel bir nitelik taşısa da, cinsiyet eşitliğinin uluslararası alanda yer aldığı önemli bir adımı teşkil etmektedir⁷⁵.

Kadınların Vatandaşlığı Hakkında Sözleşme ile aynı gün (26 Aralık 1933) imzalanan Vatandaşlık Sözleşmesi⁷⁶ de cinsiyet eşitliğini benimsemiş ve bu ilkeye ayrıntılı olarak yer vermiştir. Sözleşme'nin 6. maddesi evlilik veya evlenmenin sona

⁷³ **AYBAY**, s. 36-37; **TANRIBİLİR**, *Evlenme*, s. 3021-3022.

⁷⁴ *Convention on the Nationality of Women*, 3-26 Aralık 1933, Montevideo. Sözleşm'enin İngilizce metni için bkz. [https://www.oas.org/en/cim/docs/CNW\[EN\].pdf](https://www.oas.org/en/cim/docs/CNW[EN].pdf) [Erişim Tarihi: 11.9.2020]

⁷⁵ **ERTEN**, *Butlan*, s. 245, dn. 4.

⁷⁶ Sözleşme maddelerinin İngilizcesi için bkz. **SCOTT, J. B.**: “*The Seventh International Conference of American States*”, *The American Journal of International Law*, C. 28, S. 2, s. 219-230.

ermesi hâlinin; kocanın, karının veya çocukların vatandaşlığını etkilemeyeceğini düzenlemektedir⁷⁷.

C. Evli Kadının Vatandaşlığına Dair Sözleşme

Evlenmenin vatandaşlığa etkisine dair 1930 tarihli La Haye Sözleşmesi hükümlerinin bekleneni karşılamaması nedeniyle tartışmalar devam etmiştir. Bu hususa dair ilk adımlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında atılmıştır. Birleşmiş Milletlerin bir organı olan Kadınların Statüsü Komisyonunun (*Commission on the Status on Women*) girişimleriyle, kadının siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında haklarının gözetilmesi çalışmaları neticesinde Birleşmiş Milletler 1957 yılında kabul ettiği Evli Kadının Vatandaşlığına Dair Sözleşme’yi⁷⁸ imzaya açmıştır. Sözleşme’de evliliğin vatandaşlığa etkisine dair hükümler, yukarıda belirtilen sözleşmeler gibi evliliğin yalnızca kadın tarafına yönelik düzenlenmiştir. Sözleşme’yi imzalayan hiçbir devletin Sözleşme’ye çekince koymaması Sözleşme ile taahhüt altına alınan hakların önemliliğini vurgulamaktadır⁷⁹.

Sözleşme’nin ilk maddesinde evlenme ve evlenmenin sona ermesinin kadının vatandaşlığını *kendiliğinden* değiştirmeyeceği hükme bağlanmıştır. Madde 2’de kocanın kendi isteğiyle başka bir devletin vatandaşlığı kazanması veya vatandaşlıktan ayrılmasının karısının vatandaşlığına etki etmeyeceği belirtilmiştir. Madde 3’e göre taraf

⁷⁷ **ERTEN**, *Butlan*, s. 245, dn. 4.

⁷⁸ *Convention on the Nationality of Married Women*, 20 Şubat 1957. Sözleşme’nin İngilizce metni için bkz. United Nations, Treaty Series, vol. 309, s. 65. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20309/v309.pdf> [Erişim Tarihi: 11.9.2020], Sözleşme’nin Türkçe tercümesi için bkz. **AYBAY**, s. 135. Türkiye Sözleşme’ye taraf değildir.

⁷⁹ **PILGRAM, Lisa**: International Law and European Nationality Laws, 2011.

devletler, evli kadının iradesiyle kocasının vatandaşlığını kazanmak istemesi durumunda, kadının diğer yabancılara nazaran vatandaşlığı daha kolay yoldan kazanması hususunda düzenleme yapabilirler.

Bu Sözleşme Milletler Cemiyetinin 1930 yılında kabul ettiği Sözleşme'ye nazaran kadın yönünden daha güçlü ifadeler içermektedir. Ancak yine de bu Sözleşme'de cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiği ve erkek egemen bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir⁸⁰.

D. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi⁸¹ ile taraf devletlerin öncelikle vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesine dair uyguladıkları cinsiyet eşitsizliklerinin kaldırılması öngörülmüştür. Ayrıca Sözleşme'nin 9. maddesiyle taraf devletler, yabancı kişiyle evlenme veya evlilik sürecinde kocanın vatandaşlık değiştirmesinin kadının vatandaşlığını kendiliğinden değiştirmesine, kadının bu nedenle vatansız kalmasına veya

⁸⁰ **TANRIBİLİR**, *Evlenme*, s. 3022.

⁸¹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, New York, 18 Aralık 1979, Sözleşme'nin İngilizce metni için <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> [Erişim Tarihi: 11.9.2020]. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 19 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme yirminci imzanın da tamamlanmasıyla 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemizin Sözleşme'yi onaylanmasının uygun bulunduğu ilişkin 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, 25 Haziran 1985 tarih ve 18792 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

kocasının yeni vatandaşlığını aldığı devletin vatandaşlığını kazanmasına yol açmayacak düzenlemeler yapma yükümlülüğü altına girmektedirler⁸².

E. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi

Avrupa Konseyinin 1997 yılında kabul ettiği Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, taraf devletlerin vatandaşlık hukuku düzenlemeleri yaparken uymaları gereken ilke ve kurallar hakkında yol gösterici kaynak olması için hazırlanmıştır⁸³.

Sözleşme’de evlenmenin vatandaşlığa etkisi hususuna genel ilkeler arasında yer verilmiştir. Sözleşme’ye taraf olan devletin vatandaşı ile yabancı arasındaki evlenme, evliliğin sona ermesi veya evlilik devam ederken eşlerden birisinin vatandaşlık değiştirmesinin diğer eşin vatandaşlığını kendiliğinden etkilemeyeceği öngörülmüştür (md. 4/d). Bu hususlar yukarıda açıkladığımız uluslararası sözleşmelerle aynı doğrultudadır.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’ndeki evlenmeye dair tek düzenleme yukarıdaki düzenleme değildir. Sözleşme’ye taraf devletlerin vatandaşlık kazanılmasını kolaylaştırmayı taahhüt ettiği yedi gruptan biri de taraf devlet vatandaşı ile evlenen yabancıdır. Taraf devletler kendi vatandaşları ile evlenen yabancıya diğer kişilerden daha kolay şartlar sağlayarak vatandaşlık verme taahhüdü altındadırlar (md. 6/4-a).

⁸² Sözleşme’ye dair ayrıntılı bilgi için bkz. **PARLAK BÖRÜ, Şafak**: “Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye’nin Konumu”, TBBD, 2017, C. 30, S. 133, s. 49 vd.

⁸³ **DE GROOT, Gerard-René**: “The European Convention on Nationality- A Step towards a Ius Commune in the Field of Nationality Law”, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2000, C. 7, S. 2, s. 120.

III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA ŞARTLARI

Devletlerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya ilişkin yaklaşımları, 19. Yüzyıldan bugüne büyük ölçüde değişmiştir. 19. yüzyılın başlarında, vatandaşlık kanunları düzenlenirken ailede vatandaşlık birliğinin gerçekleşmesine (yani klâsik tez) büyük önem atfedilmiştir. Tüm aile fertlerinin sadece koca-baba vatandaşlığında olması neredeyse zorunlu tutulmuştur⁸⁴.

Günümüzde 19. Yüzyılın devlet yapıları, aile kavramı ve insan haklarında yaşanan gelişmelerden vatandaşlık kanunları da etkilenmiştir. Bu etkilenme sonucu klâsik tezden modern teze bir eğilim olmuş, sonrasında ise cinsiyet ayrımı olmadan, eşlerin diğer eşin vatandaşlığını kolay yoldan kazanmasına imkân sağlayan yapılar geliştirilmiştir.

Bu başlık altında bazı devletlerin yürürlükteki vatandaşlık düzenlemelerinde evlenmenin vatandaşlığı nasıl etkilediği ve evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasında öngörülen şartlar belirtilecektir. Örnekler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yoğun bulundukları devletler arasından tercih edilmiştir.

A. Almanya

Alman hukukunda Alman vatandaşı ile evlenen yabancı eşe ya da kayıtlı birlikteliğin yabancı tarafına Alman vatandaşlığı salt bu sebeple verilebilmektedir. Alman Vatandaşlık Kanunu'na⁸⁵ göre yabancı eş ve birlikte yaşayan kişi; ülkede üç yıldan beri ikâmet etmek ve evlilik veya kayıtlı birlikteliğin en az iki yıldan beri sürmesi, Almancayı belli bir seviyede bilmek ve Alman toplumuna uyum sağlamak koşullarını sağlıyorsa

⁸⁴ TANRIBİLİR, *Evlenme*, s. 3024.

⁸⁵ *Staatsangehörigkeitsgesetz*, 22 Temmuz 1913. Resmî İngilizce çeviri için bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stag/englisch_stag.html [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

Alman vatandaşlığını kazanabilmektedir (md. 9)⁸⁶. Almanya, vatandaşlık başvurularında bu şartlarla beraber Kanun'un takdiren vatandaşlığa alınma başlığındaki şartları da evlenme yoluyla Alman vatandaşlığı kazanmada aramaktadır. Madde 8'de yer alan takdiren vatandaşlığa alınma şartları ise fiil ehliyetine sahip olmak veya kendisini kanunî temsilcisi aracılığıyla temsil ettirmek, başvurucunun herhangi bir suçtan dolayı mahkûmiyeti bulunmamak ve kendisi ile bakmakla yükümlü olduğu kişilere yetecek kadar para kazanıyor olmak aranmaktadır⁸⁷.

Almanya'da evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması kurumu, yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma şeklinde düzenlenmiştir. Evlenme yoluyla Alman vatandaşlığını kazanmak için başvuracak eş veya kayıtlı partner, öncelikle ikâmet ettiği yerin vatandaşlık dairesine müracaatta bulunmalıdır. Başvurucu, bu müracaatını belirtilen şartları taşıdığını kanıtlayan belgelerle yapmalıdır. Başvuru dosyasının eksiksiz olduğu dairece tespit edildiğinde, başvuru Anayasa'ya bağlılık belgelerini imzalamak için çağrılır ve şartlardan biri olan Almanca bilgisinin yeterli olup olmadığına dair testten geçer⁸⁸. Birçok eyalette vatandaşlığın kazanılması sadâkat yemini edilmesine

⁸⁶ **FARAHAT, Anuscheh/HAILBRONNER, Kay:** Report on Citizenship Law: Germany, Country Report, Mart 2020, s. 20; **DOĞAN,** *Vatandaşlık*, s. 93-94, dn. 108.

⁸⁷ **AKŞAHİN POLAT, Sibel:** “*Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 2, S. 2, s. 191; Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Ülke Vatandaşlıkları: Almanya. <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/ulke-vatandasliklari> [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

⁸⁸ T.C. Berlin Büyükelçiliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği, “*Alman Vatandaşlığının Kazanılması*”,

bağlanmıştır. Başvurunun reddi hâlinde ilgili idare mahkemesine başvuru imkânı bulunmaktadır.

B. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık hukukunda evlilik ile beraber kayıtlı medenî birliktelikler de vatandaşlık kazanılmasına sebep oluşturabilmektedir. İngiliz Vatandaşlık Kanunu'nda⁸⁹ İngiliz vatandaşı ile evlenen veya birlikte yaşayan yabancının vatandaşlığı evlenme sebebiyle kazanabilmesi için en az 18 yaşında olması, ayırt etme gücüne sahip olması, iyi ahlâka sahip olması, Birleşik Krallık'ta kullanılan dillerden (İngilizce, Galce, İskoçça) birini konuşabilmesi, İngiliz toplumuna uyum sağlamış olması ile en az üç yıldır ülkede sürekli olarak ikâmet etmesi aranmaktadır (par. 6/2)⁹⁰. İkamet süresi şartının gerçekleşmesi için kişinin üç yıl boyunca 270 günden ve karar tarihinden önceki yılda 90 günden fazla ülke dışına çıkmamış olması yeterlidir. 2015'ten itibaren, ülkenin dilini bilmek yanında başvuruçunun ülkedeki hayata dair de bilgisi aranmaktadır⁹¹. Birleşik Krallık'ta evlenme ya da birlikte yaşama, yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma yollarındandır⁹².

http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=24&Itemid=63 [Erişim Tarihi: 31.12.2020].

⁸⁹ *British Nationality Act*, 30 Ekim 1981. Kanun'un İngilizce metni için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61#:~:text=1981%20CHAPTER%2061,about%20in%20the%20United%20Kingdom> [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

⁹⁰ **SAWYER, Carolina/WRAY, Helena:** Country Report: United Kingdom, EUDO Citizenship Observatory, Aralık 2014, s. 12 vd.

⁹¹ **AKŞAHİN POLAT**, s. 193.

⁹² **TANRIBİLİR**, s. 3025.

Birleşik Krallık'ta evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma için istenen dil bilme şartı, vatandaşlık bilgisi dersi de içeren bir İngilizce kursunu başarıyla tamamladıklarına dair belge sunarak veya yetkili kurumun yapacağı testten geçer not almakla gerçekleştirilir⁹³. 65 yaşından büyükler ile engelliler bu şarttan muaf tutulmayı talep edebilmektedirler⁹⁴. Vatandaşlığa alınma şartlarından bir diğeri olan onurlu bir kişi olarak tanınmış olma şartının delillendirilmesinde ise başvurunun vergi borcu ve adlî sicili sorgulanmaktadır.

Birleşik Krallık'ta evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya ilişkin başvuru, matbu form ve vatandaşlığı kazanmaya dair şartları sağladığını gösterir belgelerle birlikte İçişleri Bakanlığı Göçmenlik ve Vatandaşlık Müdürlüğüne gönderilir. Başvuruya ilişkin başvuru harcı alınmakta olup vatandaşlığa kabul belgesi tevdiinde harcın ödenmesi şartı bulunmaktadır. Ayrıca başvuru, evlenme yoluyla Birleşik Krallık vatandaşlığını kazanmak için; kendisini üç yıldır şahsen tanıyan en az 25 yaşındaki iki Birleşik Krallık vatandaşını referans olarak göstermelidir. Bu referanslar kişinin ahlâkına kefil olmaktadır. Referanslarda en az 25 yaşında olmak dışında son 10 yılda herhangi bir hapis cezasına mahkûm olmama şartı aranmaktadır.

Bu şartları ve prosedürleri taşıyan dosyanın olumlu değerlendirilmesi hâlinde başvuru, Krallık'a bağlılık yemini etmek ve Birleşik Krallık'ın temel değerlerine sadık kalacağına dair beyanda bulunacağı tören daveti alır. Tören ikâmet yerindeki nüfus dairesi tarafından düzenlenir. Ret kararları gerekçeli olup bu kararlara sadece karar düzeltme şeklinde itiraz edilebilmekte, ancak karara karşı yargı yollarına

⁹³ SAWYER/WRAY, s. 13.

⁹⁴ AKŞAHİN POLAT, s. 193

başvurulabilmektedir⁹⁵. Yüksek Mahkeme kararı yasalara uygunluk, ölçülülük, usule veya insan haklarına aykırılık bakımından incelemektedir⁹⁶.

C. Fransa

Fransız hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma, Fransız Medeni Kanunu'nda⁹⁷ düzenlenmiştir. Kanunda 17 ilâ 32. maddeler arasında vatandaşlık kurumu düzenlenmiştir. Düzenlemelerde evliliğin vatandaşlığa doğrudan etkisi olmadığı belirtilmiş (md. 21/1), Fransız vatandaşı ile evli yabancı veya vatansız eşin talebiyle vatandaşlık kazanabileceği hükme bağlanmıştır.

Kanun'a göre Fransız vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak isteyen yabancı veya vatansız eşin; evliliğinin en az 2 yıldır devam etmesi, belli bir süredir Fransa'da ikâmet etmesi, Fransızca bilmesi ve eşiyle aile birliği içerisinde yaşaması gerekmektedir. Evliliğe dair 2 yıllık süre, yabancı eşin evlilikten önce kesintisiz 1 yıldır Fransa'da ikâmet etmediği takdirde 3 yıl olarak değerlendirilmektedir (md 21/2).

Kanun'un 21 ilâ 27. maddeleri uyarınca, yabancı veya vatansız eşin kaçak durumda olması, aleyhine sınır dışı edilme kararı verilmiş olması, devletin millî çıkarlarına aykırı davranışı için terörizm nedeniyle mahkumiyetinin olması veya aleyhine en az 6 aylık hapis cezası verilmesi durumunda, bu kişi Fransız vatandaşlığını kazanamamaktadır⁹⁸.

Fransa'da, başvuru evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmanın şartlarını taşıdığını gösteren belgeleri içeren dosyaları verince bir soruşturma süreci başlamaktadır. Bu

⁹⁵ SAWYER/WRAY, s. 13; AKŞAHİN POLAT, s. 194.

⁹⁶ SAWYER/WRAY, s. 13.

⁹⁷ *Code Civil*, 5 Mart 1803. Kanun'un resmî olmayan İngilizce çevirisi için bkz. <http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf> [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

⁹⁸ AKŞAHİN POLAT, s. 197.

soruşturma çerçevesinde başvuru ve eşi mülakata alınmaktadır. Mülakatta evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığı sorgulanmakta, eşlere “*evlilik tarihinden itibaren duygusal ve fiilî birlikteliklerinin devam ettiğine dair*” onurları üzerine yemin ettikleri beyanını içeren bir belge imzalatılmaktadır. Başvurucunun tek başına alındığı mülakatta Fransızca seviyesi ölçülmekte, Fransız vatandaşlarının hak ve yükümlülüklerine dair bilgisi değerlendirilmektedir⁹⁹. Tüm bu mülakatlar tamamlandıktan sonra kişiye bir alındı belgesi verilmekte ve başvuru dosyası incelenmesi ve kişi hakkında karar verilmesi için sorumlu bakanlığa gönderilmektedir. Gerekçeli yazılan ret kararına 6 ay içinde yetkili mahkeme nezdinde itiraz edilebilmektedir¹⁰⁰.

D. İsviçre

İsviçre hukukunda eşlerin yurt içinde veya yurt dışında ikâmet etmesine göre evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmada bir ayrıma gidilmiştir. İsviçre Federal Vatandaşlık Kanunu’nda¹⁰¹ yurt içinde ikâmet eden yabancı eşin vatandaşlık başvurusundan önce bir yıl, toplamda beş yıl boyunca ülkede ikâmet etmesi, evliliğin de en az üç yıldır devam etmesi aranmaktadır (md. 21/1)¹⁰². Eşlerin yurt dışında olması hâlinde ise evliliğin en az 6 yıllık olması ile yabancı eşin İsviçre toplumuna uyum sağlaması aranmaktadır (md. 21/2).

⁹⁹ **BERTOSSI, Christophe/HAJJAT, Abdellali:** Country Report: France, EUDO Citizenship Observatory, Ocak 2013, s. 20.

¹⁰⁰ **AKŞAHİN POLAT,** s. 197.

¹⁰¹ *Federal Act on Swiss Citizenship.* Kanun’un resmî olmayan İngilizce çevirisi için bkz. <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20092990/index.html> [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

¹⁰² **DOĞAN,** *Vatandaşlık*, s. 93-94, dn. 108.

Yabancı eşin İsviçre vatandaşlığını kazanabilmesi için evliliğin gerçek olması, eşlerin birlikte yaşaması ve ayrılma veya boşanma gibi niyetleri bulunmaması gerekmektedir¹⁰³. Vatandaşlık kazanma sürecinde eşler, beş yıl içerisinde evliliğin gerçek bir evlilik olmadığı anlaşılırsa kazanılan vatandaşlığın iptal edileceği yönünde bir deklarasyonu imzalamaktadırlar.

İsviçre’de yabancı ile evlenmekle veya İsviçre vatandaşından boşanmakla İsviçre vatandaşlığını kaybeden kişilere yeniden vatandaşlığa alınma hakkı verilmiştir. Bu vatandaşlık kazanma yolunda ise kişinin devlete bağlı olması, hukuk düzenine saygılı olması ve İsviçre’nin iç ve dış güvenliğine tehlike oluşturmaması aranmaktadır¹⁰⁴. İsviçre’de, yeniden vatandaşlık kazanma için İsviçre’de öngörülen şartlar, vatandaşlığın sonradan kazanılmasına göre daha kolay şartlara bağlanmış ve ülkeye bağlılık şartı da sonradan vatandaşlık kazanmaya göre basitleştirilmiştir. Basit bağ (*simple tie, einfache Verbundenheit*) olarak da adlandırılan bu bağda, kişinin İsviçre’de akrabaları olması veya İsviçre’de ikâmet eden bazı kişileri tanıması yeterli olmaktadır¹⁰⁵.

E. Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını diğer ülkelerden farklı bir şekilde düzenlemiştir. Rusya Federasyonu Federal Vatandaşlık Kanunu’nun¹⁰⁶

¹⁰³ **ACHERMANN, Alberto/ACHERMANN, Christin/D’AMATO, Gianni/KAMM, Martina/VON RÜTTE, Barbara:** Country Report: Switzerland, EUDO Citizenship Observatory, Haziran 2013, s. 15.

¹⁰⁴ **ACHERMANN/ACHERMANN/D’AMATO/KAMM/VON RÜTTE**, s. 16.

¹⁰⁵ **ACHERMANN/ACHERMANN/D’AMATO/KAMM/VON RÜTTE**, s. 16.

¹⁰⁶ *Federal Law, No. 62-FZ, on Russian Federation Citizenship*. Resmî olmayan İngilizce

çeviri için bkz. <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5a9d48314> [Erişim Tarihi:

8. maddesinde evlenme akdinin kurulması veya sonlanması ile eşlerden birinin vatandaşlık değiştirmesinin tek başına vatandaşlık kazanma veya kaybına yol açmayacağı belirtilmiştir.

Rusya Federasyonu Federal Kanunu'nun 14. maddesi, Rus vatandaşı ile evlenen yabancıya basit prosedür ile vatandaşlık kazanma imkânı getirmiştir. Rusya Federasyonu yabancı eşin bu prosedürden yararlanabilmesi için yabancı eşin Rus vatandaşıyla en az üç yıldır evli olmasının yanında iyi derecede Rusça bilmesi, Rusya Federasyonu Anayasası ve kanunlarına uyacağını beyan etmesini aramaktadır¹⁰⁷.

F. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Evlenme ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşlığının kazanılması, KKTC Yurttaşlık Yasası'nın¹⁰⁸ 7. maddesinde dört farklı kategoride düzenlenmiştir. Bu kategorilerden ikisi, KKTC vatandaşı erkek ile evlenen kadın ve KKTC vatandaşlığına geçme hakkını haiz olduğu hâlde, vatandaşlığı almadan ve/veya vatandaşlık kazanmadan

30.12.2020]. Aynı düzenleme Azerbaycan Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu'nun 7. maddesinde de yer almaktadır, ancak belirtilen Kanun'da evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair başka bir hüküm bulunmamakta, dolayısıyla evlenme yolu vatandaşlık kazanmaya bir sebep teşkil etmemektedir. *The Law of the Azerbaijan Republic on Citizenship of the Azerbaijan Republic*. İngilizce çeviri için bkz. <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b52717.pdf> [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

¹⁰⁷ **SALENKO, Alexander:** Country Report: Russia, EUDO Citizenship Observatory, Temmuz 2012, s. 17.

¹⁰⁸ *Yurttaşlık Yasası*, 27 Mayıs 1993. http://www.muhamaceret.gov.ct.tr/Portals/132/25-1993_1.doc [Erişim Tarihi: 30.12.2020].

vefat erkekle evlenen kadın içindir¹⁰⁹. Bu kategorideki kişiler, başvuruda bulunmaları ve eşleriyle bir yıldan az olmayan bir süre birlikte yaşadığının kanıtlamaları hâlinde KKTC vatandaşlığını kazanmaktadırlar (md. 7/1-A ve B). Bu kategoriye giren kişilerin KKTC vatandaşlığını kazanması, KKTC Yurttaşlık Yasası'nın 11. maddesinde belirlenen başvuru mercilerine başvuru ile olmaktadır. Kadının vatandaşlığı kazanabilmesi için herhangi bir makam kararı gerekmez¹¹⁰. Maddenin birinci fıkrasının son cümlesi uyarınca, bir yıllık birlikte yaşam süresi şartı işlerinden sorumlu bakan tarafından kısıtlanabilecektir.

KKTC Yurttaşlık Yasası'nda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanabilecek bir diğer kategori KKTC vatandaşı kadınla bir yıldan fazla süren evliliği olan ve eşiyle birlikte yaşayan erkek kategorisidir. Bu kategorideki erkekler, ikâmet şartı aranmaksızın, evlilik

¹⁰⁹ **TURHAN, Turgut:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku, Ankara 2002, s. 37.

¹¹⁰ **TURHAN, s. 37; DOLUNAY, Ayhan:** “*Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, TBBD, 2016, C. 29, S. 122, s. 409. *Turhan'a* göre, KKTC Yurttaşlık Yasasındaki 7/1-B bendi, vatandaşlık kanunu yapma tekniğine uygun düşmemektedir. Yazara göre bu bent kanun yoluyla vatandaşlığın kazanılması hâllerinden olmayıp, yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma niteliğindedir. *Turhan*, bu bendin “*istisnâî olarak yurttaşlığa alınma*”yı düzenleyen 9. madde içerisinde düzenlenmesinin daha uygun olacağı görüşündedir. **TURHAN, s. 39 vd.**

süresi ve birlikte yaşama kaydını sağlamak şartıyla, kanun yolu gereğince herhangi bir makam kararı aranmaksızın KKTC vatandaşlığını kazanmaktadırlar¹¹¹.

Son olarak KKTC Yurttaşlık Yasası, kadın veya erkeğin evlendiği anda vatansız olması veya evlilikle vatandaşlığını kaybetmesi hâllerinde kişinin KKTC vatandaşlığını kazanacağını öngörmüştür.

IV. EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAZANMA ŞARTLARI VE TARİHSEL SÜREÇ

A. Türk Vatandaşlık Hukukunda Kanunilik İlkesi

Türk hukukunda vatandaşlık kavramı, Osmanlı döneminden bugüne anayasal düzenlemelerde kendine yer bulmuştur. Türk hukukundaki ilk anayasa olan 1876 tarihli Kanun-ı Esasî'nin 8. maddesi; Cumhuriyet tarihinde ise 1924 Anayasası'nın 88. maddesi, 1961 Anayasası'nın 54. maddesi ve 1982 Anayasası'nın 66. maddesinde vatandaşlığa dair temel ilke ve esaslar getirilmiştir. Hukukumuzda, 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun¹¹² 88. maddesindeki “*Türkiye ahalisi din ve ırk farkı olmaksızın Türk itlak olunur*” hükmünden bu yana kabul edilen prensip, vatandaşlığın kişiyle devlet arasındaki hukuksal bağı ifade ettiği, bu nedenle vatandaşlık kavramının tanımlanması ve yorumlanmasında her türlü ırk, dil, din ve mezhep gibi ayrımcılık içerebilecek unsurların reddedilmesi gerektirir¹¹³.

Devletler vatandaşlık hukukuyla ilgili kanunî düzenlemelerini yaparken anayasalarındaki ve bu konuyla alakalı uluslararası hukukta yer alan ilkeleri dikkate

¹¹¹ **TURHAN**, s. 42-43. *Turhan*, getirilen iki şartın yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanılmasına işaret ettiğini, bu nedenle fıkranın Kanun'un sistematığıne aykırılık teşkil ettiğini söylemiştir. **TURHAN**, s. 43.

¹¹² Düstur, 3. Tertip, C. 5, S. 578, (1019).

¹¹³ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 7 vd.

alirlar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de buna bir istisna olmayıp, Türk kanun koyucusu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda vatandaşlığı düzenleyen 66. maddesine uygun bir vatandaşlık kanunu düzenlemek zorundadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesine dair temel esaslar, Anayasa’nın “*Temel Haklar ve Ödevler*” başlıklı ikinci kısmının siyasî haklar ve ödevleri düzenleyen üçüncü bölümünde yer alır. Temel hak ve özgürlükler kapsamında düzenlenen vatandaşlık kurumuna dair hususlar, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla ilişkilidir¹¹⁴. Ayrıca, vatandaşlığın temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir mevzu olarak düzenlenmesi nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığına ilişkin kanunî bir hüküm ile usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar arasında çıkabilecek uyuşmazlıklarda, Anayasa’nın 90. maddesinin son fıkrasının son cümlesi uyarınca ilgili uluslararası antlaşma düzenlemesi esas alınacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 66. maddesi uyarınca “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*”. Bu hüküm ile Türk vatandaşlık hukukunda esas itibarıyla “*objektif anlamda vatandaşlık*”, yani vatandaşlığın kişiyle devlet arasındaki hukukî bir bağ olduğu görüşü benimsenmiş; kişiler arasında din, dil, ten rengi vb. nedene dayanacak şekilde bir ayırım yapılmamıştır. Bununla birlikte ilgili maddenin ikinci fıkrasına göre, “*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür*”. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere Anayasa’da vatandaşlığın aslî kazanılması bakımından soy bağı esası kabul edilmiş, vatandaşlık kazanmada anne ve baba arasında herhangi bir ayırım gözetmemiştir.

Türk vatandaşlık hukukunun temel ilkelerinden biri de kanunîlik ilkesidir. Anayasa’nın 66. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen ilkeye göre “*Vatandaşlık,*

¹¹⁴ REÇBER, Kamuran/ÖZGENÇ, Zeynep: “5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar”, İÜHFD, 2016, C. 74, S. 1, s. 375.

kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir”.

Fıkra gereğince, kanunda açıkça öngörülmemiş bir şart, vatandaşlık kazanılmasında ya da kaybında aranamaz. Bu ifadenin aksinden, kanunda açıkça belirtilmeyen, belirsiz hususların; çerçevesi kanunda çizilmek şartıyla, uzmanlık gerektiren teknik meseleler ile usûle dair hususların kanuna aykırı olmamak şartıyla alt düzenlemelerle de düzenlenebileceği sonucu çıkar¹¹⁵.

Anayasa’nın 66. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarıysa vatandaşlığı garanti altına almaktadır: *“Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz”* ve *“Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz”*.

Türk vatandaşlık hukukunda evlenme, Türk vatandaşıyla evlenen yabancıların diğer yabancılara göre Türkiye ile daha yoğun ve sıkı bir bağa sahip olduğunu gösteren bir husus olarak nitelendirilmiştir. Kanun koyucu da bu düşünce ile tüm vatandaşlık kanunlarında evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmayı ayrı bir maddede düzenlemiştir.

Türk hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmada 4866 sayılı Kanun¹¹⁶ ile hukuk dünyamıza giren ve günümüze kadar kabul gören ilke, Türk vatandaşı ile

¹¹⁵ **ERKAN, Mustafa:** *“Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 72/5 Maddesinin Kanunilik İlkesi ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Bağlamında Değerlendirilmesi”*, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Mart-Nisan 2019, C. 14, S. 175-176, s. 330 [*Kanunilik*]; **DARDAĞAN KİBAR, Esra GÜL:** *“Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi”*, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu (Ed. Vahit DOĞAN, Alper Çağrı YILMAZ, Lale AYHAN İZMİRLİ), s. 5 vd.

¹¹⁶ 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun: RG, 12.06.2003, S. 25136.

evlenmenin doğrudan Türk vatandaşlığı kazanma sonucunu doğurmayacağıdır. Ayrıca Türk vatandaşı ile evlenme, vatandaşlığı elde etme bakımından bir talep hakkı vermez, Türk vatandaşı ile evlenen yabancının Türk vatandaşlığını kazanabilmesi, kanunda belirtilen bazı şartların yerine getirilmesi ve İçişleri Bakanlığının vereceği Türk vatandaşlığına alınma kararına bağlıdır. Ancak İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan araştırma sonucunda Türk vatandaşlığını kazanmaya dair şartları taşıdığı tespit edilenler için Türk vatandaşlığını kazanma imkânı bulunmaktadır¹¹⁷.

TVK’da evlenme sebebiyle Türk vatandaşlığının kazanılması, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması yollarından biri olan yetkili makam kararıyla kazanmanın bir türüdür¹¹⁸. Bu düzenleme biçimi, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile de uyumludur.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nin 4. maddesi her bir taraf devletin kişilerin vatandaşlık değiştirmede serbest olması ve kimseye zorla vatandaşlık verilmemesi ile alakalıdır. Bu madde aynı zamanda evliliğin kendiliğinden vatandaşlık değişimine yol açmasına karşı kişileri korumaktadır.

B. Türk Hukukunda Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanmanın Tarihsel Gelişimi

1. Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi

Osmanlı Devleti döneminde devletin vatandaşlık sisteminin temelini din unsuru oluşturmaktaydı. Bu nedenle halk Türk, Arap, Bulgar gibi etnik kökenler yerine Müslüman, Yahudi, Ortodoks veya Katolik olarak adlandırılmaktaydı. Fatih döneminden itibaren bu gruplara Arapça’da din, mezhep gibi anlamlara gelen “*millet*” adı verilmişti

¹¹⁷ **NOMER**, s. 98-99.

¹¹⁸ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 135.

(Rum milleti, Yahudi milleti gibi)¹¹⁹. Her milletin kendine özgü yargı ve eğitim örgütü bulunmaktaydı. Millet olarak adlandırılan gayrimüslim topluluklar, zimmet kavramı çerçevesinde¹²⁰ Osmanlı halkından sayılmaktaydılar. Böylece gayrimüslimler ve müslümanlar hep beraber, aynı devlet çatısı altında ancak farklı hukuk düzenlemelerine tâbi olarak yaşadılar.

Osmanlı Devleti'nde farklı cemaatten vatandaşlara karşı bu sistemin oluşturduğu bir hoşgörü bulunmaktaydı. Devlette o zamanın şartlarında diğer devletlere göre gayrimüslimlerin ve azınlıkların daha fazla haklara ve özgürlüğe sahip olduğu açık olsa da, müslümanlar ile diğer milletlerin arasında vatandaşlık hukuku, vergi ödevi gibi konularda farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıklardan biri cizye vergisinde görülmekte olup, bu vergi gayrimüslimlere askerlik yapamamaları nedeniyle yükletilen bir vergiydi. Ayrıca gayrimüslimler giyimleri, ibadet alanları ve İslam'dan farklılaşan diğer konularda devletin belirlediği kurallara tâbilerdi¹²¹. Müslümanlar arasında herhangi bir etnik köken farkı olmayıp, haklardan yararlanmada Türkler, Araplar, Boşnaklar ve diğer müslüman topluluklar eşitti¹²².

¹¹⁹ **BOZKURT, Gülnihal:** “*Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar*”, AÜHFD, 1993, C. 43, S. 1-4, s. 50.

¹²⁰ “Zimmet sözleşmesine göre, cihad yapılmadan önce, sözleşmenin bir tarafı olan gayrimüslimler İslam egemenliğini kabul ederler ve sözleşmenin diğer tarafı olan İslam Devleti ve halife ise, gayrimüslimlerin dinlerini değiştirmeden, devlet korumasından faydalanmalarını, can ve mal güvenliklerinin teminat altına alınmasını ve İslam ülkesinde oturmalarını sağlarlardı.” **GÜZEL POLAT, Ezgi:** “*Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı*”, Ankara Barosu Dergisi, 2011, S. 3, s. 134.

¹²¹ **GÜZEL POLAT,** s. 134.

¹²² **AYBAY,** s. 63.

1869 yılında yayınlanan Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesi¹²³ (TOK), İslam dünyasında dini ilkelerden bağımsız ilk vatandaşlık düzenlemesi olarak göze çarpmaktadır¹²⁴. Kanunnamede o zamanki Avrupa devletlerinin vatandaşlık kanunları ile özellikle 1851 tarihli Fransız Vatandaşlık Kanunu'ndan esinlenilmiştir. TOK ile Müslümanlığın vatandaşlığa etkisi son bulmuştur¹²⁵.

TOK, Osmanlı vatandaşlığının kazanılmasında kan bağı ilkesini tercih etmiştir. Madde 1'e göre anne veya babası Osmanlı vatandaşı olan kişiler Osmanlı vatandaşı olarak belirlenmişti. TOK'un 2. maddesi uyarınca bazı hâllerde toprak ilkesine de başvurulabilmekteydi. TOK'un 9. maddesi ise devletin topraklarında ikâmet eden herkesi Osmanlı vatandaşı saymakta, başka bir devletin vatandaşı olduğunu iddia edenleri bu durumu kanıtlamakla yükümlü kılıyordu¹²⁶.

TOK'ta vatandaşlıkla alakalı karşılaşılan sorunlar çözülmeye çalışılmış, 7. maddede de evlenmenin kadının vatandaşlığına etkisi hususu düzenlenmiştir. Madde ile Osmanlı vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi hâlinin kişinin Osmanlı vatandaşlığını kaybetmesine yol açacağı dolaylı bir şekilde belirtilmiştir. İlgili hükme göre, yabancıyla

¹²³ 10 Şeval 1285 – 11 Kanunusani 1284, Takvim-i Vekayi S. 1044. Düzenleme ilk yayınlandığında başlık “*Tâbiyet-i Osmaniye Dair Nizamname*” iken, Birinci Tertip Düstur'da metin “*Tâbiyet-i Osmaniye Kanunnamesidir*” başlığıyla yayınlanmıştır. **AYBAY**, s. 63. Kanun'un metni için bkz. **UNAT, İlhan**: Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler – Mahkeme Kararları), Ankara 1966, s. 8.

¹²⁴ **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 61; **GÜNGÖR**, s. 7.

¹²⁵ Kanunname ile kabul edilen vatandaşlığın din kavramından ayrılması durumu, 1876 Kanun-ı Esasi'nin 8. maddesi ile anayasal bir hüküm haline gelmiştir.

¹²⁶ **AYBAY**, s. 61; **GÜNGÖR**, s. 7. *Güngör*, düzenlemenin bu şekli ile Osmanlı Devleti'nde ikâmet edenlerin vatansız kalması ihtimalinin kalmadığını belirtmiştir.

evlenen kadına, evliliğin kocasının ölümü nedeniyle sona ermesi hâlinde, üç sene içerisinde Osmanlı vatandaşlığına dönme hakkı tanınmıştır¹²⁷. Bu düzenlemenin klâsik tez doğrultusunda yorumuyla, yabancı erkek ile evlenmenin Osmanlı vatandaşı kadının vatandaşlığını etkilediği, kadının Osmanlı vatandaşlığını yabancı erkekle evlenmekle yitirdiği çıkarımı yapılabilir. Aynı madde için doktrinde, kadının yabancı kocasının vatandaşlığını aldığı yorumu yapılmıştır¹²⁸. Ancak böyle bir düzenlemenin her egemen devletin vatandaşlık kazanılma biçimlerini kendi kanunlarıyla istediği gibi düzenleme yetkisine sahip olduğunu kabul eden uluslararası ilkeler açısından tartışmaya açık olduğu da doktrinde belirtilmiştir¹²⁹.

Osmanlı vatandaşı kadının evlenmekle yitirdiği vatandaşlığa dönmesini sağlayan hüküm, bu hakkı yalnızca kocanın vefatına ve kişinin başvurusuna bağlamıştı. Kocanın vefatı dışındaki evliliğin sona erme nedenleri kadına bu konuda bir hak bahsetmemektedir. Aynı zamanda TOK'ta bir başvurudan bahsedilse de, bu başvurunun şekline ve hangi makama yapılması gerektiğine dair de bir açıklık bulunmamaktaydı.

Osmanlı vatandaşı kadının yabancıyla evlenmesi hususu TOK'ta dolaylı da olsa düzenlenmişken, Osmanlı vatandaşıyla evlenen yabancı kadına dair herhangi bir düzenleme yoktu. Bu konudaki eksikliğe, 7. maddedeki dolaylı düzenlemenin kıyas yoluyla Osmanlı vatandaşı ile evlenen kadınlara da uygulanması formülü getirilmişti¹³⁰. Ancak bu hususa yabancı devletlerin tepkileri olmuş ve bu durumu kabullenmedikleri de

¹²⁷ “*Tebaa-i Devlet-i Aliyyeden iken ecnebi ile tezevvüç eden kadın zevcinin vefatı tarihinden itibaren üç sene zarfında istida ederse tâbiyet-i asliyesine ric’at edebilir.*”

¹²⁸ **BERKİ, Osman Fazıl:** Devletler Hususi Hukuku, C. I, 7. bs., Ankara, 1970, s. 55 [DHH]; **BERKİ,** *Evlenme* s. 49.

¹²⁹ **AYBAY,** s. 66.

¹³⁰ **AYBAY,** s. 72; **FİŞEK,** s. 81; **BERKİ,** *Evlenme*, s. 55.

gözlendi¹³¹. Her ne kadar bu durum sonradan konsolosluk memurlarına yetki verilerek çözülmeye çalışılsa da¹³², Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1928 yılında kabul edilen Türk Vatandaşlığı Kanunu'na kadar Osmanlı vatandaşı ile evlenen yabancı kadınların vatandaşlık durumu hakkında tereddüt yaşanmıştır.

2. 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca düzenlenen hukukî bir müessese olup günümüze kadar birçok değişime uğramıştır. Konuya dair Cumhuriyet tarihimizin ilk kanunu 23 Mayıs 1928 tarihinde kabul edilmiş olan 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'dur (1312 sayılı Kanun)¹³³.

Gerekçesinde TOK'un günün ihtiyaçlarının gerisinde kaldığı ve 1926 yılında kabul edilen Türk Kanunu Medenisi'nin¹³⁴ de vatandaşlık kanununda yeni kurumların düzenlenmesine de değinen Tefik Kâmil (Koperler) Bey'in kanun teklifi, Dahiliye, Hariciye ve Adliye Encümenlerinde çeşitli değişikliklere uğrayarak kabul edilmiştir¹³⁵. Ancak değişikliklere dair bir gerekçe bulabilmek güçtür¹³⁶. Kanun'un 13. maddesinin ilk iki cümlesinde “*Türklerle evlenen ecnebî kadınlar Türk vatandaşı olurlar. Ecnebilerle*

¹³¹ Fransız ve İtalyan mahkemeleri, Osmanlı vatandaşı erkek ile evlenen kadının herhangi bir yasa hükmü bulunmaması nedeniyle Osmanlı vatandaşlığını kazanamayacağını, bu nedenle Fransız ve İtalyan kadınların vatandaşlıklarında bir değişiklik olmayacağı kararlarını vermişlerdir. **AYBAY**, s. 72; **FİŞEK**, s. 82; **BERKİ**, *Evlenme*, s. 56.

¹³² Şehbenderlere Tâbiyet Tescili hakkında verilen talimatın açıklaması için bkz. **AYBAY**, s. 72-73.

¹³³ RG, 04.06.1928, S. 904.

¹³⁴ 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi: RG. 04.04.1926, S. 339.

¹³⁵ **AYBAY**, s. 75.

¹³⁶ **FİŞEK**, s. 7.

evlenen Türk kadınları Türk kalırlar...” hükümlerine yer verilmiştir¹³⁷. Bu düzenlemeyle kanun koyucu Türk erkeği ile evlenen yabancı kadınlar bakımından klâsik tezi kabul ederken, yabancı erkeklerle evlenen Türk kadınları yönünden ise modern anlayışı benimsemekteydi¹³⁸. Evliliğin vatandaşlığa etkisi hususunu yalnız kadınlar yönünden ele alan hükümde Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadının, iradesi önemsenmeksizin Türk vatandaşlığını evlilik sebebiyle kendiliğinden kazanması; yabancı erkeklerle evlenen Türk vatandaşı kadının ise Türk vatandaşlığını koruması öngörülmüştür¹³⁹. Ancak kadın kocasının vatandaşlığını kazanabiliyorsa Türk vatandaşlığından çıkma ve evliliğinin sona ermesi hâline de üç yıl içerisinde Türk vatandaşlığına dönme imkânına da sahiptir. Türk vatandaşı ile evlenen yabancı erkeğe ise bu haklar tanınmamıştır¹⁴⁰.

Düzenlenmede kanun koyucunun, dönemin koşulları ve nüfusun azlığı nedeniyle, olabildiğince fazla kişiye vatandaşlık verme ve vatandaş sayısının azalmasını önleme eğilimi görülmektedir¹⁴¹.

¹³⁷ **ERTEN**, *Butlan*, s. 248-249.

¹³⁸ **NOMER**, s. 97. Ayrıca 1312 sayılı Kanun’un 13. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca evlilik nedeniyle yabancı devletin vatandaşlığını kazanan kadınlara, evliliğin sona ermesinden itibaren asıl vatandaşlıklarına dönebilmeleri için bir seçme hakkı tanınmıştır. **ERTEN**, *Butlan*, s. 249, dn. 14.

¹³⁹ **TEKİNALP, Gülören**: “*Tâbiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu*”, İÜHFD, 1973, C. 23, S. 1-4, s. 483.

¹⁴⁰ **TANRIBİLİR**, *Evlenme*, s. 3030; **SAKMAR, Ata**: “*Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1978, C. 44, S. 1-4, s. 124.

¹⁴¹ **ERTEN**, *Butlan*, s. 249; **BERKİ**, *Evlenme*, s. 51; **AYBAY**, s. 79; **GÖĞER**, s. 124; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 64.

3. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu döneminin 2003 öncesi ve sonrası şeklinde ayrılması gerekir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma kurumunda prensip olarak modern tez kabul edilmiş¹⁴², ancak bazı özel durumlar göz önünde bulundurularak istisnâ hükümlere de yer verilmiştir.

a) 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun İlk Hâli

Türk vatandaşlığının kazanılması hâlleri 403 sayılı Kanun’da üç ana başlıkta toplanmış olup, bunlar “kanun yolu ile kazanma”, “yetkili makam kararı ile kazanma” ve “seçme hakkı ile kazanma”dır. Doğum, hâl değişikliği, evlat edinme ve doğum yeri ile 5. maddede düzenlenen evlenme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanma, kanunda “*kanun yolu ile kazanma*” başlığı altında toplanmıştır. Bu kazanım şekillerinin kanun yolu ile kazanma başlığı altında düzenlenmesinin sebebi, belirtilen hâllerden dolayı Türk vatandaşlığının kazanılmasında kişinin iradesinin aranmaması ve kişilerin Türk vatandaşlığını re’sen kazanmalarıdır. Kanun’un 5. maddesi uyarınca Türk vatandaşı ile evlenen kadının Türk vatandaşlığına geçmesi için talepte bulunması şart iken kurumun bu başlık altında düzenlenmesinin sebebinin, maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen, hâlihazırda vatansız olan veya Türk vatandaşı erkeklerle evlenmekle vatansız kalacak kadının irade veya talep gerektirmeksizin Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanması olduğu belirtilmiştir¹⁴³.

¹⁴² GÖĞER, s. 61.

¹⁴³ ERDEM, Bahadır: “4866 sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması”, MHB, 2003, C. 23, S. 1-2, s. 341 [4866 sayılı Kanun].

Türk vatandaşlığının diğer kazanılma hâlleri, 6. maddede düzenlenen genel, 7. maddede istisnâ ve 8. maddede yeniden vatandaşlığa alınma hâlleri olarak “*yetkili makam kararı ile kazanma*” ana başlığı altında yer almıştır. Bunlarla birlikte 12. maddede Türk vatandaşlığını kaybeden küçüklerin vatandaşlığı kazanması ve 13. maddede evlenme ile Türk vatandaşlığını kaybeden kadının Türk vatandaşlığını tekrar kazanma hâlleri ise kanun koyucu tarafından “*seçme hakkı ile kazanma*” ana başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu iki ana başlık arasındaki fark ise; yetkili makam kararı ile kazanma hâllerinde başvuranın Türk vatandaşlığını kazanmasının idarenin takdirinde olması, seçme hakkı ile kazanma hâllerinde ise idarenin talepleri reddetme hakkının bulunmamasından kaynaklanmaktadır¹⁴⁴.

2003 öncesi dönemde 403 sayılı Kanun’un 5. maddesinin ilk hâlinde yabancı kadın eş talepte bulunmakla Türk vatandaşlığını kolayca kazanmaktaydı¹⁴⁵. İdarenin başvuranın

¹⁴⁴ **ERDEM**, 4866 sayılı Kanun, s. 342.

¹⁴⁵ Madde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Bir Türkle evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42 nci maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu ve yahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte hüsnüniyetli olan kadın, Türk vatandaşlığını muhafaza eder.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar, ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.” Maddede atıf yapılan 42. maddedeki düzenleme ise:

“5 ve 19 uncu maddelerdeki beyanlar,

a) Evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde yapıldığı takdirde, evlenme sırasında o makama,

vatandaşlık kazanması konusunda herhangi bir takdir yetkisi olmayıp, yabancı eşin Türk vatandaşlığına geçme talebini kanuna uygun olarak idareye bildirmesi hâlinde vatandaşlık kazanılmaktaydı¹⁴⁶. Kanun koyucu vatansızlığı önleme amacıyla Türk vatandaşı ile evlenen kadının vatansız olması veya evlenme nedeniyle kendi vatandaşlığını kaybetmesi hâllerinde kadının kanun gereği kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanacağını hükme bağlamıştı¹⁴⁷. Ayrıca aynı kanunda istisnâ vatandaşlığa alınmayı düzenleyen 7/1-b bendi uyarınca “*bir Türk vatandaşı ile evli olanlar*”¹⁴⁸, 7/1-ç bendi uyarınca da “*bir Türk vatandaşıyla evlenme kararıyla Türkiye’de yerleşmiş olanlar*” kategorileri oluşturulmuş, kategoriye giren erkek ve kadınlara da istisnâ yoldan vatandaşlığa alınabilme hakkı verilmişti.

b) Evlenme, evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına, evlenme akdinde başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapılır.

Birinci fıkraya uygun olarak yapılan beyanı alan makam evlenmenin tesciline ait muameleli evrak ile birlikte, bunu ilgili nüfus memurluğuna gönderir.” şeklindedir.

¹⁴⁶ **AKŞAHİN POLAT**, s. 186; **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 159.

¹⁴⁷ **GÖĞER**, s. 61 vd.; **ULUOCAK**, s. 33 vd.; **BERKİ**, *Evlenme*, s. 91 vd.

¹⁴⁸ Yönetmeliğin ilgili (b) bendindeki gruba ilişkin 403 Uygulama Yönetmeliği’nin 11/1-ç bendinde daha açık bir çerçeve oluşturulmuş olup, ilgili bentte kategorinin kapsamına girecek kişiler şöyle belirlenmiştir: “*Muntazam pasaportla, iltica sureti ile veya herhangi bir şekilde Türkiye’ye gelmiş ve bir Türk vatandaşı ile karı koca hayatı yaşamaya başlamış, çocukları olmuş veya evlenmeleri kararlaştırılmış ve bu maksatla da Türkiye’de yerleşmiş olanlar*”. RG, 01.07.1964, S. 11742, Sahife 3; **ERTEN**, *Butlan*, s. 249, dn. 19.

403 sayılı Kanun'un 42. maddesindeki yabancı eşin Türk vatandaşı olmak istediğine dair beyan için belirlenen süre hak düşürücü süre olarak düzenlenmiştir¹⁴⁹. 403 sayılı Kanun'a dayanarak çıkarılan "11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik"¹⁵⁰ (403 Uygulama Yönetmeliği) 55. maddeye göre, 403 sayılı Kanun'a uygun yapılan beyanı alan makam, evliliğin tesciline ilişkin işlemli evrakla birlikte bu beyanı ilgili nüfus memurluğuna göndermekte, nüfus memurluğu başkaca bir emir beklemeksizin nüfus siciline kaydı gerçekleştirerek Türk vatandaşlığını kazanan kadına nüfus hüviyet cüzdanı vermekte ve bu işlemi İçişleri Bakanlığına bildirmektedir. Görüldüğü üzere 1312 sayılı Kanun'a benzer bir şekilde yabancı kadın Türk vatandaşı erkek ile evlenmek ve vatandaşlığa geçmek istediğini bildirir bir beyanla, herhangi bir inceleme ve onay aranmaksızın Türk vatandaşlığına geçmekteydi. Aynı zamanda 5. madde Türk vatandaşı ile evlenen kadına eğer vatansızsa ya da yaptığı evlilik sonucu vatansız duruma düşecek ise kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazandırmaktaydı. Türk kadınla evlenen yabancı erkekler için ise bu haklardan hiçbiri öngörülmemişti.

Yabancı kadın eşin sadece talebiyle vatandaşlık kazanması ve bu hükme yabancı erkek eşlerin dâhil edilmemesi cinsiyet eşitsizliğine dair birtakım eleştirilerin konusu olmuştur¹⁵¹.

¹⁴⁹ ULUOCAK, s. 36.

¹⁵⁰ RG, 01.07.1964, S. 11742.

¹⁵¹ ERDEM, Bahadır: "Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar", MHB, 1999, C. 19, S. 1-2, s. 311 [Cinsiyet Eşitsizliği]; RUHİ, Ahmet Cemal: "Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması", Türk Vatandaşlığı Kanunu

403 sayılı Kanun'un evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmayı düzenleyen hükmü, dünyada yaşanan siyasî gelişmeler ve özellikle Doğu Bloğunun yıkılmasından sonra 403 sayılı Kanun'un en çok ihlal edilen ve kötüye kullanılan hükmü hâline gelmiştir. Ülkemize gelen yabancıların kolay yoldan ikâmet izni alma ve çalışma olanağına kavuşmak için gerçekleştirdiği çok sayıda muvazaalı evliliğe kanun koyucu kayıtsız kalmamış, bu düzenlemeyi gözden geçirmeyi zorunlu görmüştür¹⁵².

b) 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Yapılan Değişiklikler

403 sayılı Kanun'da çeşitli dönemlerde değişiklikler¹⁵³ gerçekleştirilmiş olup, bunlardan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması konusu için en önemlisi 4

Tasarısı Sempozyumu (Ed. Vahit DOĞAN, Feriha Bilge TANRIBİLİR, Banu ŞİT), 2008, s. 108.

¹⁵² DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 91-92; AKŞAHİN POLAT, s. 186; ERDEM, *4866 sayılı Kanun*, s. 349; ERDEM, *Bahadır: "Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme İle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme"*, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (Ed. Vahit DOĞAN, Feriha Bilge TANRIBİLİR, Banu ŞİT), 2008, s. 97-98; TANRIBİLİR, *Evlenme*, s. 3032; RUHİ, s. 108; DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 88; ERDEM, *Vatandaşlık*, s. 160.

¹⁵³ Söz konusu düzenlemeler sırasıyla: 13.02.1981 tarih ve 2883 sayılı 11/2/1964 Tarih ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (RG, 17.02.1981, S. 16254), 20.04.1989 tarih ve 3540 sayılı 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun (RG, 29.04.1989, S. 20153), 27.05.1992 tarih ve 3808 sayılı 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci Maddesinin (g) Bendi ile Bu Maddenin İkinci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına ve Bu Kanuna İki Geçici

Haziran 2003 tarihinde kabul edilen 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'dur (4866 sayılı Kanun). 4866 sayılı Kanun ile 403 sayılı Kanun'un evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen 5. maddesi tamamen değiştirilmiş, evlenme anında yabancı eşin talebini bildirmesiyle Türk vatandaşlığını kazanması uygulaması terk edilmiştir¹⁵⁴. Değiştirilen maddede kadınla erkek arasında ayrım yapılmamış, en az üç yıldan beri evli olan, fiilen birlikte yaşayan ve evliliği devam eden yabancı eşlerin Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunabilecekleri belirtilmiştir. Bununla birlikte yeni 5. maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen süre ve başvuru şartları, Türk vatandaşı ile evlenmesi sebebiyle vatandaşlığını

Madde Eklenmesine Dair Kanun (RG,04.04.1992, S. 21248), 07.06.1995 tarih ve 4112 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG, 12.06.1995, S. 22311), 28.05.2003 tarih ve 4862 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 03.06.2003, S. 25127), 04.06.2003 tarih ve 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG. 12.06.2003, S. 25136) ve 29.06.2004 tarih ve 5203 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanundur (RG, 06.07.2004, S. 25514).

¹⁵⁴ 403 sayılı Kanun'un 4866 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle değiştirilen 5. maddesi şu şekildedir: “*Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.*”

kaybederek vatansız duruma gelen yabancı bakımından aranmamıştır. Yine de değişikliğin önceki düzenlemeye kıyasla yabancı kadınların evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmasını zorlaştırdığı açıktır¹⁵⁵.

403 sayılı Kanun'un yeni 5. maddesinde, suistimale açık muvazaalı evliliklerden kaçınmak amacıyla vatandaşlığa alınma için evlenmeye dair asgari süre getirilmiştir. Nitekim kanun tasarısının gerekçesinde de bu hususa yer verilmiş, 403 sayılı Kanun'da yer alan maddenin “*cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu*”¹⁵⁶ ve “*evlilik kurumunun yozlaşmasına ve Türk vatandaşı olabilmek için sahte evlilikler yapılmasına yol açtığı*”, bu nedenlerle de maddenin değiştirilmesi zorunluluğunun doğduğu belirtilmiştir¹⁵⁷.

¹⁵⁵ **ERDEM**, 4866 sayılı Kanun, s. 352; **ERTEN**, Butlan, s. 251; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 132 vd.; **SARGIN, Fügen**: “*Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli Ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*”, AÜHFD, 2004, C. 53, S. 1, s. 29 vd; **AKŞAHİN POLAT**, s. 186; **DOĞAN**, *Tasarı*, s. 31.

¹⁵⁶ *Aybay*, yapılan değişikliğin gerekçesinin cinsiyet eşitsizliği olmasına karşı çıkmıştır. Yazara göre eşitliğin sağlandığı yer, kadınla erkeği “*alt düzeyde*” birleştirmektedir. Ancak bu birleştirme, kadınlara tanınmış olan kolaylıkların erkeklere de tanınması şeklinde değil, Türk vatandaşı ile evlenen kadınlara tanınan kolaylığın ortadan kaldırılması sonucu gerçekleşmiştir. Çağdaş hukukta cinsiyet eşitliğinden anlaşılan ise erkeklere tanınan özel üstünlüklerden kadınların da yararlanmasını sağlamaktır. **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 132.

¹⁵⁷ 4866 sayılı Kanun'un gerekçesi için bkz. TBMM 22. Yasama Dönemi 1. Yasama Yılı 1/482 Esas Numaralı Kanun Tasarısı. Tasarı, 21. Yasama Döneminin 4. Yasama Yılında 1/958 Esas Numarasıyla TBMM'ye sunulmuş ancak komisyonda görüşülmediğinden hükümsüz sayılmış, 13 Ocak 2003 tarihinde Başbakanlıkça TBMM'ye tekrardan

Ayrıca 3 yıl boyunca fiilen birlikte yaşam sürme ve devam eden bir evliliğin aranması kaydının şartlardan sayılması tarafların evlenme iradesinin gerçek anlamda bir evlenme niyetine işaret etmekte, vatandaşlık kazanılmasını da bu işarete bağlanan bir sonuç olarak karşımıza çıkarmaktadır¹⁵⁸.

Ancak yürürlüğe giren kanun maddesine göre vatandaşlık kazananların vatandaşlıklarını yetkili makam kararı ile mi yoksa seçme hakkı ile mi kazandığının net olmaması tartışmaları beraberinde getirmiştir¹⁵⁹. Eleştirilerin bir nedeni evlenme yoluyla

sunulmuştur. TBMM tarafından İçişleri Komisyonuna havale edilen tasarı komisyonda görüşülmüş ve bu toplantıda aynı gerekçeler tekrarlanmıştır. İçişleri Komisyonunda görüşülerek kabul edilen kanunun Genel Kurulda görüşülmek için gönderilen sıra sayısı için bkz. Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu,

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss115m.htm>, [Erişim Tarihi: 1.9.2020].

¹⁵⁸ İçişleri Komisyonu Raporunda 5. madde değişikliği ile evlilik kurumunun saygınlığının korunmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Metinde belirtildiği üzere, *“Ülkemize giren yabancılar, yasa dışı ilişkilere girmekte; toplum ahlâkı ve sağlığı ile aile düzenini bozmaktadırlar. Bu kişiler, Ülkemizde daha rahat hareket edebilmek; yasadışı faaliyetlerini vatandaşlara sunulan hakları da kullanarak sürdürebilmek için muvazaalı evlilikler yapmakta ve vatandaşlığı kazandıktan sonra boşanmaktadırlar Böylece, Türk vatandaşlığı, hak ettiği saygın statüye kavuşturulmakta; evlilik kurumunun kötüye kullanılmasının önüne geçilmektedir”*. İçişleri Komisyonu Raporu s. 11; **ERDEM**, 4866 sayılı Kanun, s. 352 vd; **DOĞAN**, Tasarı, s. 31.

¹⁵⁹ **DOĞAN**, Vatandaşlık, s. 88; **SARGIN**, s. 30; **ERDEM**, 4866 sayılı Kanun, s. 356; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 132.

vatandaşlık kazanmayı düzenleyen yeni 5. maddenin 403 sayılı Kanun'un Birinci Bölümünün kanun hükmü gereği kazanma ana başlığı altında düzenlenmesidir. Maddede İçişleri Bakanlığınca yapılacak bir incelemeden bahsedilse de doktrinde bazı yazarlar idarenin takdir yetkisi ile inceleme ve soruşturmanın sınırını sorgulamışlardır. Metinde geçen inceleme ve soruşturmayı tasarının gerekçesi ve kanundan sonra çıkartılan 2004/7275 sayılı "Türk Vatandaşı ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik"¹⁶⁰ (2004/7275 sayılı Yönetmelik) düzenlemelerinden yola çıkarak maddenin yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasına işaret ettiği ve idarenin takdir hakkının bulunduğunu savunanlar olduğu gibi¹⁶¹, maddenin yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması yollarından farklı bir anlatımla ele alınışını İçişleri Bakanlığının maddedeki şartların gerçekleşmesi hâlinde takdir yetkisinin olmayacağı ve idarenin yetkisinin yalnızca şartların mevcudiyetini tespitle sınırlı olduğuna bağlayarak yeni düzenlenen evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma yönteminin seçme hakkının kullanılması yoluyla vatandaşlığın kazanılması olduğunu ve bu nedenle düzenlemeye Kanun'un üçüncü bölümündeki seçme hakkı ile kazanma başlığında yer verilmesi gerektiğini öne süren görüşler de ileri sürülmüştür¹⁶². Görüşlerin ortak yönü ise

¹⁶⁰ RG, 24.05.2004, S. 25471.

¹⁶¹ **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 132; aynı yönde **ERDEM**, 4866 sayılı Kanun, s. 353 vd.; **DOĞAN**, *Tasarı*, s. 32; **TİRYAKİOĞLU, Bilgin**: "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararı ile Kazanılması", Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (Ed. Vahit DOĞAN, Feriha Bilge TANRIBİLİR, Banu ŞİT), 2008, s. 89; **GÜNGÖR**, *Marriage*, s. 39.

¹⁶² **SARGIN**, s. 33 vd.

403 sayılı Kanun'un 5. maddesinde yapılan değişikliğin kanundaki vatandaşlığın kazanılması sistemiyle uyuşmamasıdır.

Yeni düzenleme, kurumun hangi başlık altında değerlendirileceği dışında başka problemlere de neden olmuştur. Bunların en önemlisi 4866 sayılı Kanun'un gerekçesindeki kanunîlik ilkesine gölge düşüren ve kanun metninde bulunmayan bir şarttan bahsedilmesidir. Yeni düzenlemede eşlerin en az 3 senedir evli olması, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devam etmesi ile Türk vatandaşıyla evli yabancı eşin yazılı başvurusu vatandaşlığa alınma şartları arasında sayılmışken, maddenin gerekçesinde bunlara ek olarak kanun metninde herhangi bir emaresi görülmeyen bir “*güvenlik açısından yapılan inceleme ve soruşturmada herhangi bir sakınca bulunmaması*” şartı bulunması da doktrinde eleştirilmiştir¹⁶³. Kanunda açıkça zikredilmeyen bu koşulun evlenme yoluyla vatandaşlık için bir şart olarak öngörülmesinin Anayasa'nın 66. maddesinde öngörülen kanunîlik ilkesine aykırılık oluşturacağı vurgulanmıştır¹⁶⁴. Aynı eleştiriler kanunla birlikte çıkarılan 2004/7275 sayılı Yönetmelik'in 2. maddesindeki şartların kanunda sayılanlardan farklı olması için de yapılmıştır¹⁶⁵.

¹⁶³ **SARGIN**, s. 33; *Erdem*, gerekçede yer alan ve 2004/7275 sayılı Yönetmelik'te belirtilen evliliğe dair inceleme ve soruşturmayı hangi kurumun yapacağı, bu kurumun yapacağı işlemin niteliğini (özellikle sosyal bir araştırma mı güvenlik amaçlı bir araştırma mı yapacağını) ve tespit sürecinin nasıl olacağı hususlarına dair herhangi bir düzenleme bulunmamasını eleştirmiştir. **ERDEM**, *Tasarı*, s.100.

¹⁶⁴ **SARGIN**, s. 33; **DOĞAN, Vahit**: “*Aile Hukukundan Kaynaklanan Vatandaşlık Hukuku Sorunları*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, s. 246 [Aile].

¹⁶⁵ **TİRYAKİOĞLU**, s. 90.

4866 sayılı Kanun’a getirilen bir diğer eleştiri ise, yeni maddenin Türk vatandaşıyla evli olanlara vatandaşlık kazanma imkânı veren 7. maddeyle uyumlu olmamasıdır. 403 sayılı Kanun’un 7. maddesi, Türk vatandaşıyla evli olan yabancı eşin Türkiye’de 5 yıl ikâmet etmesi ve Türkiye’ye yerleşmesi niyeti aranmadan yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesini düzenlemekteydi. Böylece 4866 sayılı Kanun’dan önce Türk vatandaşı ile evli erkekler istisnâ yoldan vatandaşlık kazanabilirken, kadınlar da eski 5. maddedeki düzenleme ile beraber bu yolla da vatandaşlık kazanabilmekteydi. Türk vatandaşıyla evli erkekler için vatandaşlık kazanmada kolaylık sağlayan bu hükme, yeni 5. maddenin cinsiyet ayırımına son vermesi nedeniyle; Türk vatandaşıyla evli vatansız kadın ve erkekler 5. maddede aranan süre şartını beklemek veya 5. maddeden yararlanmak istemeyen eşler başvurmuştur¹⁶⁶. Bu karışıklığa son vermek için ise 7. maddenin yalnızca belirtilen kişileri kapsayacak şekilde düzenlenmesi ya da Kanun’un bütünlüğünü sağlamak amacıyla 7. maddenin ilgili bendini yürürlükten kaldırarak 5. maddeye Türk vatandaşı ile evlenen vatansızlar ile alakalı bir hüküm konulmasının yerinde olacağı belirtilmiştir¹⁶⁷. Aynı eleştiri, 7. maddenin 4 bendinde yer alan “*Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararı ile Türkiye’de yerleşmiş olanlar*” hükmü için de yapılmış ve bu bendin de gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁶⁸.

4866 sayılı Kanun ile getirilen değişikliğin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma kurumunun 403 sayılı Kanun’daki sistemsal bütünlüğünü bozduğu da göze çarpmaktadır. Şöyle ki, 403 sayılı Kanun’un 5. maddesinde yapılan değişikle, 14. maddesinde düzenlenen küçük çocuğun annesinin vatandaşlığını belli şartlarda kazanabilmesine dair

¹⁶⁶ SARGIN, s. 36; TANRIBİLİR, *Tasarı*, s. 44; GÜNGÖR, *Marriage*, s. 37.

¹⁶⁷ SARGIN, s. 36; ERDEM, *4866 sayılı Kanun*, s. 357.

¹⁶⁸ SARGIN, s. 36.

hüküm¹⁶⁹ ve 28. maddesinde düzenlenen evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kadının, vatandaşlığı kazandığı evliliğin sonlanmasından itibaren 3 yıl içinde Türk vatandaşlığından ayrılmayı sağlayan bir seçme hakkı sunulması hükmü¹⁷⁰ ve bu hakkı kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kadının çocuklarının da annelerine bağlı olarak Türk vatandaşlıklarını kaybedeceklerine dair 37. madde tartışmaya açık hâle gelmiştir. Kanun koyucunun evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya ilişkin hükmü değiştirmesi ancak evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma kurumunun etkilerini düzenleyen diğer alanlarda benzeri değişikliklerin yapılmaması haklı olarak eleştirilmiştir¹⁷¹. Son olarak, 5. maddede değiştirilen evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma yolunda, vatandaşlık başvurusundan İçişleri Bakanlığınca yapılacak incelemeye kadar olan sürede evliliğin sona ermesinin vatandaşlık başvurusuna nasıl etki edeceğine dair bir hüküm olmaması da doktrinde eleştirilmiş, vatandaşlık kazanma anının Bakanlığın tespit anı olarak açıkça düzenlenmesinin evliliğin devamını şart koştuğu, bu süreçte biten evliliğin hangi koşullarda ve nedenlerde sonlandığını dikkate almasının daha makul bir çözüm olabileceği önerisi yapılmıştır¹⁷².

¹⁶⁹ Maddedeki düzenlemeye göre evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan kadının bu evlenmeden önceki küçük çocukları; babanın vefat etmiş olması, belli olmaması veya vatansız olması, çocuğun vatansız olması veya velayetin evlenen annede bulunması hâlinde annelerine bağlı olarak Türk vatandaşı olmaktadır.

¹⁷⁰ Kanun hükmünde bu şartın yerine getirilebilmesi için kadının eski vatandaşlığına geri dönebiliyor olması kaydı aranmıştır. Bu da doktrinde eleştirilmiş; amacı vatansızlığı önlemek olduğu açık olan düzenlemede herhangi bir ülkenin vatandaşlığını taşımanın yeterli olması gerektiği savunulmuştur. **SARGIN**, s. 37, dn. 25.

¹⁷¹ **SARGIN**, s. 37.

¹⁷² **SARGIN**, s. 37-38; **GÜNGÖR**, *Marriage*, s. 43 vd.

403 sayılı Kanun'un 5. maddesinin 4866 sayılı Kanun ile değişmiş hâlinde kanun koyucu, bir yandan cinsiyet fark etmeksizin yabancı eşin iradesini ön plana alarak ona zorla vatandaşlık yüklememiş, diğer yandan yaptığı özel düzenlemeyle ailede vatandaşlık birliğine verdiği önemi ortaya koymuştur. Düzenlemede ilk olarak eşlerin vatandaşlığının bağımsızlığı vurgulanmaktadır. Yabancı eşin Türk vatandaşıyla evlenmesi sebebiyle Türk vatandaşlığını kazanabilmesi, kişinin talebi ve kanun ile 2004/7275 sayılı Yönetmelik'te gösterilen şartların yerine getirilmesi üzerine gerçekleşebilmektedir. Ancak şartların yerine getirilmiş olması da Türk vatandaşlığını kazanmak için mutlak bir hak sağlamamakta, bu konuda yetkili makamın takdir yetkisi bulunmaktadır¹⁷³.

403 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikler sonucunda, Kanun'un orijinal hâlinin sistematiği ve Türk vatandaşlık hukukuna hâkim ilkeler kapsamında mantıksal bütünlüğü kaybedilmiş, 403 sayılı Kanun maddeleri gelişigüzel kaleme alınmış bir kanuna benzemiřtir¹⁷⁴.

4. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

a) 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Hazırlanması ve Gerekçeleri

403 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği dönemden itibaren geçirdiği değişiklikler sonucu Kanun'un güncel metnine getirilen haklı eleştiriler yanıtsız kalmamıştır. Kanun koyucu vatandaşlık kanununun kendi içindeki sistemsel bütünlüğün sağlanması, ayrıca küreselleşme ve vatandaşlık hukukundaki direktif ilkelerde yaşanan gelişmeleri takip etmeyi ve bu doğrultuda 403 sayılı Kanun'u güncellemeyi gündeme getirmiş, bu da

¹⁷³ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 137.

¹⁷⁴ **SARGIN**, s. 27; *Doğan* ise 403 sayılı Kanun'da getirilen diğer değişiklikleri de belirterek, Kanun'un “*renk uyumu olmayan yamalı bohça*” hâline geldiği benzetmesinde bulunmuştur. **DOĞAN**, *Tasarı*, s. 45.

yürürlükteki 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun çalışmalarına başlanmasına sebebiyet vermiştir.

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan TVK tasarı ve gerekçesi, ilk olarak 7 Nisan 2006 tarih ve 1824 sayılı Başbakanlık üst yazısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmuştur. 22. Yasama Dönemi sonunda görüşülmeyerek kadük kalan 1/1192 esas numaralı Tasarı, 23. Yasama Döneminde Başbakanlık'ın 8 Kasım 2007 tarih ve 4226 sayılı yazısıyla tekrardan TBMM'ye sunulmuş, 1/458 esas numarasını almıştır. TBMM Başkanlığı ilgili tasarıyı; tâlî olarak Avrupa Birliği Uyum, Adalet ve Dışişleri komisyonlarına, esas olarak da İçişleri Komisyonuna havale etmiştir. İçişleri Komisyonu ile Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, tasarıyla ilgili 22. Dönem Raporunu 1232 sayılı sıra sayısı ile 28.06.2006 tarihinde hazırlamış¹⁷⁵, 23. Dönemde ise İçişleri Komisyonu, Raporunu 8 Ocak 2008'de kabul ettiği yeni tasarı metniyle birlikte 90 sayılı sıra sayısı olarak TBMM Başkanlığına sunmuştur¹⁷⁶.

Tasarının genel gerekçesinde öncelikle vatandaşlık kanununa dair neden yeni bir düzenleme gerektiğinin cevabı verilmiş, dönemin şartları çerçevesinde ortaya çıkan ihtiyaçların zorlaması sonucu yapılan değişikliklerin 403 sayılı Kanun'un sistematüğini bozduğu belirtilmiştir. Ayrıca genel gerekçede Anayasa'nın 66. maddesinde gerçekleşen değişiklik ve TMK hükümleri ile uyumun sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

¹⁷⁵ TBMM, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum ile İçişleri Komisyonları Raporları (1/1192), Sıra Sayısı 1232, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm> [Erişim Tarihi: 4.9.2020].

¹⁷⁶ TBMM, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458), Sıra Sayısı 90, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf> [Erişim Tarihi: 4.9.2020].

Genel gerekçede Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'ne de atıf yapılmakta, bu Sözleşme'ye uygun bir düzenleme yapma ihtiyacına değinilmektedir. Hatta bu Sözleşme'ye genel gerekçede yapılan birden fazla atıf, Kanun'un tarafı olmadığımız bir Sözleşme'yi esas alarak düzenlendiği intibayı yaratmakta olup, doktrinde genel gerekçede uluslararası hukukun diğer kaynaklarına da yer verilmesinin doğru olacağı yönünde bir görüş bulunmaktadır¹⁷⁷.

b) Genel Olarak 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

TVK, çok vatandaşlık hâllerini yasaklamamaktadır. Herkesin tek vatandaşlığı olması yönündeki direktif ilkenin etkisini yitirmesi buna etkindir¹⁷⁸. Çok vatandaşlık hâllerine dair yorumlar Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde de çok vatandaşlığa sahip olunmasının engellenmesi yerine bu hâllerden doğan sorunların çözümü yönündedir. TVK'da herkesin sadece bir vatandaşlığı olması gerektiğine dair direktif ilkenin ulaşılması gereken bir hedef olmadığı, Türk vatandaşlarının izin almadan kendi iradeleri ile diğer bir devletin vatandaşlığını kazanmalarının 403 sayılı Kanun'da olduğu gibi yaptırıma bağlanmadığını göz önüne alarak, söylemek mümkündür¹⁷⁹.

Doktrinde ve TVK tasarısının genel gerekçesinde eleştirilen 403 sayılı Kanun'daki Türk vatandaşlığının kazanılması sistemi, 5901 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Tasarıda yer alan sistem doktrinde de kendine taraftar bulan çağdaş bir yaklaşımdır¹⁸⁰. 403 sayılı Kanun'da Türk vatandaşlığının kazanılması, yukarıda anlatıldığı gibi, kişinin iradesini

¹⁷⁷ **ERTEN, Rifat:** “*Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler*”, Ankara Barosu Dergisi, 2008, Y. 66, S. 4, s. 38 [Tasarı].

¹⁷⁸ **ERTEN,** *Tasarı*, s. 39.

¹⁷⁹ **ERTEN,** *Tasarı*, s. 39.

¹⁸⁰ **ULUOCAK,** *Vatandaşlık*, s. 25; **GÖĞER,** s. 29; **ERTEN,** *Tasarı*, s. 39.

merkeze alarak 3 başlık altında düzenlenirken, TVK’da bu sistem değiştirilmiştir. TVK’da vatandaşlığın kazanılması doğumla (aslen) veya sonradan (mükteseben) olmak üzere iki başlık altında düzenlenmiştir.

403 sayılı Kanun’da, kanun metninde yer alan kavramlar tanımlanmamışken, TVK bundan farklı olarak, 3. maddede kanunda geçen bazı kavramları (çok vatandaşlık, yabancı vs.) tanımlamıştır¹⁸¹. Ayrıca TVK’da çocuğun tanımı yer almazken, bu kavram Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te¹⁸² (TVKUY) tanımlanmıştır. TVKUY’nin 3. maddesinin (c) bendinde çocuk, “*on sekiz yaşını tamamlamamış kişi*” olarak ifade edilir. Aynı maddenin (e) bendinde ergin kavramı tanımlanmış, bu kavramın TMK’ya göre ergin kişi kavramına denk geldiği belirtilmiştir.

c) Evliliğe İlişkin Hükümlerdeki Farklılıklar

TVK çalışmalarında 403 sayılı Kanun’daki sistematik boşlukların daha çok kanundaki diğer vatandaşlığın kazanılması veya kaybı çeşitlerine ait olduğu düşünülmüş, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin sorunların 403 sayılı Kanun’da 4866 sayılı Kanun vasıtasıyla yapılan değişiklik ile bir nebze de olsa çözüldüğü kanısıyla evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinde fazla değişiklik yapılmamıştır. Kuruma dair en mühim değişiklik, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması yolları arasında düzenlenmesidir. Böylece kurumun 403 sayılı Kanun’daki yerinden kaynaklanan tartışmalar da son bulmuştur. Bununla birlikte Kanunda 403 sayılı Kanun’un istisnâ

¹⁸¹ Doktrinde maddede yabancı kavramının tanımlanması eleştirisi konusu olmuştur.

GİRAY, Faruk Kerem: “5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 1, Ata Sakmar’a Armağan, s. 381.

¹⁸² RG, 06.04.2010, S. 27544.

vatandaşlığa alınma başlıklı 7. maddesinde sayılan Türk vatandaşıyla evli olmak veya evlenme kararı ile Türkiye'ye yerleşmiş olmak şartları TVK'da yer almamıştır.

Vatandaşlık başvurusundan sonra Türk vatandaşı yabancı eşin ölümü hâlinde sağ kalan yabancı eşin başvurusunda aile birliği içinde yaşama şartının aranmaması TVK ile getirilen bir yenilik olup, eski düzenlemede bu duruma dair bir düzenlemeye yer verilmemiş idi. Doktrinde bu şartın yalnızca vatandaşlık başvurusunda bulunmuş sağ kalan yabancı eşler için aranmaması eleştirilmiş, üç yıllık evlilik birliğinde yaşamış yabancı eşlerin başvuruda bulunmasalar dahi bu hükümden yararlanmaları gerektiği savunulmuştur¹⁸³.

d) Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığını Kazanma

Evlilik yoluyla vatandaşlığın kazanılması, TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmiştir. 4866 sayılı Kanun ile getirilen değişikliğe paralel olarak, maddenin birinci fıkrasında evlilik nedeniyle doğrudan Türk vatandaşlığının kazanılamayacağı belirtilmiştir. Düzenlemeye göre evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma için başvuruyu, bir Türk vatandaşıyla 3 yıldan beri evli olan ve bu evliliği süren yabancılar yapabilir. Madde gereğince başvuru sahiplerinde “*aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, millî güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir hâli olmama*” şartları aranır. Görüldüğü üzere 403 sayılı Kanun'un 4866 sayılı Kanun ile değiştirilen 5. maddesinde yer alan en az üç yıllık evli olmak, evliliğin devam etmesi ve aile birliği içinde yaşama şartları yeni düzenlemede de korunmuş, bunların yanına “*evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama*” ve “*millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama*” şartları eklenmiştir¹⁸⁴. Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama şartı

¹⁸³ GİRAY, s. 387.

¹⁸⁴ ERTEN, *Tasarı*, s. 50 vd.; AKŞAHİN POLAT, s. 188.

her ne kadar 403 sayılı Kanun'da yer almasa da, 2004/7275 sayılı Yönetmelik'in 2/2-b bendinde “*fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek veya fuhşa zorlamak, kadın ticareti yapmak gibi herhangi bir faaliyet içinde bulunmamak*” şartı yer almaktaydı. Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama hâli bu şartı karşılar niteliktedir. Doktrinde *Tiryakioğlu*, kavramın bu şekilde karşılanmasını haklı bulmuş, fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek ile başlayan bir şartın yabancılar hakkında bir ön yargı yaratacağını belirtmiştir¹⁸⁵. Aynı şekilde millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama ise yine 403 sayılı Kanun'da bulunmasa da 2004/7275 sayılı Yönetmelik'in 2/2-c bendinde aranan şartlar arasında yer almıştır. Yönetmelik hükmünde millî güvenlik ve kamu düzeni yanında genel ahlâktan bahsedilse de TVK'da bu hususa yer verilmemiştir.

Kanunda, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının aslî şartlarından sayılan “*aile birliği içinde yaşamak*” şartı yine TVK ile oluşturulan vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu tarafından nesnel şekilde değerlendirilecektir. Komisyon eşler arasında gerçek bir evlilik ile birlikte yaşamın varlığını araştıracaktır¹⁸⁶. İçişleri Bakanlığının ilgili il emniyet müdürlüğü ve komisyon vasıtasıyla yürüttüğü inceleme ve soruşturma, güvenlik soruşturması özellikleri taşımaktadır (TVKUY 28-30)¹⁸⁷. Komisyonun görevi Kanun'da ve TVKUY'de çizilen yetki sınırları kapsamında dosya hazırlama, varsa başvurulardaki eksiklikleri tamamlatma ve hazırlanan dosyayı İçişleri Bakanlığına göndermekten ibaret olmalıdır¹⁸⁸. Ancak TVKUY'de il emniyet müdürlüklerince yapılacak soruşturmanın kapsamında “*fuhuş yapmak ve fuhşa aracılık*

¹⁸⁵ **TİRYAKİOĞLU**, s. 91.

¹⁸⁶ **DOĞAN**, *Aile*, s. 176 vd.

¹⁸⁷ **NOMER**, s. 100.

¹⁸⁸ **GİRAY**, s. 388; **TİRYAKİOĞLU**, s. 93.

etmek gibi davranışlar” ifadesi yer almakta ve metindeki “gibi davranışlar”ın hangi ölçütlerle belirleneceği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır¹⁸⁹.

403 sayılı Kanun’da 4866 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce, yukarıda belirtildiği üzere, Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadın vatansızsa ya da Türk vatandaşıyla evlenmekle vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanmaktaydı. Hatta maddenin kanun yoluyla kazanma başlığı altında yer almasının sebebi de bu düzenlemelerdi. 4866 sayılı Kanun ile evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanmaya dair değiştirilen hükümde, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, bu evlenme nedeniyle sahip olduğu eski vatandaşlığını kaybetmekteyse kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanacaktı. TVK’da ise Türk vatandaşı ile evlenen vatansız kişinin ve evlenme nedeniyle sahip olunan vatandaşlığını kaybeden kişinin kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanacağına dair bir hüküm yer almamıştır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması yollarından biri altında düzenlenmesi nedeniyle maddede mevzubahis durumlara yer verilmemesine hak verilebilir. Bununla birlikte TVK’nın sair maddelerinde de, vatansız kişinin evliliğine veya vatansız duruma düşecek olan eşlere vatandaşlık kazandırabilecek özel bir durum düzenlenmemiştir. Bu nedenle, vatansız veya evlenmekle vatansız duruma düşmüş yabancılar da ancak 16. maddede aranan şartların gerçekleşmesi hâlinde bu yoldan faydalanabilecektir. Vatansızlığın önlenmesinin vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden biri olduğu ve uluslararası alandaki anlaşmalarda kendine yer edindiği düşünüldüğünde, bu kişilere Türk

¹⁸⁹ AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 135.

vatandaşlığını kazandırmayı kolaylaştırıcı çözümlerin oluşturulması gerektiği doktrinde çokça dillendirilmiştir¹⁹⁰.

Doktrinde TVK'da evlilik birliği içinde yaşama şartına getirilen Türk vatandaşı eşin vefatı sebebiyle evliliğin sona ermesi hâli dışında bir istisna daha getirilmesi önerilmiştir. Evliliğin sona ermesinde Türk eşin kusurunun gözetilmesi ve dikkate alınmasını öneren bu görüşe, amaca uygun yorum yoluyla yürürlükteki kanunun bu durumu dikkate aldığı¹⁹¹ ve mevcut hükme böyle bir yorum yapılamayıp ancak yabancıнын diğer vasıtalarla Türk vatandaşlığını kazanabileceği yorumları yapılmıştır¹⁹². Son olarak evlenme yoluyla Türk

¹⁹⁰ **TİRYAKİOĞLU**, s. 90; **ERDEM**, *Tasarı*, s. 105; **RUHİ**, s. 111. *Sargin*, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 4/b ve 4/d hükümleri doğrultusunda; vatansız veya evlenmekle vatansız hâle gelecek yabancıların, yabancı eşin iradesinin bu yönde olması şartıyla evlenme yoluyla derhal vatandaşlık kazanmasını düzenlemenin uygun olacağı düşüncesindedir. **SARGIN**, s. 35, dpn. 20.

¹⁹¹ *Aybay*, 403 sayılı Kanun'un 5. maddesine ilişkin değerlendirmelerinde, "*TVK değişik m. 5'in anlatımından, evliliğin başvurunun sonuçlanmasına kadar sürmesi gerektiği sonucu çıkabilir. Ancak, Kanun'un sözünü bu kadar dar yorumlamamak gerektiği düşünülmelidir. ... idare, takdir yetkisini kullanırken, evliliğin hangi koşullarda ve hangi nedenle sona ermiş olduğunu dikkate almalıdır. Örneğin, evliliğin, Türk eşin kusurlu bulunduğu bir boşanma davası sonucunda sona ermesi, başvurunun, evliliğin sona ermesi nedeniyle reddi için yeterli gerekçe sayılmamalıdır. TVK m. 5'in değişik biçiminin sözü, bu genişletici yoruma elverişli görünmese de, amaca göre yorum yöntemiyle bu sonuca varılabilir.*" görüşlerine yer vermiştir. **AYBAY, Rona**: Vatandaşlık Hukuku, 2. bs., İstanbul 2006, s. 142 [**ERTEN**, *Tasarı*, s. 51-52, dn. 84'ten naklen].

¹⁹² **SARGIN**, s. 38. Tasarının düzenlemesinde tek bir istisnaya yer verilmiş olması karşısında, Türk eşin kusuruyla evliliğin sona ermesi hâlinde, evlenme suretiyle

vatandaşlığını kazanmanın şartlarının arasında ehliyet şartının aranmamış olması eleştirilmiş, yabancı eşin ehliyetinin olmaması veya ehliyetinin kısıtlanması hâllerinin çeşitli sıkıntılara neden olabileceği vurgulanmıştır¹⁹³.

TVK’ya dayanan TVKUY’nin 25 vd. maddelerinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma kurumuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Madde 25’te evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için gerekli şartlar tekrardan sayılmış, ancak maddenin ikinci fıkrasının (c) bendinde kanundan farklı olarak başvuranın “*Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu*” tespit edilirse başvurunun kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. TVK’da bulunmayan bu ek şart, Anayasa’nın vatandaşlık ilkelerini düzenleyen 66. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “*Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.*” düzenlemesine de aykırıdır¹⁹⁴. Ayrıca TVKUY’nin ilgili bendinde belirtildiği üzere herhangi bir suçtan ötürü yargılaması süren kişilerin vatandaşlık başvurusunun reddedilmesi ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan masumiyet karinesine de

vatandaşlığın kazanılamayacağını belirtmek gerekir. Alman Vatandaşlık Kanunu 9 (II) hükmü konuyu daha genel olarak ve fakat belli şartlara bağlayarak düzenlemiştir. Buna göre, “*Alman vatandaşı ile yapılan evlilik, ölüm, boşanma, butlan ya da iptal gibi bir nedenle sona ererse, bu evlilikten doğmuş ve Alman vatandaşlığını taşıyan çocuğun velâyeti yabancı eşte bulunmak kaydıyla, ölüm anı veya evlenmeyi sona erdiren kararın kesinleştiği tarihten itibaren “bir yıl süre” içinde, yabancı eşe, “evlilik nedenine dayalı” vatandaşlık kazanımı imkânı tanınmaktadır.*” [SARGIN, s. 38, dpn. 27’den naklen]; ERTEN, *Tasarı*, s. 51.

¹⁹³ Ehliyete ilişkin şartın olmamasının sakıncaları ve böyle bir şarta yer verilmesi gerektiği hakkında bkz. SARGIN, s. 38-39 ve dn. 28; ERTEN, *Tasarı*, s. 52.

¹⁹⁴ REÇBER/ÖZGENÇ, s. 380.

aykırıdır. Bu husus ülkemizin de taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin¹⁹⁵ 11. maddesindeki “*Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.*” hükmüne de ters düşmektedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun *Sekanina v. Austria* davasına ilişkin 20 Mayıs 1992 tarihli raporunun 36. paragrafında¹⁹⁶ “*masumiyet karinesinin tüm resmî makamlar önünde geçerli olduğu*” belirtilmiştir. Bu nedenle, yabancı eşin vatandaşlık başvurusunun kişinin herhangi bir suç nedeniyle yargılamasının devam ettiği gerekçesiyle reddedilmesi, en temel insan haklarından biri olarak kabul gören masumiyet karinesine aykırılık oluşturacaktır. Bu durum da doktrinde eleştiri konusu olmuştur¹⁹⁷. Ancak bu hükümler vatandaşlık başvurusunun reddi için mutlaka mahkumiyetin şart olacağı şeklinde anlaşılmamalı, idarenin de bu hususta takdir yetkisi olduğu unutulmamalıdır.

2009 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren TVK, üzerinden yalnızca 10 sene geçmesine rağmen yedi defa değişikliğe uğramıştır¹⁹⁸. Bu durumu öngören *Tanrıbilir*,

¹⁹⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217A (III) sayılı kararıyla ilan edilmiş, Türkiye Bildirgeyi 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylamış, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmî Gazete’de de yayınlamıştır.

¹⁹⁶ European Commission of Human Rights, Application No: 13126/87, Karl Sekanina v. Austria, Report of the Commission, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-45542\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) [Erişim Tarihi: 2.9.2020].

¹⁹⁷ REÇBER/ÖZGENÇ, s. 380-381.

¹⁹⁸ 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda değişiklik getiren kanunlar sırasıyla; 6304 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 18.05.2012, S. 28296); 6735 sayılı

kanun koyucunun 403 sayılı Kanun'un yürürlükten tamamen kaldırılmasına ilişkin gerekçelerinin çok kuvvetli bir temele dayanmadığını, bunun da TVK'yı tekrardan değişiklikler yapılan bir kısır döngüye sokacağını daha metin kanunlaşmadan ifade etmiştir¹⁹⁹. Türk vatandaşlığına alınma şartlarına dair kanun koyucunun hâkimiyet hakkının bir sonucu olan değişiklikler hukukî istikrarı zedelemekte ve uygulamada da birtakım karmaşaları meydana getirmektedir²⁰⁰.

TVK'da evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması, vatandaşlığın sonradan kazanılması yollarından biri olan yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanmanın bir türü şeklinde düzenlenmiştir. Bu hukukî imkân Türk vatandaşıyla evlenmiş yabancı kadın ya da erkek eşe eşit şekilde tanınmıştır. Yabancı eşin Türk vatandaşlığından çıkmış olması

Uluslararası İşgücü Kanunu (RG, 13.08.2016, S. 29800); 680 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, KHK no:680 (RG, 06.01.2017, S. 9940(Mük.)); 7039 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 03.11.2017, S. 30229); 7072 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun (RG, 08.03.2018, S.30354(Mük.)); 700 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (RG, 07.07.2018, S. 30471[2. Mük]); 7196 sayılı Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanundur (RG, 24.12.2019, S. 30988).

¹⁹⁹ **TANRIBİLİR**, *Tasarı*, s. 54; aynı yönde bkz. **REÇBER/ÖZGENÇ**, s. 373 vd.

²⁰⁰ **ERKAN, Mustafa**: “*Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun İle Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi*”, MHB, 2019, C. 39, S. 2, s. 4 [7039 sayılı Kanun].

veya daha önce hiç Türk vatandaşı olmaması da bu yolla kazanılacak vatandaşlıkta herhangi bir önem arz etmemektedir²⁰¹.

C. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanma Şartları

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre maddede yer alan koşulları sağlayan kişiler, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilir. Bu şartlar aşağıda tek tek incelenecektir.

1. En Az Üç Yıldır Devam Eden Geçerli Bir Evlilik

TVK'nın 16. maddesinde, yabancının evlenme yoluyla vatandaşlık kazanabilmesi için bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olma ve başvuru anında bu evliliğin devam ediyor olması şartı aranmaktadır. Kanun maddesinde bahsetmese de bu evliliğin Türk hukukunda geçerli bir evlilik olması gerektiğine dair şüphe bulunmamaktadır²⁰².

Evliliğin hukuken geçerliliği, yabancılık unsuru nedeniyle MÖHUK'un ilgili hükümlerinden hareketle tespit edilecektir²⁰³. Evlilik müessesesi, tarafların şahsî durumunu yakinen ilgilendirdiğinden evliliğe uygulanacak hukukun da tarafların yoğun ve sıkı ilişkiler içerisinde olduğu devletin hukuku olması faydalıdır. Evlilik, kişinin durumunda mühim değişiklikler getirdiğinden, tarafların evlenmesine uygulanacak hukukun; vatandaşı olunan devlet ya da yerleşim yeri veya mutad meskenin bulunduğu devletin hukuku olması tercih edilmektedir.

Buna göre evliliğin geçerliliğine dair evlenme ehliyeti ve maddî şartlar bakımından MÖHUK 13/1; evliliğin şekli geçerliliği bakımından ise MÖHUK 13/2 hükümleri

²⁰¹ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 135.

²⁰² Evliliğin butlanı ve muvazaalı evlilik hususları özel olarak ayrı başlıklar altında inceleneceğinden bu başlıkta sadece geçerli evliliklere dair genel bilgiler verilecektir.

²⁰³ TANRIBİLİR, *Evlenme*, s. 3035; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 136.

doğrultusunda evliliğin geçerli olup olmadığı yorumlanacaktır²⁰⁴. Taraf menfaatini dikkate alan MÖHUK 13. maddede, evlenmenin ehliyet ve şartlarına taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukunun uygulanacağı hükmolunmuştur. Evlenmenin şekline dair ise evlenmenin gerçekleştiği hukuku uygulama alanı bulacaktır. Bu nedenle, taraflardan birinin millî hukukuna göre evlenme ehliyeti bulunmuyorsa, evlilik için geçerli şartlar sağlanmamışsa veya şekil şartlarına uyulmamışsa evlilik geçersiz sayılacaktır²⁰⁵.

Eşlerin Türkiye’de evlenmesi hâlinde evlenmenin yetkili Türk mercileri önünde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Türk hukukunda evlendirme mercileri ise belediye sınırları içerisinde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Evlendirme Yönetmeliği²⁰⁶ uyarınca İçişleri Bakanlığı, il nüfus ve vatandaşlık müdürlükleri, il ve ilçe müftülükleri ve ilgili dış temsilciliklere evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verebilmektedir. Ancak Evlendirme Yönetmeliği’nin 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; eşlerden birinin yabancı olması durumunda yetkili merciler

²⁰⁴ Evliliğin geçerliliğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. **ŞANLI, Cemal:** Milletlerarası Özel Hukuk, 6. bs., İstanbul 2018, s. 125-131; **ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, Bahadır:** Milletlerarası Özel Hukuk, 15. bs., İstanbul 2018, s. 225-239; **AKINCI, Ziya:** Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010, s. 16; **GÜNGÖR, Gülin:** Türk Milletlerarası Özel Hukuku (Kanunlar İhtilafı Hukuku – Milletlerarası Usul Hukuku), Ankara 2021, s. 136 vd. [*Milletlerarası Özel Hukuk*].

²⁰⁵ **SİRMEN, Kâzım Sedat:** “Eş Cinsel Birliktelikler Ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenlenişi”, AÜHFD, 2009, C. 58, S. 4, s. 859; **DOĞAN, Aile,** s. 245, dn. 5; **AKINCI,** s. 17.

²⁰⁶ RG, 07.11.1985, S. 18921.

belediye memurları ile nüfus müdürlükleridir ve işlemin il veya ilçe sınırları içerisinde yapılması gerekir²⁰⁷.

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasının bir diğer şartı da Türk vatandaşı ile evlenen yabancının evliliğinin asgari üç yıldan beri devam etmesidir. Belirtilen üç yıllık sürenin başvuru tarihi itibarıyla dolması gerekmektedir. Ayrıca yabancının başvurusu hakkında İçişleri Bakanlığınca verilecek karar tarihinde de bu evlilik devam etmelidir²⁰⁸. Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuran yabancı kişinin Türk vatandaşı eşi sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış bir kişiye, TVKUY 25/3 fıkrası uyarınca, üç yıllık sürenin hesaplanmasında sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış kişinin vatandaşlığı kazanma tarihi esas alınır. Koşul, bu hâliyle objektif olarak saptanabilecek bir koşuldur.

2. Aile Birliği İçinde Yaşama

TVK'nın 16. maddesiyle düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma şartlarından bir diğeri aile birliği içinde yaşamadır. Şart ile, evliliğin 3 yıl boyunca devam etmesinin yanında bu evliliğin aile birliği içerisinde devam etmiş olması aranmaktadır²⁰⁹.

TVK'da 403 sayılı Kanun'da ayrıca yer alan “*fiilen birlikte yaşama*” şartına yer verilmemiş, aile birliği içinde yaşama durumu yeterli sayılmıştır. Bu bağlamda aile birliği içerisinde yaşam, olağan şekilde fiilen birlikte yaşamayı da içerisinde barındıran ancak

²⁰⁷ Danıştay'ın bir kararında Moldova vatandaşı ile Türk vatandaşı muhtar tarafından ilçe sınırlarında evlendirilmiştir. Buna rağmen evliliğin geçerliliğine dair bir inceleme yapılmamış, eşler mülakata alınmış ve yabancı eş başka sebeplerle Türk vatandaşlığına alınmamıştır. Kararda evliliğin geçerliliği hususuna değinilmemiş, olay esastan incelenerek karara bağlanmıştır. Danıştay 10. D., 17.3.2015, E. 2011/9154, K. 2015/1119.

²⁰⁸ **ERTEN**, *Evliliğin Butlanı*, s. 252; **NOMER**, s. 98.

²⁰⁹ **NOMER**, s. 98.

eşlerin istisnaî hâllerde birlikte yaşayamaması hâlini de dışlamayan bir anlamı betimlemektedir. Doktrinde *Güngör*, bu kavramdan hareketle aile olma duygusu ortadan kalkmadığı sürece, sebebi ne olursa olsun geçici süreliğine fiilen bir arada yaşayamayan yabancı eşin de bu şartı sağlamasının mümkün olduğunu savunmuştur²¹⁰.

Aile birliği içinde yaşama şartının, evliliğin yalnızca vatandaşlığın kazanılması amacıyla değil, gerçekten evlenmek niyetiyle yapılıp yapılmadığını teyit eden bir şart olarak arandığı söylenebilir. Aile birliği içinde yaşanılıp yaşanılmadığı ise il emniyet müdürlüğü ve vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu tarafından yapılacak bir inceleme ve soruşturma ile belirlenir.

Aile birliği içerisinde yaşamanın biri kanundan diğeri de içtihattan kaynaklanan iki istisnası bulunmaktadır. İlk istisna TVK'nın 16. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen husustur. Bununla birlikte vatandaşlık başvurusundan önce evliliğin ölüm veya boşanma gibi sebeplerle sona ermesi durumunda bu şart gerçekleşmiş olmayacaktır²¹¹.

İkinci istisnayı ise aile birliğinin mücbir sebepler (*force majeure*) nedeniyle sekteye uğraması hâli oluşturmaktadır²¹². Doktrinde mücbir sebeplerin yanında, kişinin kaçınılması imkânsız olan beklenmedik bir olay veya bir durumun (*cas fortuit*) da aile birliği şartına bir istisna getirdiğinin kabulünün adil olacağı savunulmuştur²¹³.

²¹⁰ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 139.

²¹¹ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 139; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 134. Bu husus, TVKUY 25/2-b'de “*Evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulduğu*” anlaşılan kişilerin başvurusunun kabul edilmeyeceği şeklinde açık bir düzenlemeyle belirtilmiştir.

²¹² Danıştay 10 D., 26.01.2011, E. 2007/2353, K. 2011/143.

²¹³ **NOMER**, s. 99.

3. Yabancı Eşin Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Bir Faaliyette Bulunmaması

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanacak kişinin, evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmaması gerekmektedir. Bundan ne anlaşılması gerektiğine dair TVKUY'nin 28/1-b bendinde “*fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek gibi davranışlar*” örnek olarak sayılmıştır²¹⁴. Görüldüğü üzere bu şart, 2004/7275 sayılı Yönetmelik'teki şartları karşılar niteliktedir. Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma müessesesinin hukukumuzdaki tarihsel süreci göz önüne alındığında, kanun koyucunun bu şartı getirmesindeki amacının evlilik gibi Türk milletinin kutsal kabul ettiği bir kurumun gayri ahlâkî gayelere hizmetine engel olunması olduğu görülmektedir²¹⁵.

Bir “faaliyet” içinde bulunulup bulunulmadığı da il emniyet müdürlüğüne yapılacak araştırma ile belirlenecektir. TVKUY'de evlilik birliğiyle bağdaşmayacak faaliyetler örneklendirilmiş olup, “*gibi davranışlar*”ın ise ne olduğu, evlilik birliği ile bağdaşıp bağdaşmadığı hususu yetkili makamlarca olayın özelliğine göre değerlendirilmektedir. *Nomer*'e göre bu faaliyetler, yabancıнын boşanmaya sebep olacağı fiil ve davranışlardır²¹⁶.

Güngör, faaliyetin evlilik birliğiyle bağdaşmaması sebebiyle Türk vatandaşlığının kazanılamaması için; anılan faaliyetin evlilik birliği sağlandıktan sonra başlayan, evlilik birliği içerisinde devam eden ya da tekrarlanan bir faaliyet olması gerektiğini

²¹⁴ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama'da, bu faaliyetlerle birlikte kadın ticareti yapmak da evlilik birliği ile bağdaşmaya faaliyetlere örnek olarak gösterilmiştir.

²¹⁵ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 96.

²¹⁶ NOMER, s. 99.

savunmaktadır²¹⁷. İleride de inceleyeceğimiz üzere bu görüşü savunan yargı kararlarına da rastlamak mümkündür²¹⁸.

4. Yabancı Eşin Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmaması

TVK’da yer alan yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması yollarında (Türk vatandaşlığının yeniden kazanılması hariç), her kuruma özgü şartlar yanında, “*millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama*” şartı aranmıştır²¹⁹. 403 sayılı Kanun döneminde bu şart kanun metninde yer almasa da, bu şarta ilişkin bir gizli yönergenin olduğu mahkeme kararlarında görülmektedir²²⁰.

TVK’nın 16. maddesinde millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâlden ne anlaşılması gerektiğine yönelik açıklayıcı hüküm de

²¹⁷ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 140; aynı yönde **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 170.

²¹⁸ Bkz. İkinci Bölüm, V Nolu Başlık.

²¹⁹ Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasında millî güvenlik ve/veya kamu düzeninin arandığı maddelerin karşılaştırmalı tablosu için bkz: **ERKAN, Mustafa**: “*Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında ‘Millî Güvenlik’ ve ‘Kamu Düzeni’ Kavramlarının İncelenmesi*”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 2019, (Ed. Vahit DOĞAN/Alper Çağrı YILMAZ/Lale AYHAN İZMİRLİ), s. 25 [*Millî Güvenlik*].

²²⁰ 403 sayılı Kanun’da bu şartın incelenmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından “*Sakıncalı Deyiminin Kapsamına İlişkin Uygulama Protokolü*” yürürlüğe konulmuştu. **ERKAN**, *Millî Güvenlik*; **ERTEN, Rifat**: “*Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak*”, MHB, 2020, C. 40, S. 2, s. 1356 [*Millî Güvenlik*]; **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 71.

bulunmamaktadır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına eklenen şartla hem 403 sayılı Kanun döneminde getirilen kanunîlik eleştirisi dikkate alınmış, hem de şartın yorumlanmasında idareye içeriği belirsiz çok geniş bir takdir yetkisi verilmiştir²²¹.

Aynı şart yukarıda ifade ettiğimiz gibi TVK'nın yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılma şartlarını belirten 11. maddesinin (g) bendinde de yer almıştır. Fıkranın gerekçesinde, “*millî güvenlik bakımından tehlike oluşturan ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyette bulunanlarla bu faaliyetleri destekleyenlerin ya da bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmalarını engellemek hedeflendiğini*” belirtilmiştir.

Millî güvenlik kavramı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin²²² 2/1-d bendinde “*Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyâsî, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması*” olarak tanımlanmıştır. Tanımda öncelikle korunması gereken değerler açıklanmış, ardından bu değerlerin gelebilecek iç ve dış tehditlere karşı korunması gerektiği vurgulanmıştır. Kamu düzenine ilişkin ise Anayasa

²²¹ **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 95; **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 175; **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN**, s. 135; **REÇBER/ÖZGENÇ**, s. 373; **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 71 vd. *Nomer*, TVK ile idareye tanınan takdir yetkisi nedeniyle bu şarta gerek olmadığını düşünmektedir. **NOMER**, s. 87.

²²² RG, 15.07.2018, S. 30479. Tanım, mülga 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2. maddesinde geçen tanımla birebir aynıdır.

Mahkemesi (AYM) bir kararında, kamu düzeni kavramının tanımının tam olarak yapılmasının güç olduğunu belirtmiş, sonrasında ise kamu düzeninin toplumda huzur ve sükûnetin sağlanması, devletin ve devlet teşkilatlarının korunmasını hedefleyen her şeyi kapsayan bir kavram olduğunu ifade etmiştir²²³.

Millî güvenlik ve kamu düzeni, devletin devamlılığı ile doğrudan ilişkili olması sebebiyle temel hak ve özgürlükleri sınırlayabilmektedir. Bu duruma Anayasa'nın birçok maddesinde rastlamak mümkündür. Millî güvenlik ve kamu düzeni kavramları neden gösterilerek temel hak ve özgürlüklerin bile kısıtlandığı göz önüne alındığında, devletin hükümlerlik yetkisini kullandığı vatandaşlık hukukunda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel taşıyan bir hâli olan kişilerin vatandaşlığa alınmaması evleviyetle kabul edilmelidir²²⁴.

Millî güvenliği tehdit eden şahısların Türk vatandaşlığını evlenme nedeniyle kazanması mümkün değildir. Bu şahıslara örnek olarak casus/ajan, istihbarat örgütü üyesi veya herhangi bir terör örgütüyle bağlantılı olan kişiler gösterilebilir²²⁵. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bu kişilerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma taleplerini hükümlerlik hakkı uyarınca reddedebileceği konusunda şüphe yoktur. Ancak bu şart yabancı eş özelinde arandığı için yabancı eşle evli Türk vatandaşının millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından bir engel taşıması önem taşımamaktadır²²⁶. Bu durum açık

²²³ AYM, 28.1.1964, E. 1963/128, K. 1964/8, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, 1971, S. 2, s. 47. Aynı yönde AYM, 22.11.1976, E. 1976/27, K. 1976/51, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, 1977, S. 14, s. 363 vd.

²²⁴ **ERKAN**, *Millî Güvenlik*, s. 21.

²²⁵ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 144.

²²⁶ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 173.

olsa da, asıl sorun kavramın yorumu, kapsamı ve uygulanmasına dair hukukî denetimde ortaya çıkmaktadır.

TVKUY'nin “*Araştırma, soruşturma ve geçerlilik süresi*” başlıklı 72. maddesinin beşinci fıkrası, millî güvenlik ve kamu düzeni ifadelerine yer vermese de şart ile ilgilidir. Fıkra hükmüne göre “*İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz.*” Erten’e göre, fıkroda millî güvenlik ile kamu düzeni arasındaki ayrım net olmamakla birlikte, hükmün eylemleri sıralayan ilk bölümü millî güvenlik, mahkeme kararı ve hapis cezasının süresinin dikkate alındığı ikinci bölümü ise kamu düzeni ile ilgilidir²²⁷.

TVKUY’de kişinin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel oluşturan bir hâlinin olup olmadığının tespiti için bazı hükümler düzenlenmiştir. Ancak TVKUY’nin 25/2-c bendinde “*herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu*” tespit edilen kişilerin başvurusunun kabul

²²⁷ **ERTEN**, *Millî Güvenlik*, s. 1359 vd. Ayrıca Erten, fıkranın içeriği ve kapsamı tartışılabilir olsa da, hükmün millî güvenlik ve kamu düzeni şartını belli bir düzeyde somutlaştırma çabasında olduğunu belirtmiştir. **ERTEN**, *Millî Güvenlik*, s. 1364.

edilmeyeceği hükmolunduğu hâlde, aynı Yönetmeliğin 26/1-e bendine göre Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında başvuru için gerekli belgeler arasında “*Herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneği*” nin yer alması birbiriyle çelişmektedir.

TVKUY’nin 35. maddesinin ikinci fıkrasına göre, başvuran için evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasında “*millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığının tespiti için*” Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığından ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması istenecektir. Aynı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca yapılacak şartın araştırmasında tespit edilen durumlar açık bir şekilde bildirilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI USULÜ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

I. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI KARARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE İDARENİN YETKİSİ

A. Vatandaşlık Hukukunun İdare Hukukuyla İlişkisi

İdare hukuku, en basit anlamıyla “*idare ile kişiler arasındaki ilişkiyi düzenleyen*” hukuk dalıdır. Vatandaşlığa dair çeşitli tanımlarda da kişiyle devlet arasında kurulan bağın vurgulandığı göz önüne alınırsa, vatandaşlık hukukunun idare hukuku ile yakından bağlantısı olduğu görülecektir.

İdarî işlem ise, “*idarenin hukukî sonuç doğurmaya yönelik, kamu gücü ayrıcalıklarına dayanan tek yanlı irade açıklamaları*” olarak nitelendirilir²²⁸. Vatandaşlığın aslen kazanılması dışındaki diğer vatandaşlık kazanma ve vatandaşlığın kaybettirilmesi hâlleri, kamu gücünü haiz idarenin tek yanlı iradesi ile gerçekleşmektedir. İdarenin bu iradesi ise idarî işlem olarak nitelendirilmektedir.

B. Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanılması Kararının Hukukî Niteliği

İdarenin Türk vatandaşlığına dair kararları, kurucu (ihdasî) ve açıklayıcı (bildirici, izharî) nitelikte olabilmektedir.

İdarenin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair kararı ise kurucu niteliktedir²²⁹. TVK’nın 16. maddesinde yetkili makam kararıyla vatandaşlığın

²²⁸ AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil: Türk İdare Hukuku, 12. bs., Ankara 2020, s.326 vd; SEÇKİN, Sinan/ÜSTÜN, Gül: “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2015, C. 21, S. 2, s. 510.

²²⁹ GÜNGÖR, Tâbiyet, s. 277; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 252.

kazanılması yollarından biri olarak düzenlenen Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında yetkili makam, TVK'nın 19. maddesi uyarınca İçişleri Bakanlığıdır.

Vatandaşlığın kazanılmasına dair karar ilgiliye tebliğ edilmektedir. İşlemin geri alınması, kaldırılması ya da değiştirilmesi, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun²³⁰ 11. maddesi uyarınca, idarî işlemin tebliğini izleyen günden itibaren idarî dava açma süresi içerisinde yetkili idarî makamdan istenebilir.

TVK'nın 20. ve TVKUY'nin 36. maddeleri uyarınca yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması, karar tarihinden itibaren hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Bu şekilde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi, Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış (müktesep vatandaş) olur. Bu yolla Türk vatandaşlığını kazanmış olanların, doğumla vatandaşlık kazanan kişilere göre, haklardan yararlanma ve yükümlülükler altına girme bakımından farkları yoktur²³¹.

C. İdarenin Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına Dair Yetkisi

Kimi hususlardaki düzenlemeler idareye, birtakım şart ve hallerin gerçekleşmesi durumunda, yine düzenlemelerde belirlenmiş hükümlerin uygulanması ödevi yükler. Bu durumlarda idarenin bağlı yetkisinden bahsedilir. İdare hukukunda bağlı yetki (*compétence liée, fully regulated decisions*), idarenin kanunîliği ilkesinin özel bir görünümü olup idarenin yetkisini sınırlayan açık bir hükme işaret eder²³². Bağlı yetkide

²³⁰ RG, 20.1.1982, S.17580.

²³¹ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 112; GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 153.

²³² KAYA, Cemil: İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, 3. bs., İstanbul 2021, s. 85; KARATEPE, Şükrü: “İdarenin Takdir Yetkisi”, Türk İdare Dergisi, 1991, Y. 63, S. 392, s. 73; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 114; GÖZÜBÜYÜK, Şeref: Yönetim Hukuku, Ankara 1983, s. 180; GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel: İdare

idare, kanun koyucunun iradesini açıklamakla yetinir ve bu iradeyi idarî işlemlerle somutlaştırır.

Bazı durumlarda da idarî faaliyetleri düzenleyen mevzuatta yapılacak idarî işlemler dair ayrıntılar belirtilmemiş, ya da zaman geçtikçe idarenin bu hususta karşılaştığı sorunlar artmış, kamu hizmetlerinin nitelikleri değişmiş olabilir. Bu tür durumlarda, idarenin ne zaman, nerede, ne şekilde bir işlem yapacağının düzenlemelerde baştan emredici şekilde belirlenmediği durumlarda takdir yetkisinden söz edilir²³³. Takdir yetkisi (*pouvoir discrétionnaire, discretionary power*) ile idareye; idarî işlemin sebep, konu, zaman ve yer hususlarını belirlemek, birtakım çözümlerden birini seçmek, işlem yapmak veya yapmamak konusunda serbesti tanınmaktadır²³⁴.

Pozitif anayasa hukuku kurallarına göre kanun koyucu hukuken her konuyu düzenleme hakkını haizdir. Buna “yasama yetkisinin genelliği ilkesi” adı verilmiştir²³⁵. Kanun koyucu, bu ilke gereğince anayasaya aykırı olmamak kaydıyla her alanda olduğu gibi idarî faaliyetlere ilişkin de hükümler getirebilir. İdarenin faaliyetlerinin hukukî olarak önceden düzenlenmesi, yasama yetkisinin genelliği ilkesinin yanı sıra hukukî güvenlik ilkesinin de bir gereğidir²³⁶.

Hukuku Dersleri, Güncellenmiş 22. bs., Bursa 2020, s. 327; **KIRIŞIK, Fatih**: Kamu Yönetiminde Takdir Yetkisi Kullanımı ve Yargısal Denetimi, Bursa 2016, s. 9-10.

²³³ **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 511; **SANCAKDAR, Oğuz/ÖNÜT, Lale Burcu/US DOĞAN, Eser/KASAPOĞLU TURHAN, Mine/SEYHAN, Serkan**: İdare Hukuku - Teorik Çalışma Kitabı, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 9. bs., Ankara 2020, s. 326.

²³⁴ **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 511; **GÖZLER/KAPLAN**, s. 328; **KIRIŞIK**, s. 15.

²³⁵ **ÖZBUDUN, Ergun**: Türk Anayasa Hukuku, 20. bs., Ankara 2020, s. 211.

²³⁶ **KAYA**, s. 12.

Günümüzde, gelişen teknolojiye bağlı olarak teknik uzmanlık gerektiren, karmaşık biçimler alan ve çok geniş alanlara yayılan idarî faaliyetlerin önceden ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi düşünülemez²³⁷. Kanun koyucunun sonradan ortaya çıkabilecek tüm olasılıkları önceden öngörmesi mümkün olmadığından, uygulamada bazı boşlukların doğması kaçınılmazdır²³⁸. Bu boşlukların doldurulması amacıyla idareye takdir yetkisi tanınmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Takdir Yetkisinin Kullanılmasına ilişkin Tavsiye Kararı'nda ise takdir yetkisi, “*İdareye, alınacak karar ile ilgili belli ölçüde serbestlik tanıyan, hukukî olarak kabul edilebilir kararlar arasından en uygun olanı seçme imkânı tanıyan bir yetki*” şeklinde tanımlanmıştır²³⁹.

Hukuk düzenlerinde idareye farklı şekillerde takdir yetkisi tanınabilir. Kanundaki düzenlemenin belli şartların ve durumun gerçekleşmesi halinde karar alıp almama veya birden fazla çözüm arasından birini seçme hususunda bir tercih sunması halinde bu düzenlemeyle idareye takdir yetkisi sağlandığı kabul edilir²⁴⁰. Emredici kipler yerine

²³⁷ KAYA, s. 12; KARATEPE, s. 73; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s. 114 vd.

²³⁸ KARATEPE, s. 72.

²³⁹ Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (80) 2 of the Committee of Ministers Concerning the Exercise of Discretionary Powers by Administrative Authorities, 11 Mart 1980. Tavsiye kararının İngilizce metni için bkz. <https://rm.coe.int/16804f22ae> [Erişim Tarihi: 18.2.2021]. Metnin Türkçe çevirisi için bkz. KARAHANOGULLARI, Onur: “İdari Takdir Yetkisinin Kullanılmasına İlişkin R(80)2 Sayılı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1996, C. 45, S. 1, s. 323-337.

²⁴⁰ KAYA, s. 37; SEÇKİN/ÜSTÜN, s. 512.

-ebilmek kipiyle formüle edilmiş “verebilir”, “edilebilir”, “atayabilir” gibi düzenlemelerde idarenin takdir yetkisi görülür²⁴¹.

İdareye mevzuatın açık hükmüyle takdir yetkisi tanınabileceği gibi, mevzuatta “millî güvenlik”, “kamu düzeni”, “kamu yararı” veya “genel ahlâk” gibi yoruma açık, belirsiz kavramlarla da takdir yetkisi tanınabilir²⁴². Ancak bu belirsiz kavramların “toplumda geçerli olan genel anlayış veya objektif bir değer yargısına” işaret etmesi halinde takdir yetkisinden söz edilmeyecektir²⁴³. Takdir yetkisinin kabulü durumunda ise idare, bu belirsiz kavramları kamu yararına ve kamu hizmetlerinin gerekleri ışığında yorumlamakla yükümlüdür²⁴⁴.

Takdir yetkisi, değerlendirme hallerinde de ortaya çıkar. Bu hallere öğrenciye not verilmesi, jürinin adayı başarılı veya başarısız bulması gibi örnekler verilebilir. Ancak bu halde idarenin takdir yetkisi veya bağlı yetkisi, uzmanlık ve teknik bilgi gereken durumlarda, değerlendirmenin objektif veya sübjektif şekilde düzenlenmesine göre

²⁴¹ **KARATEPE**, s. 74; **KAYA**, s. 38-39; **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 512; **KARAHANOĞULLARI, Onur**: “İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, Mülkiye Dergisi, 2011, C. 35, S. 270, s. 57; **GÖZLER/KAPLAN**, s. 331.

²⁴² **KAYA**, s. 43 vd; **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 513; **KIRIŞIK**, s. 20.

²⁴³ **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 513; **KARATEPE**, s. 74.

²⁴⁴ **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 514; **KARATEPE**, s. 74; **AZRAK, Ali Ülkü**: “İdari Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi”, İdare Hukuku İlimleri Dergisi, 1985, Y. 6, S. 1-3, s. 20; **GÖZÜBÜYÜK**, s. 181; **SANCAKDAR/ÖNÜT/US DOĞAN/KASAPOĞLU TURHAN/SEYHAN**, s. 327.

değişir²⁴⁵. Objektif değerlendirmede bilirkişi veya uzman raporları dikkate alındığından bu hallerde takdir yetkisinin olmadığı kabul edilir. İdarenin sübjektif değerlendirmesine bırakılmış değerlendirmeler ise takdir yetkisi barındırır²⁴⁶. Kamu görevlilerinin sicil değerlendirmeleri, sözlü sınavlar bu durumlara örnek gösterilebilir.

Takdir yetkisi ile bağlı yetkinin birbirinin karşıt durumlarını oluşturduğu ve böylelikle birbirlerini tamamladığına dair görüşler bulunsa da doktrinde bu iki kavramın birbirlerinden bu kadar kesin çizgilerle ayıramayacağı görüşü de bulunmaktadır²⁴⁷. Zira bu iki yetkinin aynı idari işlemde bulunduğu örnekler de vardır. Bu hususa örnek olarak; memuriyet atamaları için sınav açma konusunda takdir yetkisini haiz idarenin, takdir yetkisini kullanarak açtığı sınavın sonuçlarına göre atama yapmasının bağlı yetki kapsamında görülmesi örnektir²⁴⁸.

TVK'da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının bir türü olarak düzenlenmiştir. Teknik hukuk dilinde “telsik” olarak adlandırılan yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması, kişinin önceden vatandaşlık bağıyla bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığına kendi istemi ve vatandaşlığını kazanmak istediği devletin yetkili

²⁴⁵ **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 514; **KARATEPE**, s. 75; **GÖZÜBÜYÜK**, s. 180; **GÖZLER/KAPLAN**, s. 331; **KIRIŞIK**, s. 22.

²⁴⁶ **KAYA**, s. 55 vd.

²⁴⁷ **AZRAK**, s. 24.

²⁴⁸ **TETİK, Ahmet Talha**: “*Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Takdir Yetkisi ve Yerindelik Denetimi İlişkisi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 25, S. 2, s. 260; **AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA**, s. 115.

makamının vereceği karara bağlı olarak vatandaşlık kazanmasını ifade eder²⁴⁹. Telsik kavramı bu özelliğiyle doğumdan sonra vatandaşlık kazanmayı işaret ettiğinden, sonradan kazanılan (müktesep) vatandaşlık başlığında incelenmektedir. Bu kavram, yeniden Türk vatandaşlığının kazanılması hususunu, kişinin daha önceden devletle bağı olmasından ötürü, kapsamamaktadır.

TVK’da yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması düzenlemesinde, “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz.*” ifadeleri yer alır (md. 10). Maddenin son cümlesi ile Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kazanılmasında kararı verecek olan yetkili makama çok açık bir şekilde takdir yetkisi tanınmıştır²⁵⁰. Maddede öngörüldüğü üzere, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı kişi, aranan şartları karşılaması ve ancak yetkili makam olan İçişleri Bakanlığının Türk vatandaşlığına alınma kararı vermesi ile Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair İçişleri Bakanlığının, hukukî niteliğiyle her devletin ülkesi üzerinde sahip olduğu egemenlik

²⁴⁹ ERDEM, *Vatandaşlık*, s. 117; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 105-106;

DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 58.

²⁵⁰ ERDEM, *Vatandaşlık*, s. 117; GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 77.

hakkına dayanan bir takdir hakkı bulunmaktadır²⁵¹. Bu yetkinin egemenlik hakkıyla bağlantısı, TVK'nın 10. maddesinin gerekçesinde de vurgulanmıştır²⁵².

İdarenin devletin egemenlik hakkına dayanan bu takdir yetkisi, sınırları olmayan ve tamamen keyfî bir takdir yetkisi olarak düşünülmemelidir. Bu yetkinin kanunun temel ilkeleri, kamu yararı ve hizmet gerekleri göz önüne alınarak kullanılması gerektiği açıktır²⁵³.

TVK'nın 16. maddesinde düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığın kazanılması kurumunda idarenin takdir yetkisine işaret edildiği görülür. Zira maddenin ilk fıkrası ihtimal barındıracak şekilde düzenlenmiş, başvuruda bulunabilecek kişilere dair şartlar arasındaki TVK md. 16/1-c bendinde de kişinin millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hâli bulunmaması aranmıştır. Böylece evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, idarenin belirsiz kavramları somut olaya göre yorumlamasına bırakılmıştır.

D. Takdir Yetkisinin Denetlenmesi ve Yargı Yolu

Bağımsız ve tarafsız yargı organları vasıtasıyla gerçekleştirilen yargısal denetim, idarenin hukuk kurallarına uymasını sağlar. Yargısal denetim aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin de zorunlu bir sonucudur²⁵⁴.

İdarenin takdir yetkisine sahip olması idarenin keyfî hareket etmesi sonucunu doğurmamalıdır. Mevzuat genellikle, yapılacak işlemin niteliğinin gerektirdiği ölçüde

²⁵¹ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 120.

²⁵² “...Ayrıca, vatandaşlığın bir bireye verilmesi egemenlik hakkıyla doğrudan ilgili olduğundan, aranan şartları taşımış olmanın vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak kazandırmayacağı hüküm altına alınmıştır.”

²⁵³ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 121-122; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 77.

²⁵⁴ **KAYA**, s. 118; **SEÇKİN/ÜSTÜN**, s. 516 vd; **KIRIŞIK**, s. 37.

idareye takdir yetkisi tanır. Bu yetki, mutlak ve sınırsız değildir. Nitekim pek çok Danıştay kararında da ifade edildiği üzere “*bu yetkinin kullanılması mutlak ve sınırsız olmayıp kamu yararı ve kamu hizmetlerinin gerekleriyle sınırlıdır*”²⁵⁵. Öyle ki, AYM’nin kararlarına göre kanun koyucunun dahi mutlak takdir yetkisi bulunmamaktadır²⁵⁶.

Takdir yetkisi kullanılan idari işlem ve eylemlerin yargısal denetimi de şüphesiz mümkündür. Zira kamu yararı ile kişi yararı arasındaki dengenin kurulabilmesi ancak bu şekilde sağlanabilir. Takdir yetkisinin yargısal denetimi, hukuka uygun olup olmadığı veya kamu hizmetinin gerekleri ile kamu yararı gözetilip gözetilmediğinin denetimi ile sınırlı olmalıdır. Kanun koyucu da bunu teminen Anayasa’nın 125. maddesinin dördüncü fıkrasında: “*Yargı yetkisi, idari eylem veya işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.*” hükmünü düzenlemiştir.

403 sayılı Kanun’un 40. maddesinde “*Türk vatandaşlığı hakkında idari makamlarca, her ne şekilde olsun verilen kararlar aleyhine Danıştay’a başvurulabilir*”

²⁵⁵ Bu ifadeyi içeren kararlardan bazıları için bkz. **AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA**, s. 118, dn. 344.

²⁵⁶ AYM, 21.01.1998, E. 1997/63 K. 1998/2, RG. 15.12.1998, S. 23554; AYM, 21.01.1998, E. 1997/79, K. 1998/3, RG. 15.12.1998, S. 23554; AYM, 04.02.1998, E. 1997/64, K. 1998/4, RG. 15.12.1998, S. 23354. Kanun koyucunun mutlak takdir yetkisini sınırlandıran diğer kararlar için bkz. **AKYILMAZ/ZENGİNER/KAYA**, s. 118, dn. 346-347-348.

ifadesi yer almaktaydı²⁵⁷. TVK’ya ise buna benzer bir düzenleme getirilmemiştir. Ancak bu tür bir düzenlemenin TVK’da yer almaması, vatandaşlığa alınma kararlarına karşı yargı yolunun kapatıldığı anlamına gelmemektedir. Vatandaşlığa alınma kararının bir idarî işlem olduğu göz önüne alındığında, Anayasa’nın 125. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*” hükmünden hareketle Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması ile ilgili kararlara karşı yargı yollarına başvurulabileceği açıktır²⁵⁸.

Danıştay Kanunu’nun²⁵⁹ 24. maddesi uyarınca, Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak bakacağı davalar dışındaki idari işlem ve eylemlere karşı açılacak davalar için genel yetkili mahkeme idare mahkemesi olduğundan, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair İçişleri Bakanlığı kararlarına karşı idare mahkemesinde İçişleri Bakanlığı aleyhine dava açılır²⁶⁰. Bu davalarda yetkili mahkeme, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 32. maddesinin ilk fıkrasında yer alan genel yetki kuralı uyarınca tayin edilir²⁶¹. Bu bağlamda, 2576 sayılı Kanun’un²⁶² 5/1-d bendi uyarınca yetkili mahkeme; dava konusu idarî işlemi yapan merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.

²⁵⁷ 403 sayılı Kanun’un “*Danıştay dışı yargı organları*” başlıklı 41. maddesinde ise Danıştay dışındaki herhangi bir yargı organında kişinin Türk vatandaşlığı iddiası üzerine yapılacak işlemler ve bu işlemlere karşı Danıştay’a başvuru hakkı düzenlenmişti.

²⁵⁸ GÜNGÖR, s. 277; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 248.

²⁵⁹ 2575 sayılı Danıştay Kanunu: RG, 20.01.1982, S. 17580.

²⁶⁰ AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 249.

²⁶¹ GÜNGÖR, *Tâbiiyet*, s. 285.

²⁶² 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun: RG, 20.1.1982, S. 17580.

II. EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA USULÜ

A. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığını Kazanma Süreci

TVK'da yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmaya veya kaybetmeye ilişkin başvuruyu 37. madde düzenler. Maddeye göre yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyenlerin, başvurularını yurt içinde ikâmet edilen yer valiliğine, yurt dışındaysa dış temsilciliklere bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin vekâletnameyle yapabilecekleri düzenlenmiştir. Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmayı da kapsayan bu madde, TVKUY ile somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda süreç, başvuru süreci, soruşturma ve mülakat süreci ile karar ve mahkeme süreci başlıkları altında incelenecektir.

1. Başvuru Süreci

TVK'nın 37. maddesine göre Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak isteyen yabancı, yurt içinde ikamet edilen yer²⁶³ valiliğine (TVKUY md. 26/1-d ve md.

²⁶³ TVKUY'nin md. 3/1-m bendinde mutad mesken, “*kişinin yerleşim yeri*” olarak tanımlanırken, yerleşim yerinin tanımı ise yapılmamıştır. Yönetmelikte yer alan tanıma katılmamız mümkün değildir. Bir bağlama noktası olarak addedilen mutad mesken, yerleşim yeri ve millî hukuk yanında farklı bir bağlama noktası olarak ortaya çıkmıştır. Birçok düzenlemede yer alan bu kavramın genel kabul gören bir tanımı bulunmasa da doktrinde mutad meskenin “*gerçek ve fiilî durumu yansıtan bir kavram, bir durum*” olduğu ifade edilmektedir: ŞANLI, s. 35-41; ÇELİKEL/ERDEM, s. 185 vd. Ayrıca konuya dair ayrıntılı bilgi için bkz. ARSLAN, İlyas: Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014, s.69 vd; TOKER, Ali Gümrah: Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Mutad Meskeni Kavramı, Ankara 2020, s. 135 vd. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 84. maddesinin gerekçesinde mutad meskene “*tüm hayat ilişkilerinin belirli*

64/1 uyarınca), yurt dışında ise dış temsilciliklere başvuru yapılabilir. Yurt içinden yapılan başvurularda ilgili başvuru şartlarını taşııyorsa, başvurusu başvuru makamı tarafından kabul edilmeyecektir (TVKUY md. 25/2).

Bu konuyla ilgili TVKUY'nin 26. maddesinde yapılan düzenlemeye göre başvuruda bulunan kişi adına: *“isteği belirten form dilekçe (VAT-6), Türk vatandaşı eşe ait müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt örneği, yabancının hangi devletin vatandaşı olduğunu gösteren pasaport veya benzeri belge, vatansız ise temininin mümkün olması hâlinde buna ilişkin belge, yabancının kimlik bilgilerini gösteren doğum belgesi veya nüfus kayıt örneği gibi belge, yerleşim yeri Türkiye’de bulunuyor ise en son tarihli ikâmet tezkeresi, herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneği, yabancının doğum tarihinin ay ve günü bulunmuyorsa, doğum tarihinin tamamlanması için ülkesinin yetkili makamlarından alınmış belge, belgenin temin edilememesi hâlinde ise 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun²⁶⁴ 39. maddesi gereğince işlem yapılmasını kabul ettiğine dair imzalı beyan ile TVK’nın 45. maddesi uyarınca alınacak vatandaşlık işlemleri hizmet bedelinin²⁶⁵ maliye veznesine*

bir coğrafi alanda yoğunlaşması” tanımı yapılmıştır. Kişinin aktüel menfaatlerinin merkezi, fiilen oturulan veya hayat ilişkilerinin merkezi olarak addedilen yer olarak da tanımlanan mutad meskenin, bentte yer alan tanıma uymadığı açıktır. Ayrıca TVK hükmünde ikamet edilen yerden bahsedilirken TVKUY’de yerleşim yerinden bahsedilmiş olup, bu iki kavram da farklı kavramlardır. Öyle ki, yerleşim yeri ikamet edilen yeri de kapsayan, sürekli oturma iradesi ile ilgili bir kavramken, her ikamet yeri yerleşim yeri değildir.

²⁶⁴ RG, 29.04.2006, S. 26153.

²⁶⁵ İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının birlikte belirlediği bu tutar, 2021 yılı itibarıyla 115 Türk lirasıdır.

yatırıldığını gösteren makbuzdan” oluşan bir dosya müracaat makamlarınca düzenlenir ve soruşturma süreci için il emniyet müdürlüğüne iletilir.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması istemiyle yapılacak başvurularda, yabancıların başvuru için gerekli şartları taşıyıp taşımadıklarının tespiti, illerde oluşturulan “Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu” tarafından yapılacaktır (TVK md. 18). Yurt dışında yapılacak başvuruda ise komisyonun yaptığı iş ve işlemleri konsolosluk işlemlerinden sorumlu muavin konsolos veya daha üst yetkili tarafından yapılır (TVKUY md. 30/2). Yabancıların bulunduğu devletin kanunları elverdiği ölçüde sabıka kaydı istenir ve evliliğe dair resmî kaydın bulunup bulunmadığı araştırılır, elde edilen tüm belgeler dosyaya eklenerek, karar verilmek üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir.

2. Soruşturma ve Mülakat Süreci

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuran ilgiliye, TVKUY’de yer alan belgelerin yer aldığı bir dosya üzerinden il emniyet müdürlüğünce soruşturma yapılacağı TVKUY’nin 27. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Ayrıca ilgilinin TVKUY’nin 35. maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca *“Türk vatandaşlığını kazanmasında millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığının tespiti için”* Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığından ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması istenmektedir.

İl emniyet müdürlüklerinden tahkikat yapılması istenen hususlar; eşlerin mücbir sebepler dışında fiilen birlikte yaşayıp yaşamadıkları, eşlerin ortak çocuklarının bulunup bulunmadığı, eşlerin evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyet içinde bulunup bulunmadıkları, kamu düzeni, millî güvenlik ve genel ahlâk açısından sakıncalı olup olmadıkları, evliliğin yukarıdaki şartlara uygun ve ciddi bir evlilik olup olmadığı

hususlarını içermektedir²⁶⁶. Bu hususları içeren form, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğüne yollanır. İl nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü gönderilen dosyayı inceleyerek tahkikatın yukarıda belirtilen şekilde yapılıp yapılmadığını kontrol eder, noksanlıklar varsa bu noksanlıkların giderilmesini ister. Eğer tahkikatta herhangi bir noksanlık yoksa dosya en geç bir hafta içinde vatandaşlık başvuru inceleme komisyonuna gönderilir²⁶⁷.

TVKUY'nin 69. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu, *“il valisi veya valinin görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında, il emniyet müdürlüğü, il jandarma alay komutanlığı, il nüfus ve vatandaşlık il müdürlüğü, il millî eğitim müdürlüğü temsilcileri ile komisyon başkanının gerekli göreceği hâllerde istihbarat birim temsilcileri ile diğer ilgili kuruluşların temsilcilerinden”* oluşmaktadır. Komisyonun sekreteryası işleri il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Komisyon üye tam sayısının üçte ikisi ile toplanmakta ve kararlar oy çokluğu ile alınmaktadır (TVKUY 70).

TVKUY'nin 29. maddesi uyarınca, eşler ayrı ayrı ve birlikte olmak üzere mülakata tâbi tutulmaktadır. Bu mülakatta eşlere esasen; evliliğe ait ortak meskenlerinin bulunup bulunmadığı, sorumlulukların nasıl paylaşıldığı, evlilik öncesi hiç karşılaşılıp karşılaşılmadığı, eşlerin birbirlerine ait temel bilgileri bilip bilmedikleri, tam olarak anlayabildikleri bir dil konuşup konuşmadıkları, eşlerin geçmişi, daha önceki evlilikleri veya ikâmet düzenleri hakkında sorular sorulmaktadır²⁶⁸. Sorulan sorularla evliliğin ciddi

²⁶⁶ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama”, s.7-8; **RUHİ**, s. 114.

²⁶⁷ **RUHİ**, s. 114.

²⁶⁸ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama”, s.7; **RUHİ**, s. 115.

olup olmadığına dair kanaat edinilmeye çalışılmakta, oluşan kanaat ise fiilen birlikte yaşama, evliliğin devam etmesi ve evliliğin ciddiyetine dair bilgiler yazılması istenen VAT-A kodlu formun ilgili bölümüne yazılmaktadır²⁶⁹. Formun dosyaya eklenmesiyle tamamlanan dosya, valilik aracılığıyla incelenmek ve karar verilmek üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir.

3. Karar ve Mahkeme Süreci

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmak isteyen ilgiliye dair başvuru ve tahkikat aşamalarında hazırlanan dosyalar incelenmek ve karar verilmek üzere İçişleri Bakanlığına sevk edilmektedir. Bakanlık da konu hakkında araştırma yapmakta, araştırma ve değerlendirmeleri olumlu ise başvuru sahibinin Türk vatandaşlığına alınmasına karar verilmekte ve nüfusa tescil kaydı için nüfus tescil formu düzenlenerek nüfus müdürlüğüne gönderilmektedir²⁷⁰. Nüfus müdürlüğü de kendisine gönderilen form uyarınca tescil işlemlerini yapmakta, kararı ilgisine tebliğ etmekte, başvuru sahibinin müracaatı varsa başvurusuna nüfus cüzdanı verilmektedir.

Araştırmanın sonucu açık bir şekilde bildirildikten sonra İçişleri Bakanlığının kararı ile Türk vatandaşlığı kazanılabilir. Dolayısıyla şartların yerine getirilmiş olması Türk vatandaşlığının doğrudan kazanılmasını sağlamaz. İçişleri Bakanlığının vatandaşlık başvurusunu reddetmesi durumunda yargı yoluna gidilebilmektedir.

Açıklamada bu tespitlerin yanında evlilikten ortak çocuk bulunuyorsa vatandaşlığın kazanılmasında bu durumun *lehte değerlendirileceği* açıkça belirtilmiştir.

²⁶⁹ RUHİ, s. 115.

²⁷⁰ DOĞAN, s. 109; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 142-143.

III. EVLİLİĞE DAİR ÖZEL DURUMLAR

A. Evlenmenin Butlanı

Evlenmenin butlanı, geçerli şekilde kurulan evliliğin kanunda aranan bazı unsurları taşınmaması, evlenmeye dair irade beyanlarında sakatlık bulunması veya yasal temsilcinin rızasının bulunmaması gibi nedenlerle mahkeme tarafından verilen bu kararın kesinleşmesinden itibaren evliliğin sona ermesi hâlidir²⁷¹. Evliliğin butlanı, kanunda sayılı belirli hâllerde, ancak mahkemenin vereceği kurucu nitelikteki kararlar gerçekleşir ve evlilik, butlan kararı verilinceye kadar geçerli bir evliliğin tüm sonuçlarını doğurur, mahkeme kararı ise geriye yürümez.

Türk hukukunda evlilik kurumundaki butlan, mutlak ve nisbî butlan olarak ikiye ayrılır. Bu iki tür arasındaki farklardan biri, mutlak butlanın kamu düzenini ilgilendiren nitelik taşıması iken, nisbî butlanın taraflarla ilgili olmasıdır. Diğer bir fark ise dava açma süresine dair olup; nisbî butlan davasının açılmasında kanun koyucu belli bir süre öngörmüşken (TMK md. 151), mutlak butlan davasının açılmasında herhangi bir zaman öngörülmemiştir. Her iki butlan türünün sebepleri de TMK'nın 145 vd. maddelerinde sınırlı şekilde sayılmıştır.

Vatandaşlığın kazanılmasına sebep olan evliliğin butlanına dair davanın Türkiye'de açılması durumunda mahkeme, yabancı unsurlu bu uyuşmazlığın çözümünde yetkisini tespit ettikten sonra uyuşmazlığa uygulanacak hukuku kararlaştıracaktır. Bu tespit sonucunda Türk hukuku veya yabancı devletin hukukunun uygulanması söz konusu olabilir. Bu davanın yabancı bir ülkede açılması ve butlan kararının yabancı devlet mahkemesi tarafından kararlaştırılması da olasılık dâhilindedir. Bu durumda ise, yabancı

²⁷¹ ÇELİK, s. 99; AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: Türk Medenî Hukuku-Aile Hukuku, C. 2, bs. 22, İstanbul 2020, s. 208; HATEMİ, s. 67 vd.

mahkemede verilen bu kararın Türkiye’de nasıl etki doğuracağı sorunu ortaya çıkacaktır²⁷².

TVK’nın evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin 16. maddesinin üçüncü fıkrası, evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan yabancıların, evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlıklarını koruyacaklarını hüküm altına almıştır. Fıkrayla 403 sayılı Kanun’un değişen 5. maddesinin üçüncü fıkrasındaki hüküm korunmuştur²⁷³. Bu düzenleme gereğince evlenmenin butlanına (nisbî veya mutlak butlan) dair dava Türkiye’de açılmışsa aile mahkemesi, dava yurt dışında açılmışsa ilgili devletin ulusal mahkemesi karar verecektir²⁷⁴.

TVK’nın evliliğin butlanına dair hükmünde, butlan kararı uygulanan evlilik ile vatandaşlığı kazanan eşin iyiniyetli olup olmadığını kimin saptayacağına dair bir hüküm yer almamaktadır. Evliliğin butlanına karar veren mahkeme, gerektiğinde ilgili kişinin iyi

²⁷² **ERTEN**, *Butlan*, s. 252.

²⁷³ Her ne kadar bu maddede butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklarla ilgili bir hüküm getirilmemişse de, bu çocuklara TMK’nın 157. maddesindeki “*Mahkemeye butlanına karar verilen bir evlilikten doğan çocuklar, ana ve baba iyiniyetli olmasalar bile evlilik içinde doğmuş sayılırlar.*” hükmü uygulanacaktır. Buna paralel bir hüküm de TVKUY’nin 31. maddesinin ikinci fıkrasında yer almaktadır. **ERTEN**, *Butlan*, s. 266-267, dn. 70. Çocukların doğum anında Türk vatandaşı ana ve/veya babaları dolayısıyla zaten Türk vatandaşlığını kazanacağından bu hükme TVK’da yer verilmemesinin doğru olduğu yönünde bkz. **TİRYAKİOĞLU**, s. 92; **GİRAY**, s. 397.

²⁷⁴ Başka devletin mahkemesi tarafından evliliğin butlanına karar verilmişse bu butlan kararının tanınması ve tenfizi gerekir. **REÇBER/ÖZGENÇ**, s. 381

niyetini de saptayabilir²⁷⁵. Bununla birlikte, mahkeme bu tespiti zorunlu olmayıp herhangi bir saptamada bulunmadan da evliliğin butlanına karar verebilir. TMK'nın 158. maddesinde, evlenmenin butlanına karar verilmesi hâlinde, evlenmede iyiniyetli olan eşin evlenmeyle kazandığı statüyü koruyacağı belirtilmiştir. Bu madde TMK'nın iyiniyetin asıl olduğunu belirten 3. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, iyiniyetli olduğunu iddia eden eşin bu iddiasından yararlanacağını, durumun aksini dile getiren tarafın bu savını ispatlaması gerektiği söylenebilir²⁷⁶.

TVKUY'nin “*Evliliğin iptalinde iyiniyetin korunması*” başlıklı 31. maddesinin ilk fıkrası, TVK'nın 16. maddesinin üçüncü fıkrasına göre oldukça farklı bir şekilde düzenlenmiştir. TVKUY'nin ilgili fıkrası, “*Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi, evliliğinin butlanına karar verilmesi hâlinde Türk vatandaşlığını kaybeder. Ancak, evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancı, Bakanlıkça yapılacak inceleme sonucunda evlenmede iyiniyetli olduğunun tespiti durumunda Türk vatandaşlığını muhafaza eder.*” şeklinde kaleme alınmıştır. Görüldüğü gibi, TVK md. 16/3'te iyiniyetli olunması durumunda evlenme yoluyla kazanılan Türk vatandaşlığının korunacağına hükmolunmuşken, TVKUY'nin ilgili fıkrasındaki hüküm; butlan kararının evlenme yoluyla kazanılan Türk vatandaşlığını sona erdireceğini, bunun istisnasının İçişleri Bakanlığının yaptığı inceleme sonucunda iyiniyeti tespit etmesi olduğunu düzenlemektedir.

Anayasa'nın 66. maddesinin üçüncü fıkrası, vatandaşlığın kanunun gösterdiği şartlarla kazanılacağı ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedileceğini düzenlemiş, vatandaşlık hukukundaki kanunîlik ilkesini açıkça vurgulamıştır. Fıkra da geçen kanun

²⁷⁵ REÇBER/ÖZGENÇ, s. 381.

²⁷⁶ Aynı yönde bkz. REÇBER/ÖZGENÇ, s. 381.

ifadesinin dar ve şeklî anlamda kanunu ifade ettiği de açıktır²⁷⁷. Bu nedenle, vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesi sebeplerinin ve bu sebeplerin şartlarının kanunla düzenlenmesi gerekmekte olup, kanun dışındaki başka bir alt düzenlemeyle, boşluk doldurma babında dâhi yeni bir sebep ve/veya şart eklenemez²⁷⁸. Belirtilen sebeple, evliliğin butlanına karar verilmesiyle vatandaşlığın kaybedileceğine dair bir hüküm getiren TVKUY'nin md. 31/1 fıkrası, Anayasanın 66. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen kanunîlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir²⁷⁹.

TVK'nın sistematüğinde, ikinci bölüm vatandaşlığın kazanılması, üçüncü bölüm ise Türk vatandaşlığının kaybı hâlleri, şartları ve bunların sonuçları düzenlenmiştir. Evliliğin butlanı hâlini düzenleyen TVK 16/3 fıkrası, Türk vatandaşlığının kazanılması hâlleri başlıklı ikinci bölümde yer almakta olup, Türk vatandaşlığının kaybı başlıklı üçüncü bölümde de evliliğin butlanı nedeniyle vatandaşlığın kaybına dair bir hüküm yer almamaktadır.

TVKUY 31/1 de yer alan ve kanunîlik ilkesini ihlâl eden hüküm, bu aykırılığın yanında başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların ilki, hükmün vatandaşlığın devamlılığını sekteye uğratabilecek oluşudur. TVKUY'de düzenlenen hüküm ile İçişleri Bakanlığının yapacağı ve bir süre sınırı getirilmeyen inceleme sürecinde kişinin vatandaşlığı kaybedeceği ve iyiniyetin tespiti hâlinde tekrar vatandaşlığı kazanacağı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır²⁸⁰. Bunun dışında da evliliğin butlanı kararı

²⁷⁷ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 53; **ERKAN**, *Kanunîlik*, s. 336.

²⁷⁸ **ERTEN**, *Butlan*, s. 267-268.

²⁷⁹ **ERTEN**, *Butlan*, s. 268; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 147.

²⁸⁰ **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 181; **NOMER**, s. 104; **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 99;

yabancı bir mahkemenin kararı ise, İçişleri Bakanlığının incelemesi bu kararın tanınması ve tanıma kararının kesinleşmesinden sonra başlayacaktır²⁸¹.

Başka bir olasılık ise dava sürecinde, evlenmede karşı tarafın kötü niyetli olduğunu iddia eden tarafın görevli ve yetkili mahkemeden İçişleri Bakanlığına evlilik yoluyla vatandaşlık kazanan kişinin evlilikte iyi niyetli olup olmadığını araştırmaya dair müzekkere gönderilmesini talep etmesidir²⁸². Bu durumda İçişleri Bakanlığı tespiti mahkemeye sunabilir ve mahkeme de bu tespiti değerlendirebilir. Ancak İçişleri Bakanlığının görüşü istenmese dahi Anayasa'nın 138. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca idarenin mahkeme kararlarına uyması zorunlu olup, iyiniyete dair İçişleri Bakanlığının yapacağı tespitin mahkeme kararıyla çelişmesi hâlinde, Anayasa'nın 125. maddesine göre idarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olduğundan, bu tespit davaya konu olabilecektir²⁸³.

B. Muvazaalı Evlilikler

Sözleşmede muvazaa, tarafların akdettikleri sözleşmenin hiç hüküm doğurmayacağı veya görünürdeki şekilde hüküm doğurmaması hakkında anlaşmaları sonucu meydana gelir²⁸⁴. Muvazaa ile amaçlanan ya gerçekleşmesi istenmeyen bir sonucu üçüncü kişilere karşı gerçekleşmiş gibi göstermek ya da görünürde başka bir ilişki içinde izlenimi oluşturarak aslında farklı bir ilişki içerisinde olmaktır.

Evliliğin tarafları, bazen evliliğin asıl amacı olan birlikte yaşamayı ve çocuk yetiştirmek gibi istekleri olmadan, sadece evliliğin taraflardan birine veya her ikisine birden sağladığı çıkarlar sebebiyle evlenirler. Eski zamanlarda bir ad, nam ya da

²⁸¹ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 99.

²⁸² REÇBER/ÖZGENÇ, s. 382.

²⁸³ REÇBER/ÖZGENÇ, s. 383.

²⁸⁴ ÇELİK, s. 241.

toplumsal sıfat için gerçekleştirilen bu evlilikler, günümüzde daha çok vatandaşlık kazanma, eşin sigortasından faydalanma ile ikâmet veya çalışma izni alma gibi sebeplerle yapılmaktadır²⁸⁵.

Muvazaalı evlilikler (*yalancı evlilik, câli evlilik, mariage putatif, marriage of convenience*), “ *tarafların ciddi şekilde tam ve sürekli bir evlilik birliği kurmak ve çocuk yetiştirmek istemedikleri hâlde, evliliğin sağladığı bazı hak ve imkânlardan faydalanmak için yaptıkları evlilik*” olarak tanımlanır²⁸⁶. Aile hukuku kadar vatandaşlık hukukunu da ilgilendiren bu evlilik türü, genelde vatandaşlık kazanma, birbirlerinin mirasçısı olma, ikâmet izni elde etme gibi hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilmektedir. Taraflar bu evlilikle evliliğin birincil etkilerini değil sadece ikincil etkilerini hayata geçirirler²⁸⁷.

Borçlar hukukunda muvazaalı sözleşmeler hiçbir hüküm doğurmaz. Ancak bu durumun muvazaalı evliliklere uygulanabilirliğinde tereddütler yaşanmaktadır. Bu tereddütlerin kaynağını ise TMK’da bu hususa yer verilmemesi, yaptırımının

²⁸⁵ ÇELİK, s. 242-243; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 212; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 138.

²⁸⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 212; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 138; AYBAY, s. 109.

²⁸⁷ ÇELİK, s. 242.

düzenlenmemiş olması oluşturun²⁸⁸. Bazı istisnâ örnekler dışında ülkeler bu hususu düzenlemekten kaçınmıştır²⁸⁹.

TMK, evlenmenin butlan ve iptal sebeplerini düzenleyen 145 vd. maddelerinde butlan ve iptal sebeplerini sınırlı (tahdîdi) şekilde belirlemiştir²⁹⁰. Sebepler arasında muvazaalı evlenmelere yer verilmemiştir. Muvazaalı evliliğe butlan yaptırımı uygulanamaması üzerine, doktrinde muvazaalı evliliklerin tâbi olduğu koşullar ile alakalı, “hakkın kötüye kullanılması”, “kanuna karşı hile” ve “muvazaa” gibi görüşler getirilmiştir²⁹¹.

²⁸⁸ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 213; **HAVUTCU, Ayşe**: “Evlenmenin Geçersizliği Konusunda İsviçre ve Alman Hukukundaki Gelişmeler”, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1926’dan Günümüze Türk – İsviçre Medeni Hukuku (17-18-19-20 Şubat 2016), (Ed. Şebnem AKİPEK ÖCAL/Özge UZUN KAZMACI/Ahmet AYAR/Zeliha Gizem SAYIN/Nesli Şen ÖZÇELİK) C. 2, Ankara 2017, s. 811.

²⁸⁹ İsviçre hukukunda ZGB Art. 105/4 ile, eşlerin birbiriyle yaşama niyetinin olmaması ancak evliliğin ikâmet ve vatandaşlığa başvuru gibi koşulları atlatmak için yapılması mutlak butlan sebebi sayılmıştır. Aynı şekilde Alman hukukunda da muvazaalı evlilikler, 1314 Abs. 2 Nr 5 BGB hükmünde bir iptal sebebi olarak düzenlenmiştir. **ÇELİK**, s. 247. İsviçre ve Alman hukukundaki muvazaalı evliliklere dair düzenlemeler için bkz. **HAVUTCU**, s. 809 vd. Diğer ülkelerde bu evliliğe yaklaşıma ve alınan önlemlere dair ayrıntılı bilgi için bkz. **BİLGE, Özge**: Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2020, s. 117 vd.

²⁹⁰ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 213; **ÇELİK**, S. 245-246.

²⁹¹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 213; **ÇELİK**, s. 244.

Doktrinde muvazaalı evlilik için ileri sürülen görüşlerin en fazla benimseneni, “*kanuna karşı hile*” görüşüdür. Muvazaalı evlilikte taraflar, kanun koyucunun yasakladığı bir duruma kanunun elverdiği başka bir yol vasıtasıyla ulaşmaya çalışmaktadır. Bu görüşe göre, muvazaalı evliliğe öngörülecek yaptırım; evliliğin geçerli sayılması, ancak evlenme ile ulaşılmak istenen hedefin (vatandaşlık kazanma, oturma izni elde etme vs.) geçersiz kılınmasıdır²⁹².

Yargıtay’ın muvazaalı evlilik konusundaki içtihadı, evliliğin ne amaçla yapılmış olduğu fark etmeksizin (hatta taraflarca gizli bir sözleşme ile evlenmenin geçersiz olacağı kararlaştırılmış dâhi olabilir), evliliğin geçerli olacağı yönündedir²⁹³. Vatandaşlık hukuku doktrinde *Erdem*, evlilik akdinin sadece akit taraflarını ilgilendiren, tamamıyla şahsî ve mahrem bir hukukî birleşme olması nedeniyle tespitin hukuken adil ve güvenilir olamayacağını savunmuştur. *Erdem*, bu nedenle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanacak kişilerde aranan evlilik birliği şartının da hukuken sağlıklı olmadığı düşüncesindedir²⁹⁴.

Her ne kadar Yargıtay içtihatlarında muvazaalı evliliğe dair yaptırımın öngörülmediği hükme bağlandıysa da, muvazaalı evliliklerin kamu düzenine ve genel ahlâka aykırılığı açıktır²⁹⁵. Öyle ki, 4866 sayılı Kanun’un gerekçesi de “*sahte*

²⁹² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 214; ÇELİK, s. 245.

²⁹³ “... amaç ne olursa olsun, Türkiye’de evlenme sözleşmesinin muvazaa sebebiyle iptali söz konusu olamaz. Bunun tabii sonucu olarak da, ister nikahtan önce ister nikahtan sonra olsun boşanmayı sağlayıcı yahut kolaylaştırıcı her çeşit sözleşme geçersiz olur.” Yargıtay 2. HD., 11.04.1974, E.1974/1315, K. 1974/2185; HAVUTCU, s. 811.

²⁹⁴ ERDEM, *Cinsiyet Eşitsizliği*, s. 302.

²⁹⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 214; ÇELİK, s. 248.

evlilikler”den bahsetmekte, Kanun’un amacının bu tür evlilikleri engellemek olduğunu belirtmektedir. TVK’da da aynı görüş sürdürülmüştür²⁹⁶.

Sonuç olarak Türk hukukunda muvazaalı evlilikleri sona erdirmek için öngörülen bir yaptırım bulunmamaktadır. Bu sebeple söz konusu evlilikler geçerli sayılmaktadır. Kişilerin bu evlilikleri bazı amaçlar uğruna yaptığı düşünülürse, evlenme yoluyla bu amaçların elde edilemeyeceği düzenlemeler yapılarak bu evliliklerin önüne geçilebileceği düşünülebilir. Kanun koyucu da bu doğrultuda iradesini göstermiş olup, TVK’nın 16. maddesinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için tarafların evli olmasının yanında süre, aile birliği gibi evliliği somutlaştıran şartlar öngörmüştür.

IV. ULUSLARARASI ALANDA EVLENME KURUMUNDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER VE YENİ KURUMLARIN TÜRK HUKUKUNA GÖRE YORUMLANMASI

Toplumun temelini oluşturan aile kurumu geleneksel olarak evlilik ile kurulmakta iken, kişiler arasındaki ilişkilerin değişmesiyle geleneksellikten uzak aile benzeri yapılar meydana gelmiştir. Yirminci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Batılı toplumlarda ortaya çıkan geleneksellikten uzak evlilik dışı birlikte yaşam şekillerine bazı devletler kayıtsız kalmamış, evlilik dışı birlikte yaşam süren çiftlerin ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları oluşturulmuştur. Henüz bu kurumların ve ilişkilerin toplum ve hukuk tarafından kabul görmediği Türkiye gibi ülkelerde ise yabancı hukuk sistemlerinde sonuç bağlanan bu ilişkilerin nasıl yorumlanacağı hususu önem kazanmıştır.

²⁹⁶ DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 88; AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN, s. 140.

“Evlilik dışı birlikte yaşam şekilleri” şeklinde belirtilebilecek aile yapıları, toplumsal ve hukukî tartışmalara yol açmaktadır²⁹⁷. Evlilik dışı birlikte yaşama dair düzenlemelerde devletler bu kurumu cinsiyetten bağımsız olarak bağlılık dereceleri ve işlemlere göre kayıtlı birliktelik ve *de facto* birliktelik olarak ele almışsa da, konumuzla ilgisi açısından eş cinsel birlikteliklere de ayrı başlıkta değinilecektir.

A. Kayıtlı Birliktelikler

Kayıtlı birliktelik (*registered partnerships, domestic partnerships, declared partnerships, legal cohabitation, partenariat enregistré, union civil ve civil partnership*), en kapsayıcı şekilde, “*evlenmeden birlikte yaşayan kişilerin, ilişkilerini resmî ve sosyal alemde tanınmasını sağlamak üzere kaydettirmeleri*” olarak tanımlanabilir²⁹⁸. Avrupa Komisyonunun konuya dair raporunda bu kurum, “*çift olarak birlikte yaşayan ve üye devletin resmî bir makamınca birliktelikleri kayıt altına alınan iki kişinin ortaklığı*”²⁹⁹; CIEC tarafından hazırlanan Kayıtlı Birlikteliklerin Tanınmasına Dair Sözleşme’nin³⁰⁰ 1.

²⁹⁷ **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI, Işıl Selin:** “*Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk*”, TAAD, 2018, Y. 9, S. 33, s. 624; **ÖZTÜRK, Necla:** Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Ankara 2016, s. 48.

²⁹⁸ **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI**, s. 626-627; **ÖZTÜRK**, s. 71; **SİRMEN**, s. 830 vd.

²⁹⁹ *Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition* (SEC(2006) 952, Brüksel, 17 Temmuz 2006. Raporun İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006DC0400&from=EN> [Erişim Tarihi: 15.2.2021].

³⁰⁰ *Convention (No. 32) on the recognition of registered partnerships*, Münih, 5 Eylül 2007. Sözleşme’nin İngilizce metni için bkz: http://www.ciec1.org/SITECIEC/PAGE_Conventions/fAoAAMvjXxd0dVB1S3FkUHH

maddesinde ise “*evlilik hariç olmak üzere, resmî bir makam önünde tescile yol açan farklı ya da aynı cinsiyetten iki kişi arasındaki ortak yaşam taahhüdü*” olarak tanımlanmıştır³⁰¹. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, kayıtlı birliktelik kurumunun diğer evlilik dışı yaşam modellerinden farkı, kayıt ve tescil işleminin gerekliliğidir.

Birlikteliğin tarafları, bu birlikteliği kayıt altına aldıkları hâlinde, devletlerin öngördüğü korumalardan yararlanabilmektedir. Kayıtlı birliktelik, birlikteliğin taraflarına birbirlerine karşı bazı yükümlülükler getirdiği gibi, bazı devletlerde sosyal güvenlik, medenî hâl ve vatandaşlık gibi konularda hukukî sonuçlar doğurabilmektedir³⁰².

Kayıtlı birliktelik kurumu, aynı cinsiyetten birlikteliklerin tanınması sorununa bir çözüm olarak ortaya çıkmış ve bu birlikteliklerin statüsünün evliliğe yaklaşması hedeflenmiştir³⁰³. Günümüzde Avrupa Birliğine üye devletlerin çoğunda kayıtlı birliktelik yoluyla çiftlerin evlenmeden önce birlikteliklerini kaydederek resmîyete

VSWI [Erişim Tarihi: 17.2.2021]. Sözleşme’yi şu ana kadar sadece İspanya ve Portekiz imzalamıştır.

³⁰¹ **ÖZTÜRK**, s. 71. Sözleşme’ye dair ayrıntılı bilgi için bkz. **YASAN, Candan:** Milletlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Birliktelikleri, İstanbul 2013, s. 20.

³⁰² **YASAN**, s. 29 vd.

³⁰³ **TEKDOĞAN BAHCIVANCI**, s. 627; **ÖZTÜRK**, s. 79; **BOELE-WOELKI, Katharina:** “*Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe*”, Louisiana Law Review, 2000, C. 60, S. 4, s. 1053 vd.

dökme imkânları bulunmakta, hatta bu kayıt, birlikteliğin tarafına ülkeye giriş ve ikâmet hakkı da sağlamaktadır³⁰⁴.

Kayıtlı birliktelik modellerini düzenleyen devletler, bu kurumun hukukî statüsünü ve sonuçlarını farklı şekilde ele almışlardır. Bu farklı düzenlemeleri iki ayrı kategori içerisine sokabilmek mümkündür. İlk kategoride kayıtlı birliktelik evliliğe olabildiğince yaklaştırılmış olup statü temelli kayıtlı birliktelik (*partenariats-status*) adını taşımaktadır. İkinci kategori ise sözleşmesel karakter barındıran kayıtlı birliktelik (*partenariats-cadres*) olarak adlandırılır³⁰⁵.

Statü temelli kayıtlı birlikteliklerde, çocuğun durumuna ilişkin haklar dışında, evliliğin neredeyse tüm hukukî sonuçları bu birliktelikler için de geçerlidir. Ancak bu birliktelik türünde yakın akrabalar arasındaki hukukî ilişkilere dair kurallar uygulanmaz. Sözleşmesel karakter barındıran kayıtlı birlikteliklerde ise evlilik hukukuna paralel bir kurum yaratmak amaçlanmamıştır. Ayrıca bu birlikteliklerde, birlikteliğe ilişkin birtakım koşullar taraflarca sözleşmeye eklenerek değiştirilebilmektedir³⁰⁶.

³⁰⁴ Şöyle ki, 2004/38/EC sayılı AB Direktifi'nin bilumum maddelerinde (özellikle 5,7 ve 8. maddeler) kayıtlı birliktelik ile yaşayan kişiler aile olarak addedilmiş, taraflardan birinin AB vatandaşı olması durumunda diğer tarafın AB vatandaşı partneri üzerinden ikâmet hakkını elde edebilmesine, herhangi birinin AB vatandaşı olmaması durumunda da kayıtlı birliktelik durumunun ikâmet iznini kazanmada faydalar sağladığı görülmektedir. *Directive 2004/38/EC Of The European Parliament And Of The Council*, 29 Nisan 2004, direktifin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038&from=EN> [Erişim Tarihi: 25.9.2020].

³⁰⁵ **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI**, s. 628.

³⁰⁶ Kayıtlı birlikteliklere dair ayrıntılı bilgi için bkz. **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI**, s. 626-633.

B. De Facto Birliktelikler

De facto birliktelikler, en kapsamlı tâbiriyle “herhangi bir makama kayıt gerekmeksizin, sürekli ve istikrarlı bir şekilde birlikte yaşayan iki kişinin sabit ilişkisi” olarak ifade edilir. Devletler arasında bu tür bir ilişkiye düzenleme getiren uygulamalar olduğu gibi, bu konuda herhangi bir düzenleme yapmayıp somut olayda hakkaniyete göre işlem yapma eğiliminde olan devlet örnekleri de bulunmaktadır³⁰⁷. Örneğin Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde belli bir süredir birlikte yaşayan çiftler sürekli ikâmet izni alma ve sonrasında da vatandaşlık kazanma imkânına sahiptir³⁰⁸. Avusturya ve İspanya’da birlikte yaşayan çiftler bakımından ikâmet izni başvurusu imkânı bulunmakta, ancak vatandaşlığa kabul için daha farklı şartlar öngörülmektedir. İsviçre ve Almanya gibi ülkelerde ise birlikte yaşamamanın ikâmet iznine veya vatandaşlık kazanmaya herhangi bir etkisi yoktur³⁰⁹.

C. Eş Cinsel Birliktelikler

Eş cinsel çift olgusu ve çiftlerin sürekli birlikte yaşam sürme ve benzer birlikte yaşam sürmeye bağlanan hak ve yükümlülöklere sahip olma isteğinin sonucunda, aile hukukunun geleneksel yapılarında yenilenme gereksinimi duyulmuştur. Karşılaştırmalı hukukta yaygınlaşan bu taleplere karşılık veren devletler, eş cinsel ilişkilere farklı şekillerde statüler tanımıştır. Bununla birlikte bazı geleneksel yapıdaki devletler, hususa

³⁰⁷ **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI**, s. 634; **ÖZTÜRK**, s. 83 vd. *De facto* birlikteliklerde aranan şartların devletler tarafından yorumlarına dair mahkeme kararları için bkz. **TEKDOĞAN BAHÇIVANCI**, s. 636;

³⁰⁸ **HARRIS-PERELLI, Brienna/GASSEN, Sanchez Nora**: “How Similar are Cohabitation and Marriage? Legal Approaches to Cohabitation across Western Europe”, *Population and Development Review*, 2012, C. 38, S. 3, s. 449.

³⁰⁹ **ÖZTÜRK**, s. 91.

dair bir hukukî düzenleme yapmaktan sakınmış, bazı devletler ise konuya dair düzenleme yapmayı tamamen reddetmiştir. Devletlerin bu ilişkilere tanıdığı statülerin farklılaşması, ayrıca tüm insanlık gibi bu çiftlerin de uluslararası alanda hareketliliğinin artması birtakım problemlere sebep vermiştir. Aile hukukundaki bu yeni olgular, devletlerin milletlerarası özel hukuk kurallarını da etkilemiştir.

Aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliklerini hukukî statüye sokan devletlerin bazıları bu çiftlerin durumuna dair evliliğe oldukça benzer hükümler getirirken, bazı devletler ise bu olguyu farklı biçimde değerlendirmiştir. Uluslararası alanda aynı cinsiyetten kişilere dair kurallar, ilk kez Danimarka’da düzenlenmiş, ülke bu birliktelikleri kayıtlı birliktelik kurumu olarak değerlendirmiştir³¹⁰. Danimarka’yı İskandinav ülkeleri takip etmiştir³¹¹. Kayıtlı birliktelik, bazı devletlerde sadece aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliğine özgülenmiştir³¹². Buna karşılık bazı devletlerde ise kayıtlı birliktelik kurulabilmesi için cinsiyet şartı aranmamış, hem aynı hem de farklı cinsiyetteki kişiler kayıtlı birliktelik kapsamına alınmıştır³¹³.

³¹⁰ Danimarka, 7 Haziran 1989 tarihinde kabul ettiği “*Lov om registreret partnerskab*” kanunu ile aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliğini kabul etmiştir. **YASAN**, s. 20.

³¹¹ Bu ülkelere aynı cinsiyetten kişilerin evliliklerini ve kayıtlı birlikteliklerini düzenleyen kanunlar için bkz. **YASAN**, s. 20-22; **MERIN, Yuval**: Equality for same-sex couples: The legal recognition of gay partnerships in Europe and the United States, Londra 2002, s. 111 vd.

³¹² Bu ülkelere bazı örnekler: Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Macaristan ve Norveç’tir. **YASAN**, s. 22; **SİRMEN**, s. 829 vd.

³¹³ Bu ülkelere örnek olarak da Belçika, Fransa, Hollanda, İspanya ve Lüksemburg verilebilir. **YASAN**, s. 23; **SİRMEN**, s. 829 vd.; **ÖZTÜRK**, s. 78 vd.; **BRADLEY, David**: “*Regulation of Unmarried Cohabitation in West-European Jurisdictions –*

Hukuk sistemlerinin çoğunda evlilik farklı cinsiyetten iki kişi arasında kurulabilmekte, hatta bu şartın evliliğe özgü bir koşul olarak addedildiği görülmektedir³¹⁴. Bununla beraber evlilik kurumunun tanımı, toplumsal değişimlerin bir sonucu olarak şekil değiştirmiş, bir kadın ile bir erkek arasındaki hayat birliği anlamı taşıyan geleneksel tanımı değiştirmiştir. Aynı cinsiyetten kişilerin evliliği, günümüzde giderek artan bir şekilde devletler tarafından kabul edilen bir kurum olarak görülmektedir. Hollanda, aynı cinsiyetten kişilerin evliliğini düzenleyen ilk ülkedir³¹⁵. Bu trendi Belçika, İspanya, Kanada ve Güney Afrika takip etmiştir³¹⁶. Devletlerin düzenlemelerinde evliliğin hukukî sonuçlarına dair bazı konularda farklılıklar bulunsa da, doğurduğu sonuçlar açısından aynı cinsiyetten kişilerin yaptığı evlilikler farklı cinsiyetten kişilerin yaptıkları evliliklere oldukça benzemektedir.

D. Yabancı Hukuka Göre Kurulmuş Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerinin Türk Hukukuna Göre Yorumu

Kayıtlı birliktelik, *de facto* birliktelik ve eş cinsel birliktelikler, Türk maddî hukukunda mevcut olmayan kurumlardır. Bazı devletlerin hukukunda bu ilişkilere özgü kanunlar ihtilâfî kuralları getirilmişse de, Türk hukukunda bu kavramlara özgülenmiş kanunlar ihtilâfî kuralları da bulunmamaktadır³¹⁷.

Determinants of Legal Policy”, International Journal of Law, Policy and Family, S. 15, s. 28 vd.

³¹⁴ **YASAN**, s. 44.

³¹⁵ 2001 yılında Hollanda Medeni Kanunu’nun 30. maddesindeki evlilik tanımı değiştirilerek, aynı cinsiyetten çiftlere evlenme olanağı tanınmıştır.

³¹⁶ Devletlerin konuya dair düzenlemelerinin ayrıntıları için bkz. **YASAN**, s. 45.

³¹⁷ Diğer devletlerin kurumlara ilişkin kanunlar ihtilâfî kuralları için bkz. **YASAN**, s. 80 vd.; **ÖZTÜRK**, s. 175 vd.; **SİRMEN**, s. 840 vd.; **TEKDOĞAN BAĞÇIVANCI**, s. 644

Hukukumuzda iki kişinin birlikte hayat sürmesi ve aile oluşturmaları için kabul gören yegâne hukukî kurum, evlenmedir. Aile, eşler ve evlenmemiş çocuklardan oluşur. Bu nedenle evlenmeden birlikte yaşamını sürdüren kişiler, Anayasa'nın aileyi koruyan hükümleri kapsamında değildir. Dinî nikâhla veya dinî nikâh olmaksızın birlikte yaşayanlar örneklerindeki gibi TMK'da düzenlenen şekil şartlarını gerçekleştirilmeden kurulan birlikteliklerin, Türk hukukunda evlilik birliği içerisinde değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

Pozitif Türk hukukunda evlenme, “*tam ve sürekli hayat ortaklığı kurmak amacıyla ayrı cinsten iki kişinin, kanunun öngördüğü şartlar ve şekillere uygun birleşmesi*” olarak tanımlanır³¹⁸. Bu tanım, TMK md. 134'teki “*birbiriyle evlenecek erkek ve kadın*” ve TMK'nın 136. maddesindeki “*erkek ve kadından her biri*” ifadelerine dayanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi evlenecek kişiler arasında cinsiyet farkının bulunması, evlenme sözleşmesinin esaslı ve kurucu unsurlarındandır. Bu nedenle, Türk hukukunda aynı cinsiyetten iki kişinin evlenmesi yokluk yaptırımı tâbidir³¹⁹.

Konuyla dair Yargıtay kararlarında, tarafların evlenme niyeti olmadan beraber yaşamalarının nişanlanma kurumu kapsamında dâhi görülmediği; bu nedenle “*evli*

vd. *Pürselim Doğan*, MÖHUK'ta söz konusu ilişkilere dair kanunlar ihtilâfî kurallarına yer verilmemesini, ilişkinin Türk maddî hukukunda herhangi bir şekilde düzenlenmemiş olmasına bağlamaktadır. **PÜRSELİM DOĞAN, Hatice Selin:** “*Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması*”, MHB, C. 31, S. 1, s. 246. *Yasan*, İsviçre’deki uygulama örneğiyle bu tespiti karşı çıkmaktadır. **YASAN**, s. 99.

³¹⁸ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 204; **HATEMİ**, s. 1.

³¹⁹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 204; **HATEMİ**, s. 34; **ÇELİK**, s. 54.

gibi”³²⁰ veya “uzun süreli”³²¹ birlikte yaşam şekillerine, TMK’da nişanlanma için öngörülen hediyelerin iadesi hükmünün uygulanmadığı görülür³²². Bazı Yargıtay kararlarında, nişanlılık olgusuna bakılmaksızın, evlilik dışında birlikte yaşayan çiftlerin yasal olarak korunması gereken bir birliktelik oluşturmadığı gerekçesiyle, uyuşmazlıklar “haksız fiil” kapsamında değerlendirilmiş, davaların aile mahkemesinde değil genel mahkemede görülmesine karar verilmiştir³²³. Yargıtay’ın 2016 yılında verdiği bir kararda yer alan ziynet eşyalarının ve takıların iadesi talebi, tarafların resmî olarak evli olmaması

³²⁰ Yargıtay 3. HD., 13.11.1986, 9944-10387.

³²¹ Yargıtay 3. HD., 29.6.2010, E. 2010/4392, K. 2010/11584.

³²² “Davacı ile davalının bir araya gelerek iki sene karı koca gibi yaşadıkları, daha sonra geçinemeyerek ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Tarafların iki sene nikahsız yaşamaları bu birleşmenin kanuni ve medeni evlenmeye tekaddüm eden bir nişanlanma mahiyetinde olmadığını göstermektedir. Bu nedenle davacının davalıya verdiği TL’nin ve yaptığı harcamaların meşru olmayan bir maksadın istihsalı için verilmiş bir paradan ibaret olduğunu kabul zarureti vardır. Borçlar Kanunu’nun 65. maddesine göre gayri ahlâki bir amacı sağlamak için verilen şeylerin geri alınması mümkün değildir. Nişanın bozulmasında hediyelerin iadesi ile ilgili hükümlerin burada kıyasen uygulanması yoluna gidilerek davanın kısmen kabulünde isabet yoktur. Mahkemece değinilen bu yön gözetilerek davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şeklide davanın kabulüne karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırıdır. Bozmayı gerektirir.” Yargıtay 13. HD., 24.4.2006, E. 2006/355, K. 2006/6349.

³²³ Yargıtay 3. HD., 16.6.2014, E. 2014/2317, K. 2014/9661; Yargıtay 3. HD., 29.6.2010, E. 2010/4392, K. 2010/11584; YHGK, 20.9.2006, E. 2006/2-558, K. 2006/568.

nedeniyle aile hukukundan doğan dava ve işlerden sayılmamış; anılan ihtilâfın borçlar hukukunun alanına giren bir “sözleşmeden” kaynaklandığı kararlaştırılmıştır³²⁴.

Mevzuat hükümlerinden ve seçili Yargıtay kararlarından da anlaşıldığı üzere, hukukumuzda evlilik dışı ilişkiler aile hukuku kapsamında değerlendirilmemekte; bu ilişkiden doğan taleplerin de bu sebeple haksız fiil veya sözleşmeler hukuku hükümlerine göre çözülmesi öngörülmektedir. Her ne kadar kararlar arasında yabancılık unsuru barındıran bir somut olay bulunmasa da, MÖHUK’ta da evlilik dışı birlikte yaşam modellerine yönelik kuralın yer almaması bu yaşam biçimlerine uygulanacak hukuk bakımından içtihatları ön plana çıkarmaktadır³²⁵.

Türk hukukunda evlilik dışı birlikte yaşam modellerinin düzenlenmemesi, evlilik dışı birlikte yaşam şekillerinin Türk hukukunda yansımalarının olmayacağı anlamına gelmemektedir. Uluslararası hareketliliğin git gide arttığı günümüzde, Türk mahkemelerinde hâkimin karşısına kayıtlı birliktelik statüsüne girmiş kişilerin nafaka sorunları, miras davaları, çiftlerin evlat edinmeleri ve bunların Türk hukukuna göre tanınıp tanınmayacağı sorunları gelebilir. Konumuzun evlenme yoluyla vatandaşlık olması nedeniyle bu konular üzerinde durulmayacaktır³²⁶.

Bu tür yaşam modellerinin vatandaşlığa etkisine Hollanda’daki statü temelli kayıtlı birlikteliklerin evlilikle benzer şekilde yabancı eşin vatandaşlık kazanmasına sebebiyet verebilmesi örnek gösterilebilir³²⁷. Sözleşme temelli kayıtlı birliktelik örneği olan

³²⁴ Yargıtay 4. HD., 25. 1.2016, E. 2015/15586, K. 2016/886.

³²⁵ **TEKDOĞAN BAĞÇIVANCI**, s. 662.

³²⁶ Kayıtlı birliktelik ve benzeri diğer yaşam modellerinde ortaya çıkan uyumsuzlukların Türk hukukuna göre yorumlanması için bkz. **TEKDOĞAN BAĞÇIVANCI**, s. 662 vd.; **SİRMEN**, s. 855 vd.; **YASAN**, s. 57 vd.

³²⁷ **TEKDOĞAN BAĞÇIVANCI**, s. 630.

Fransa’da ise bu yolla vatandaşlık kazanma öngörülmemiştir. Avrupa’daki devletlerin düzenlemelerinde de maddî hukuk ve kanunlar ihtilâfı kuralları bakımından farklılıklar bulunmaktadır³²⁸.

Kayıtlı birliktelik ve eş cinsel birlikteliklere mevzuatında yer vermeyen devletlerden biri olan Türkiye’nin bu soruna ilişkin karşılaşılabileceği en büyük sorun, bu başlık kapsamındaki yabancı unsurlu birlikteliği hangi hukukî kategori kapsamında değerlendireceği, yani ne şekilde vasıflandıracağı hususudur. Belirtildiği üzere hâkim, ilgili olayı vasıflandırırken, hukukumuzda yer almayan bu birliktelikleri MÖHUK 13’te yer alan evlilik kategorisinde değerlendirmekten kaçınmalıdır. Türk hukukunda aynı cinsiyette iki kişinin yaptığı evlilikler yokluk yaptırımına tâbi olduğundan, mahkemelerin geleneksel evliliği dikkate alarak MÖHUK md. 13’ten kıyas yoluyla oluşturacağı bir bağlama kuralını uygulaması da mümkün değildir. Ayrıca Türkiye’de evlilik dışı birlikteliklerin tesciline sebebiyet verecek bir sicil de tutulmadığından, Türkiye’de böyle bir birliktelik tescil/kayıt yoluyla gerçekleşemez. Bu tespitler sonucunda, günümüz Türk kanunlarında evlilik dışı yaşam modellerinin düzenlenmemesi nedeniyle, bir yabancıнын böyle bir birliktelik dolayısıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir³²⁹.

V. EVLENME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Çalışmada şu ana kadar evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması kurumunun gelişimi, dünyadaki evlilik kavramında yaşanan gelişmeler ve mevzuat kapsamında sorun oluşturabilecek hükümler anlatılmıştır. Bu başlık altında ise evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının mahkemeye yansısı ve mahkemece

³²⁸ SİRMEN, s. 872; ÖZTÜRK, s. 59 vd.

³²⁹ DOĞAN, s. 86 ve s. 98, dn. 109; NOMER, s. 101, dn. 66.

geliştirilen içtihatlar ışığında, bu yola başvuranların karşılaştığı sorunlar; evliliğin kendisi, evliliğin tarafları ve üçüncü kişilere dair sorunlar olarak kategorize edilmiştir. Bu kategoriler de kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmış, böylece idare mahkemelerinin kararları ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

A. Evliliğe Dair Sorunlar

1. Gerçek Bir Evlilik Birliğine Dair Sorunlar

TMK md. 185'e göre "*Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur*". Eşlerin ortak çocukları da bu birliğe dâhil olup, geniş anlamda aile, bir "ev" içerisinde birlikte yaşayanları kapsar³³⁰. TMK bu yaşam şeklini 367. maddesindeki "*ev halkı olarak birlikte yaşayanlar*" ve "*aile hâlinde yaşama*" terimleriyle ifade etmiştir.

TVK, yabancının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için "*aile birliği içinde yaşama*" koşulunu aramaktadır. Aynı yönde 403 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 4866 sayılı Kanun'un gerekçesinde de belirtildiği üzere, bu yolla Türk vatandaşlığı hak ettiği saygın statüye kavuşacak ve evlilik kurumunun kötüye kullanılmasının önüne geçilmiş olunacaktır³³¹. Tanımlar ve kanun gerekçesi dikkate alındığında, bu şartın muvazaalı evlilikler yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını önleme amacı taşıdığı görülmektedir³³². Cenevre Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden *Albert Richard*'ın ifade ettiği gibi bu evlenmeler, evlilik bağının doğurduğu kanunî neticelerden birçoğuna tarafların uymak istemeyerek, yani bu neticeleri ne arzu ne de kabul ederek

³³⁰ **HATEMİ**, s. 1; **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 6.

³³¹ **DOĞAN, Vahit/ODABAŞI, Hasan**: Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, 2004, Ankara, s. 43.

³³² **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 160 vd.; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 137-138; **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 95.

akdettikleri evlenmelerdir³³³. Bu evlenmelere, erkek veya kadının bir paye, bir isim veya tâbiyet elde etmek veyahut bir kanun hükmünden istifade etmek, idarî mahiyette olan bir tedbirden kurtulmak gibi meseleler için başvurulduğu görülmektedir.

Öte yandan, bir evliliğin muvazaalı olup olmadığının saptanması için girişilecek herhangi bir soruşturma veya yapılacak muhakemenin, temel insan haklarından biri olan mahremiyet hakkına çok ağır tecavüzler yapılmaksızın yürütülmesi de olanaksız görülmektedir. Doktrinde, insanlardan ne için evlendiklerini açıklamalarının istenilmesi ve bu konunun resmî makamlar önünde tartışılması, insan haklarıyla bağdaşmaz bir durum olarak görülmüştür. Bu nedenle, bir evlenmenin muvazaalı olduğu ileri sürülebilir veya ahlâkî bir sorun olarak ele alınabilirse de, bu evliliğin muvazaalı niteliğinin resmî makamlar ve mahkemeler önünde kanıtlanmasının olanaksız olacağı öne sürülmüştür³³⁴.

Evlilik birliği içinde yaşama, olağan olarak, “*fiilen birlikte yaşamayı da içeren ancak eşlerin örneğin zorlayıcı nedenlerle geçici olarak fiilen birlikte yaşamaması hâlini de dışlamayan*” bir ifadedir³³⁵. Bu nedenle, aile olma duygusu ortadan kalkmadığı sürece, hangi sebeple olursa olsun geçici olarak fiilen bir arada yaşayamayan yabancı eşin de evlenme sebebiyle Türk vatandaşlığını kazanabilmesi mümkün olmaktadır³³⁶. Ancak aşağıda verilecek örnek mahkeme kararlarından da anlaşılabacağı üzere, aile birliği içinde yaşama şartı fiilî birliktelikten daha geniş bir perspektifle ele alınmaktadır.

³³³ **RICHARD, Albert:** Câlî Evlenmeler (F. H. Saymen T.), İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1938, S. 15, s. 482, **BERKİ,** *Evlenme*, s.96’dan naklen.

³³⁴ **AYBAY/ÖZBEK/ERSEN PERÇİN,** s. 134.

³³⁵ **GÜNGÖR,** *Tâbiyet*, s. 139. 403 sayılı Kanun’un 4866 sayılı Kanun ile değiştirilen 5. maddesinde ise bununla beraber “fiilen birlikte yaşama” şartı da yer almaktaydı.

³³⁶ **GÜNGÖR,** *Tâbiyet*, s. 139.

TVK ve TVKUY gereğince il emniyet müdürlüğü ve vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu, eşlerin mücbir sebepler dışında fiilen birlikte yaşayıp yaşamadıkları hakkında gerekli araştırmaları yapmaktadır. Güvenlik birimlerince yapılan soruşturmanın sonucunda evliliğin Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılıp yapılmadığına dair herhangi bir kanaate varılmazsa, Türk vatandaşı eşin akrabaları ve yakınlarının ifadesine de başvurularak, kanaat edinilinceye kadar belirli aralıklarla soruşturmaya devam edilecektir³³⁷. Bu araştırmalarda vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu, eşleri ayrı ayrı ve birlikte şu esaslar çerçevesinde mülakata tâbi tutmaktadır: Evliliğe ait ortak mesken olup olmadığı, eşlerin ortak çocuğunun olup olmadığı evlilikten doğan sorumluluğun eşler arasında bulunup bulunmadığı, evlilik öncesi hiç karşılaşp karşılaşmadığı, eşlerin birbirlerine ait temel kişisel bilgileri bilip bilmedikleri, birbirleriyle tam olarak anlaşabildikleri bir dil konuşup konuşmadıkları ve diğer eşin geçmişi, daha önceki evlilikleri veya ikâmet düzenlerinin olup olmadığı³³⁸. Komisyonca bu hususlar çerçevesinde evliliğin ciddi olup olmadığına dair bulgulara ulaşılmaya çalışılmakta ve oluşan kanaat vatandaşlık başvurusu için oluşturulan dosyaya eklenmektedir.

Evlilik birliğine dair kararlarda birçok kez Anayasa'nın 41. maddesinde yer alan ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, devletin ailenin huzur ve refahının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğu yinelenmiştir³³⁹.

Türk mahkemelerinin gerçek evlilik birliğine dair kararlarında, emniyetin ve vatandaşlık başvuru inceleme komisyonunun raporunda geçen ifadeler sorgulanmakta, bu yolla idarenin TVK'da geçen takdir yetkisi denetlenmektedir. Bununla birlikte

³³⁷ **NOMER**, s. 100.

³³⁸ Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu hakkında daha ayrıntılı bir inceleme için bkz. **RUHİ**, s. 114 vd.; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 138.

³³⁹ Danıştay 10. D., 25.2.2015, E. 2011/7009, K. 2015/780 [www.lexpera.com.tr]

mahkemeye intikal eden idarenin ret kararlarına ilişkin davacının (vatandaşlık başvurusunda bulunanın) beyanlarının esas alındığı kararlar da bulunmaktadır.

Mahkeme kararlarında karı-koca arasında evlilik birliğinin tespiti yapılırken, davacının ve eşinin ikâmet ettiği adreste komşuları tarafından tanınması³⁴⁰, ikâmetgâhında yapılan tespitlerde çoğu kez evlerinde bulunması, eski veya yeni muhtarın ifadeleri³⁴¹, karı-kocanın birbirlerinin kişilik özelliklerini bilmeleri³⁴², eşlerin ortak banka hesaplarının olması, hatta aynı arabada trafik kazası geçirmeleri³⁴³ gibi evlilik birliğini somutlaştıran deliller, karar gerekçelerinde açıkça belirtilmiştir. Buna karşılık gerçek bir evlilik birliğinin olmamasının tespiti de mülakatlarda çelişkili beyanlar verilmesine³⁴⁴, yapılan tahkikat sonucu birlikte yaşamadıklarının anlaşılmasına³⁴⁵ dayandırılmıştır.

Evliliğin mahkeme kararlarında geçen ibareyle “formalite evlilik” olup olmamasının araştırılmasında Türk vatandaşı olan eşin de geçmişine dair bazı bilgiler incelenmiştir. Aynı şekilde daha önceden evlilik yapmış olan başvurusunun önceki

³⁴⁰ Danıştay 10. D., 8.6.2016, E. 2013/4606, K. 2016/3166 [www.lexpera.com.tr].

³⁴¹ Danıştay 10. D., 13.10.2015, E. 2012/5540, K. 2015/4312 [www.lexpera.com.tr].

³⁴² Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/2946, K. 2015/4041 [www.lexpera.com.tr].

³⁴³ Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/8455, K. 2015/4050 [www.lexpera.com.tr ve **GÜNGÖR, Tâbiyet**, s. 138, dn. 413].

³⁴⁴ Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/4710, K. 2016/1801 [www.lexpera.com.tr].

³⁴⁵ Danıştay 10. D., 13.10.2015, E. 2012/5540, K. 2015/4312 [www.lexpera.com.tr ve **GÜNGÖR, Tâbiyet**, s. 138, dn. 413]; Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/6561, K. 2015/489 [www.lexpera.com.tr].

evliliği de sorgulanmış, kararlarda bu kısma da yer verilmiştir³⁴⁶. Bazı yargı kararlarında ise evlilik ilişkisinin geçersizliğine ancak adli yargı tarafından karar verilebileceği belirtilmiş, idarenin bir evliliğe formalite evlilik saptaması yapması hukuka aykırı görmüştür³⁴⁷.

Evliliğin gerçek bir evlilik olup olmasının sorgulanmasına dair idarenin başka baktığı husus ise tarafların arasındaki yaş farkı olmuştur. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bir kararında, eşi ile arasında 55 yaş fark olan başvurucunun vatandaşlık başvurusunun sadece yaş farkının fazla olması nedeniyle idarece reddedilmesini hükümler kapsamında görerek hukuka uygun bulmuştur³⁴⁸. Ancak bölge idare mahkemesinin konuya dair bir kararında, aralarındaki yaş farkına rağmen tarafların evlilikte iyi niyetli olmaları vurgulanmış ve evlilikleri yönünden herhangi bir olumsuzluk bulunmadığından ilk derece mahkemesinin kararı davacı lehine bozulmuştur³⁴⁹.

³⁴⁶ “... davacı hakkında yapılan arşiv araştırması sonucunda önceki evliliklerinin formalite evlilik olduğunun tespit edildiği...”: Danıştay 10. D., 17.3.2016, E. 2013/5433, K. 2016/1466 [www.lexpera.com.tr].

³⁴⁷ “Evlilik ilişkisinin geçersizliğine hükmedilmesi ancak adli yargı yerince bu konuda verilecek bir karar ile mümkün olduğundan, yargı yerlerince verilmiş bir karar olmadıkça idarece, evliliğin formalite (muvazaalı) olduğu konusunda bir değerlendirme yapılarak idari işlem tesisine hukuken olanak bulunmamaktadır.”: Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/8144, K. 2015/4051 [www.lexpera.com.tr ve **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 138, dn. 413].

³⁴⁸ Danıştay İDDK, 24.11.2016, E. 2016/1126, K. 2016/3096 [www.lexpera.com.tr].

³⁴⁹ Ankara BİM 10. İDD, 8.11.2017, E. 2017/1217, K. 2017/1058 [www.lexpera.com.tr].

Kararda aile birliği içinde yaşamaya dair yapılan tahkikatın sonucunun Türk vatandaşı eşin ifadesinden üstün tutulmuş olması bir hayli ilginçtir.

Her ne kadar TVK'nın 16. maddesinin ikinci fıkrasında başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi hâlinde aile birliği içinde yaşama şartının aranmayacağı hükmü düzenlense de, Türk vatandaşı eşin ölümünden önce başvurucuyla olan ilişkisi de sorgulanmış, başvurucunun evliliğin devam ettiği süredeki eylemleri incelenmiştir. Bu doğrultuda bir bölge idare mahkemesi kararında Türk vatandaşı eşin vefat etmeden kısa süre önce boşanma davası açması, bu davanın Türk vatandaşı eşin mirasçıları tarafından devam ettirilmesi ve başvurucunun kusurlu eylemleri nedeniyle meydana gelen şiddetli geçimsizlik sonucu evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karar verilmesi, aynı zamanda başvurucunun eşini kasten yaralamak suçundan ceza alması nedeniyle idarenin başvurucunun vatandaşlığa alınma talebini reddetmesi, idarenin takdir yetkisi kapsamında görülmüş ve ilk derece mahkemesinin kararı bozulmuştur³⁵⁰.

Konuyu özetleyecek olursak; kutsal görülen ve korunması gerektiği birçok metinde belirtilen evlilik birliği kavramı, kanun hükmü gereğince evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında incelenen bir husus olmuştur. Bu inceleme vatandaşlık başvuru inceleme komisyonları ve il emniyet müdürlüklerince gerçekleştirilmektedir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının tarihsel süreci dikkate alındığında muvazaalı evliliklerin önlenmesi için getirildiği açık olan bu şart, mahkeme kararlarında da titizlikle değerlendirilmektedir. Vatandaşlık başvurularının gerçek bir evlilik birliği olmaması nedeniyle reddine dair incelenen kararlarda mahkeme, evlilik birliğinin gerçekliğine dair somut olguları değerlendirmekte, bunları da karar gerekçesinde açıkça belirtmektedir.

2. Evlilik Birliğiyle Bağdaşmayan Faaliyetlere Dair Sorunlar

TVK 16/1-b gereğince, evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eşin evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetler içinde olmaması gerekir.

³⁵⁰ Ankara BİM 10. İDD, 8.11.2017, E. 2017/1134, K. 2017/1025 [www.lexpera.com.tr].

TVKUY’de ve İçişleri Bakanlığı açıklamalarında fuhuş, fuhşa aracılık (TVKUY 28-1/b) ve kadın ticareti yapmak evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetlere örnek olarak verilmiştir³⁵¹. Mülga 2004/7275 sayılı Yönetmelik’in md. 2/2-b bendinde yer alan “*fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek veya fuhşa zorlamak, kadın ticareti yapmak gibi herhangi bir faaliyet içinde bulunmamak*” hükmü de bu kapsamda değerlendirilebilir³⁵². Mahkeme de bu yorumları yapmış, ancak fuhuş, fuhşa aracılık ve kadın ticareti yapmak suçları dışında bazı suçlar veya faaliyetler de mahkeme kararlarında yer almıştır. Bunlara kimliği hakkında yalan beyanda bulunmak³⁵³, konsomasyon faaliyeti yapmak³⁵⁴ örnekleri verilebilir.

İdarenin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu, başvuranın evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlerini gerekçe göstererek reddetmesi sebebiyle mahkemelerin önüne gelen davalarda, mahkemeler genelde yukarıda belirtilen suçları değerlendirme kapsamına almış, bununla birlikte başvuran tarafından bu faaliyetlerin ne zaman gerçekleştirildiği, faaliyetlerin devam ediyor olup olmadığı mahkeme kararlarında büyük önem taşımıştır³⁵⁵. Evlilik birliği gerçekleşmeden uzun zaman önce evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlerde bulunma salt bu nedenle vatandaşlık başvurusunun reddi sebebi sayılmamış, bu faaliyetin evlilik birliğinde de devam ettiğine dair somut deliller ve ifadeler aranmıştır. Öyle ki, bu faaliyetlerin evlilik birliğinde de sürdüğüne dair bir tereddüt bile olsa, mahkeme başvurusunun reddini idarenin takdir yetkisinin kapsamında

³⁵¹ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 140.

³⁵² DOĞAN, *Vatandaşlık*, s. 96. Ayrıca Doğan, bu hükmün kaleme alınış şeklini evlilik kurumuyla fuhuş bir arada ifade etmesi nedeniyle ciddi biçimde eleştirmiştir.

³⁵³ Ankara BİM, 10. İDD., 31.5.2017, E. 2017/452, K. 2017/472 [www.lexpera.com.tr].

³⁵⁴ Ankara BİM, 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/355, K. 2017/278 [www.lexpera.com.tr].

³⁵⁵ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 140.

görmemiş ve bu kararı iptal etmiştir. Evlilik birliği içinde yapılmamış, evlenmeden sonra devam etmemiş veya tekrarlanmamış bu tür faaliyetler birçok mahkeme kararında vatandaşlık başvurusunun reddi sebebi sayılmamıştır³⁵⁶.

İdarenin evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyet addettiği ve mahkeme tarafından bu tespitin kabul gördüğü bazı kararlar da bulunmaktadır. Ancak bu kararlara

³⁵⁶ Vatandaşlık başvurusunda bulunanın evlilik birliğinden önceki tarihlerde evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlerde bulunmasının her durumda vatandaşlık talebinin reddedilmesine sebebiyet vermeyeceğine dair örnek kararlar için bkz. Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/6956, K. 2015/4045; Danıştay 10. D., 15.9.2015, E. 2012/677, K. 2015/3780; Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/6956, K. 2015/4045; Ankara BİM 10. İDD., 4.10.2017, E. 2017/747, K. 2017/830; Ankara BİM 10. İDD., 20.4.2017, E. 2017/320, K. 2017/353; Ankara BİM 10. İDD., 7.6.2017, E. 2017/425, K. 2017/517; Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/631, K. 2017/612; Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/2079, K. 2016/1747; İzmir BİM, 6. İDD., 17.10.2017, E. 2017/1297, K. 2017/1366; Danıştay 10. D., 19.10.2015, E. 2012/9149, K. 2015/4435; Danıştay 10. D., 19.10.2015, E. 2013/2079, K. 2015/4437; Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/940, K. 2016/1744; Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2330, K. 2016/1803; Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2361, K. 2016/1804; Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/6294, K. 2015/336; Ankara BİM 10. İDD., 18.5.2017, E. 2017/436, K. 2017/453; Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/2896, K. 2015/4043; Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/5321, K. 2015/4042; Danıştay 10. D., 15.9.2015, E. 2012/677, K. 2015/3780; Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/8462, K. 2015/347; Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/8818, K. 2015/508; Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/576, K. 2015/345; Danıştay 10. D., 3.11.2020, E. 2016/2766, K. 2020/4436; Danıştay 10. D., 14.9.2020, E. 2015/3472, K. 2020/2913; [Kararlar emsal.danistay.uyap.gov.tr ve www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

bakıldığında, başvurunun yalnızca yukarıda belirtilen faaliyetlerde bulunmadığı, bununla birlikte aşağıda detaylı anlatılacak olan başka suçlardan da soruşturma ve/veya kovuşturma geçirdiği anlaşılabacaktır³⁵⁷. Başvurunun reddine karar verilen diğer durumlarda ise mahkeme, başvurunun evlilikten sonra evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlere girdiğini tespit etmiştir³⁵⁸.

İdarenin ret kararları ve bunlara istinaden başvuru mahkeme kararlarında yapılan incelemeden çıkarılacak bir görüş de, kanaatimizce davacının salt hüküm giymesiyle ilgili geçmiş kayıtlarına dayanılarak karar vermenin sağlıklı olmadığı yönündedir. Bu husus, idarenin hüküm giymeye dair yaptığı değerlendirmenin herhangi bir zaman sınırlaması bulunmamasına yöneliktir. Mahkeme kararına konu olan bazı hüküm veya olay kayıtlarının on hatta yirmi sene önce tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu eski kayıtlardan hareketle idarenin başvuruyu reddetmesi, kişilerin bu kayıtlardan ötürü süresiz bir şekilde sorumlu olmaları anlamına gelecektir ki bu da kabul edilemeyecek bir sonuç

³⁵⁷ Danıştay 10. D., 17.3.2016, E. 2013/749, K. 2016/1465; Danıştay İDDK, 24.11.2016, E. 2015/2822, K. 2016/3093 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

³⁵⁸ 1997’de gerçekleşen bir evlilikte 2007 yılında davacının defalarca emniyet mensuplarınca kaldığı otellerden alınması ve sonra serbest bırakılması (Danıştay 10. D., 10.4.2014, E. 2010/16587, K. 2014/2306 [www.lexpera.com.tr]) ve başka bir soruşturmaya esas olan bir tutanakta geçen davacının Türkiye’de ikâmet alabilmek için evlendiği ve fuhuş yapmaya devam ettiği yönündeki ibareler (Danıştay 10. D., 19.11.2015, E. 2012/3748, K. 2015/5116 [www.lexpera.com.tr]) mahkeme tarafından davacının evlilik ile bağdaşmayan faaliyetlerde bulunduğuna kanıt olarak kabul edilmiş ve bahsedilen kararlarda idarenin vatandaşlık başvurusunu reddi hukuka uygun bulunmuştur.

doğurmaktadır. Bazı mahkeme kararlarında eski kaydın kişinin vatandaşlık kazanmasını ilelebet kısıtlayamayacağı ifadesine³⁵⁹ de yer verilmiştir.

Konuyu özetlemek gerekirse, vatandaşlık başvurusunda bulunanın evlilik birliğiyle bağdaşmayacak faaliyette bulunmasının araştırılmasına dair açıklayıcı hükümler gereğince 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun³⁶⁰ (TCK) “*genel ahlâka karşı suçlar*” başlıklı yedinci bölümündeki fuhuş suçu ve onunla ilgili suçlar kapsamında bir inceleme yapılmasıyla gerçekleştirilmekte ve idarece buna göre karar verilmektedir. Mahkeme idarenin kararlarını; belirtilen faaliyetin evlilikten önce mi sonra mı gerçekleştiği, devam edip etmediği veya tekrarlanıp tekrarlanmadığı çerçevesinde incelemekte, eğer bu faaliyetlerin evlenmeden sonra devam ettiği idarece somut delillerle ortaya konuyorsa idarenin kararını hukuka uygun bulmakta, aksi takdirde idarenin kararını iptal etmektedir.

B. Evliliğin Taraflarına Dair Sorunlar

TVK'nın 16. maddesi her ne kadar başvuru sahiplerine dair şartlardan bahsetse de, vatandaşlık başvurusunun reddine dair yargı kararlarından anlaşılacağı üzere Türk vatandaşı eşin durumu ve yaşayışı da evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmada önem taşımaktadır. Mahkeme kararlarında eşlerin durumu tek tek ele alındığından ve (her ne kadar idarece bazı kararlarda görmezlikten gelinse de) şahsîlik ilkesine dair tartışmalar ışığında çalışmamızda böyle bir kategori oluşturma ihtiyacı doğmuştur.

1. Türk Vatandaşı Eşin Suç İşlemesi Sorunu

Türk vatandaşlığını evlenme sebebiyle kazanmak isteyen kişinin, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair birçok yolda olduğu gibi, TVK md.

³⁵⁹ Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/8818, K. 2015/508 [www.lexpera.com.tr]. Bu durumda AİHM içtihatları çerçevesinde “*umut hakkı*”nın uygulanması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. **ERKAN**, *Millî Güvenlik*, s. 32.

³⁶⁰ RG, 12.10.2004, S. 25611.

16/1-c bendi gereği millî güvenlik ve kamu düzenine engel bir hâl taşımaması gerekir. Ancak bu şart, idarece sadece Türk vatandaşlığı kazanmak için başvuran eş için değil, Türk vatandaşı eş bakımından da uygulanmaya çalışılmakta, bu da Anayasa'nın 38. maddesinde düzenlenen ve ceza hukukunun en önemli ilkelerinden biri olan şahsîlik ilkesine aykırı düşmektedir. Buna rağmen idarenin Türk vatandaşı eşin yasa dışı faaliyetlerini yabancı eşin başvurusunda değerlendirmeye aldığı ve sadece bu nedenle başvuruyu reddettiğine de rastlanılmaktadır.

a) Türk Vatandaşı Eşin Tutuklu veya Hükümlü Olması

Türk vatandaşlığını evlilik yoluyla kazanmak isteyen yabancı eşin başvurusunda, Türk vatandaşı eşin mahkûmiyeti gerekçesiyle idare tarafından vatandaşlık başvurusunun reddedildiği ne yazık ki birçok karar bulunmaktadır. İdarenin hükümlerlik yetkisi kapsamında görerek vatandaşlık başvurusunu reddettiği bu kararlar mahkemenin önüne geldiğinde, mahkeme Türk vatandaşı eşin faaliyetlerini hemen görmezden gelmekten kaçınmış, bu konuda bazı değerlendirmeler yapmıştır. Bu değerlendirmeler davacının ve eşi hakkında geçmiş kayıtların incelenmesi, birlikte bir suç işleyip işlemedikleri yönünde olmuştur³⁶¹. Hatta Danıştay bazı ret kararlarının gerekçesinde, mevzuat uyarınca öngörülen koşullarının sadece başvuran açısından değil eşi de kapsayacak şekilde irdelenmesi gerektiğini belirtmiştir ki, kanımızca bu açıklama hukuka aykırıdır³⁶².

³⁶¹ Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2014/5966, K. 2015/348, bu kararda başvuranın eşi ve abisinin bile suçuna bakılmış, bu nedenle yabancı eşin Türk vatandaşlığını kazanma başvurusu reddedilmiştir. Aynı yönde bir karar için (Türk vatandaşı eş ve eşin abisi) Danıştay İDDK, 24.11.2016, E. 2015/4697, K. 2016/3094 [www.lexpera.com.tr].

³⁶² Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/1608, K. 2016/1896; Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/10326, K. 2015/493 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

Bölge idare mahkemesi kararlarında genel kabul gören durum ise, salt Türk vatandaşı eşin tutuklu veya hükümlü olması sebebiyle yabancı eşin vatandaşlık başvurusunun reddedilmemesidir. Bu kararlarda Anayasanın 38. maddesi ve TCK'nın 20. maddesi vurgulanmış, *“Türk vatandaşı eşin fiilinden veya hakkındaki ceza davası ve mahkûmiyetten ötürü reddedilen başvurusunun, davacının kendi gerçekleştirmedığı veya katkı sağlamadığı fiilden sorumlu tutulmasına sebebiyet verdiği”* belirtilmiş ve idarenin kararının bu nedenle ceza sorumluluğunun şahsîliği ilkesine aykırı olduğu ifade edilmiştir³⁶³.

Her ne kadar cezaların şahsîliği ilkesi bilinen bir gerçekse ve Danıştay ile bölge idare mahkemelerinin ilgili dairelerinin birçok kararında bu ilke vurgulanmışsa da, bu ilkeye aykırı şekilde verilmiş mahkeme kararları vardır. Bir kararda uyuşturucu madde ticareti isnadıyla mahkûmiyet kararı almış Türk vatandaşı eşinden dolayı yabancı eşin vatandaşlık kazanamayacağı hükme bağlanmış, Danıştay'ın bu kararı Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından devletin hükümlerlik yetkisi kapsamında görülerek

³⁶³ Ankara BİM 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/372, K. 2017/256; Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1247, K. 2017/1181, Karar Tarihi: 07.12.2017; Ankara BİM 10. İDD., 7.6.2017, E. 2017/387, K. 2017/496; Ankara BİM 10. İDD., 9.5.2017, E. 2017/470, K. 2017/405; Ankara BİM 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/354, K. 2017/286 (davacının eşinin kardeşinin suçu); Ankara BİM 10. İDD., 3.4.2019, E. 2019/531, K. 2019/485; Ankara BİM 10. İDD., 9.6.2020, E. 2020/1357, K. 2020/751 [Bütün kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

davacı ve Türk vatandaşı eşin kayıtlarının bu yönde değerlendirilmesi hukuka aykırı bulunmamıştır³⁶⁴.

b) Türk Eşin Adlî Sicilinin Etkisi

Adlî sicil, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde bir kimsenin mahkûmiyetinin olup olmadığının anlaşılması için konulmuş kayıt yöntemi olarak tanımlanmıştır³⁶⁵. Bir üst başlıkta belirtildiği gibi yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmasına ilişkin başvurusunda idarece bazı durumlarda Türk vatandaşı eşin tutukluluk veya hükümlülük ile suç kayıtlarına bakılmakta, bu kayıtlara göre yabancı eşin vatandaşlık kazanıp kazanmayacağı belirlenmektedir. Ancak bu uygulama eşin adlî sicili bakımından daha yoğun olarak uygulanmakta, Türk eşin adlî sicil kayıtları ile yabancı eşin durumu bir bütün olarak ele alınmakta ve idare böylece vatandaşlık başvurusunu reddetmektedir³⁶⁶.

Üst mahkemelerce idarenin sadece Türk vatandaşı eşin adlî sicilini gözeterek verdiği ret kararlarında, yukarıda tutuklu ve hükümlü olmak bölümünde anlattığımız gibi Türk vatandaşı eşin fiilinden ötürü reddedilen başvurunun, davacının kendi gerçekleştirmedeği veya katkı sağlamadığı fiilden sorumlu tutulmasına sebebiyet verdiği ve bu nedenle ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırı olduğu açık olarak belirtilmiştir³⁶⁷. Belirtilen şekilde birçok kararda suçun şahsiliği ilkesi idarece çiğnenmiş

³⁶⁴ İlgili kararlar için bkz. Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/10326, K. 2015/493; Danıştay İDDK, 17.1.2018, E. 2015/4972, K. 2018/23 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

³⁶⁵ sozluk.tdk.gov.tr [Erişim Tarihi: 22.2.2021].

³⁶⁶ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s.142.

³⁶⁷ “*Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına ilişkin usul ve esaslar yukarıda hükmüne yer verilen 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile düzenlenmiş ve evlenme*

olsa da, adlî sicile dair kararlarda mahkeme kararlarının bu idare kararlarını iptal ettiği veya kaldırdığı görölmektedir³⁶⁸.

Konuyu özetlemek gerekirse; TVK 16’da düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma kurumunda, Türk vatandaşı eşe dair bir şartın bulunmadığı görölmektedir. Anayasa’nın 38. maddesindeki ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi, 66. maddesindeki vatandaşlık hukukuna dair kanunilik ilkesi ve TVK 16’daki evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma şartları göz önüne alındığında, idarenin Türk vatandaşı eşin adlî sicilini, tutukluluk ve hükümlülük durumunu dikkate alarak yabancı eşin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma başvurusunu reddetmesinin hukuka aykırılık teşkil edeceği görölür. Mahkeme kararlarında da bu husus çokça gündeme gelmiş, yabancı eşin Türk vatandaşı eşin suçuyla bağlantısı görölmezse idarenin vatandaşlık başvurusunun reddi kararları iptal edilmiştir.

2. Vatandaşlık Başvurusunda Bulunan Hakkında Soruşturma Olması Sorunu

TVKUY’nin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma usulüne dair 25. maddesindeki bir bentte (md. 25/2-c) kanunda yer almayan bir hâlden dolayı başvuruların

yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin şartlar kanunun 16.maddesinde yer almış olup sözü edilen Kanun hükmünde sadece başvuru sahibi bakımından bir kısım şartların arandığı, başvuranın eşi bakımından herhangi bir şarta veya mükellefiyete yer verilmediği görölmektedir.” Ankara BİM 10. İDD., 14.6.2017, E. 2017/561, K. 2017/577 [www.lexpera.com.tr].

³⁶⁸ Aynı doğrultuda bazı kararlar için bkz. Danıştay 10. D., 26.10.2016, E. 2013/3979, K. 2016/3868; Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1248, K. 2017/1183 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

reddedileceğini ve bunun da hem kanunîlik ilkesine hem de bendin kaleme alınışı itibarıyla masumiyet karinesine aykırılık teşkil edeceğini yukarıda belirtmiştik³⁶⁹.

TVKUY hükmünde hukuka aykırılıkların olduğu ve bizim de katıldığımız görüşler bir yana bırakılırsa, üst mahkeme kararlarına yansıdığı üzere başvuranın hakkında bir soruşturma olması veya kişi hakkında devam eden bir yargılama olması başvuruda göz önüne alınmakta ve buna göre karar verilmektedir.

İlgili kararlarda, soruşturma veya kovuşturmanın akıbeti ile bu yargısal işlemlerin tarihleri de mahkemece incelenmiştir. Doktrinde *Güngör*, başvuru kapsamında yapılacak değerlendirmede, “*bozulan kamu düzeninin evlilikle birlikte yeniden tesis edilip edilmediği*” veya “*kamu düzenine aykırılığın devam edip etmediği*”nin araştırmasının uygun olacağını belirtmiştir³⁷⁰. Bu nedenle evlilik öncesinde başvuran hakkındaki soruşturma kaydı ile evlilik sonrasında olan kaydının ayrı ayrı incelemesinde fayda olacağı değerlendirilmektedir. Görüşten de hareketle çalışmamızda evlilik öncesi ve evlilik esnasındaki soruşturma sorunları ayrı başlıkta incelenmiştir.

a) Evlilik Öncesinde

Yabancı eşin vatandaşlık başvurusunda geçirdiği soruşturma, Millî İstihbarat Teşkilâtı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün soruşturması neticesinde ortaya çıkartılabilen ve TVK 16/1-c kapsamında idarenin takdir yetkisi ile değerlendirilen bir kayıttır. Bu

³⁶⁹ Vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancıнын “*Herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğu*” tespit edildiğinde başvurusunun reddedileceğini düzenleyen TVKUY md. 25/2-c’nin kanunîlik ilkesi ve masumiyet karinesine aykırılığının daha detaylı açıklaması için bkz. Birinci Bölüm, V/C-4 Nolu Başlık.

³⁷⁰ **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 143.

nedenle vatandaşlık başvuru dosyasına “*Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından sakıncalı*” kaydı koyulan kişilerin vatandaşlık başvuruları reddedilmektedir.

Mahkemece idarenin bu kapsamda verdiği ret kararları incelenirken öncelikle soruşturmanın akıbetine bakılmaktadır. Kişiye isnat edilen suçlar hakkında takibat yapılmamış, yapıldığında takipsizlik kararı veya beraat kararı verilmiş olması hâlinde, idare salt soruşturma kaydı nedeniyle sakıncalı görülen kişinin vatandaşlığa alınmaması kararı almışsa, mahkeme bu kararı iptal etmiş veya kaldırmıştır³⁷¹.

Ayrıca mahkeme kararlarında, yapılan soruşturmaya ilişkin akıbetin ilgili mercilere sorulduğu, gelen cevaba göre millî güvenliği veya kamu düzenini bozucu nitelikteki faaliyetlerin devam edip etmediğine dair bir değerlendirme yapılarak karar verildiği görülmüştür³⁷².

Ancak bazı kararlarda idarenin ret kararında yer alan gerekçelerin evlilikten sonra da devam ettiğine dair herhangi bir araştırma yapılmamış, ret kararı idarenin takdir yetkisinden sayılmıştır. Doktrinde de tartışılan kararda 1991 yılından beri evli olan Suriye vatandaşı yabancı eşin uzun yıllardır Sağlık Bakanlığında doktor olarak çalışması, 6 çocuğunun olması, emniyetten herhangi bir olumsuz kanaat verilmemesi görmezden

³⁷¹ Ankara BİM 10. İDD., 18.10.2017, E. 2017/1038, K. 2017/907; Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/494, K. 2017/610; Danıştay 10. D., 23.2.2015, E. 2011/11191, K. 2015/657; Danıştay 10. D., 28.3.2016, E. 2015/383, K. 2016/1672; Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/4853, K. 2016/1891; Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/7728, K. 2015/346; Ankara BİM 10. İDD., 10.2.2020, E. 2020/268, K. 2020/129 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

³⁷² Danıştay 10. D., 12.4.2016, E. 2016/948, K.2016/1907; Ankara BİM 10. İDD., 15.11.2017, E. 2017/871, K. 2017/1085; Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/7323, K.2016/1806 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

gelinmiş, Millî İstihbarat Teşkilatının arşiv araştırması sonucu herhangi bir tarih belirtilmeden Suriye istihbaratına çalıştığı ifadesi geçmesi nedeniyle vatandaşlık başvurusu reddedilmiştir³⁷³.

b) Evlilik Esnasında

Evlilik esnasında yabancı eşe isnat edilen suçlar kapsamında yapılan soruşturmaların akıbeti, mahkemelerce titizlikle incelenmiş ve bu soruşturmaların sonuçlarına göre karar verilmeye özen gösterilmiştir. Bununla birlikte, kişinin evlilik öncesinde geçirdiği soruşturmalar ile evlilik esnasındaki soruşturmaları arasında bir bağlam oluşturulmaya çalışılmıştır. Hatta bir kararda mahkeme, henüz sonuçlanmayan soruşturma için dosya içindeki ifadelerden yabancı eşin soruşturma içerisindeki durumunu tespit etmiş ve buna göre de vatandaşlık başvurusunun reddi kararını iptal etmiştir³⁷⁴. Bu kararlarla beraber yakın zamanda verilen kararlarda ise vatandaşlık

³⁷³ Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/3739, K.2016/1743 [www.lexpera.com.tr]. Karara dair doktrindeki yorumlar için bkz. **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 175; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 145-146; **ERKAN**, *Millî Güvenlik*, s. 32 vd.

³⁷⁴ “.... Cumhuriyet Başsavcılığı (CMK 250. maddesi ile görevli) tarafından soruşturmanın sonuçlandırılıp sonuçlandırılmadığı, soruşturma sonucunda açılmış bir ceza davası var ise, dava sonucunun davacı yönünden ne gibi sonuçlar doğurduğu ve yukarıda bahsedilen olaya yönelik olarak da bir değerlendirme ve sonuç içerip içermediği araştırıldıktan sonra bir karar verilmesi gerekirken; ...'ın evinde 16/6/2009 tarihinde yapılan aramada, evde ...'ın kendisi ile eşi ve kızının, ayrıca davacı ile kızının bulunduğu, evde başka bir şahsın bulunmadığı, ardından davacıdan alınan 17/6/2009 tarihli ifade de, 15/6/2009 akşamı ...'ın eşinin arkadaşı olduğu, arkadaşı ile görüşmek için evine gittiği, eşi ile arası bozuk olduğu için o gece bu evde kaldığı, fuhuş yapmadığını beyan ettiği, davacının eşi ...'ten alınan ifadenin de bu durumu teyit ettiği; anılan bilgi ve

başvurusunun sadece bankada hesap kaydı bulunması gerekçesiyle reddi hukuka aykırı bulunmuştur³⁷⁵.

Ancak evlilikten sonra geçirilen soruşturmalarda evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlere ilişkin veya millî güvenlik veya kamu düzenine aykırı hâllere dair bazı isnatlar yer almış ve bu konularda yabancı eşe ilişkin şüpheler tam olarak giderilememişse, bu konuda devletin egemenlik hakkı şüpheden sanık yararlanır ilkesine galip gelmiş ve mahkeme idarenin başvuru reddini, olayın evlilikten sonra olduğunu da belirterek, takdir hakkının kapsamında görmüştür³⁷⁶.

3. Cezanın Ertelenmesi veya Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Sorunu

Ceza ve infaz hukukunda fâilin eylemine karşı cezalandırılması ve bu cezanın infaz edilmesi temel kuraldır. Ancak günümüzde yarar teorisi ve değişen şartlar çerçevesinde, “failin durumu” ile “toplumsal yarar” birlikte gözetilmektedir. Bu bağlamda bazen ceza davası açılmaksızın, bazı durumlarda dava açılrsa da mahkûmiyet hükmü kurulmaksızın, bazen de hüküm kurulduğu hâlde bu hüküm açıklanmaksızın çözüme ulaşılmaya

belgelerin haricinde de, davalı idare tarafından davacının evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyette bulunduğu iddiası ile ilgili olarak herhangi bir bilgi ve belgenin dosyaya sunulmadığı gerekçesiyle, eksik inceleme ve araştırmaya dayalı olarak verilen dava konusu işlemin iptaline ilişkin kararda hukukî isabet bulunmamaktadır.”

Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/3281, K.2016/1750 [www.lexpera.com.tr].

³⁷⁵ Ankara BİM 10. İDD., 8.6.2020, E. 2020/1113, K. 2020/728; Ankara BİM 10. İDD., 17.6.2020, E. 2020/931, K. 2020/874 [www.lexpera.com.tr].

³⁷⁶ Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/2702, K. 2016/1894 [www.lexpera.com.tr].

çalışılmaktadır³⁷⁷. Türk hukukunda toplumsal yarara kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hapis cezasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kurumlarla ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu kurumlarla birey ile toplum arasındaki ilişki korunmaya çalışılmakta ve böylece suç ve suçlu ile mücadele edilmektedir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunda, suç işlendiği sabit olmasına rağmen, kanunda belirtilen şartlar doğrultusunda, kişi hakkında kurulan mahkûmiyet hükmü açıklanmamakta ve hüküm sonuç doğurmamaktadır. Hapis cezasının ertelenmesi kurumu da benzer şekilde etkiler doğurmakta olup, iki kurum da fâilin ileride pişmanlık duyarak suç işlemeyeceği esasına dayanmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu³⁷⁸ (CMK) md. 231’de hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının şartları düzenlenmiştir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılabilmesi için objektif (suça ilişkin) ve subjektif (fâile ilişkin) şartlar mevcut olmalıdır. Objektif şartlar kapsamında sanığın mahkûm olduğu cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis veya adlî para cezası olması gerekmektedir. Bununla birlikte, CMK’nın 231. maddesinin on dördüncü fıkrasında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının, Anayasa’nın 174. maddesinde yer alan inkılap kanunlarında yer alan suçlar bakımından uygulanamayacağı belirtilmiştir. TCK’nın 51. maddesinde düzenlenen hapis cezasının ertelenmesinde ise mahkûm olunan cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis cezası olması aranmakta olup, adlî para cezalarının ertelenmesi mümkün değildir. Hapis cezasındaki üst sınır, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıl olarak uygulanmaktadır. İki kurumda da subjektif şartlar benzer olup,

³⁷⁷ **GÜNEŞ, Seyithan:** Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, İstanbul 2018, s. 56;
ÇOLAK, Nusret İler/ÖZDEMİR, Dursun: “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Memuriyete Etkisi”, TAAD, C. 1, Y. 2, S. 5, 2001, s. 96.

³⁷⁸ RG, 17.12.2004, S. 25673.

hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmaması, hapis cezasının ertelenmesinde ise kişinin kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması aranmıştır. İki kurumda da mahkemenin kişinin tekrar suç işlemeyeceği konusunda bir kanaatinin oluşması aranmakta, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında buna ek olarak varsa zararların karşılanması gerekmektedir³⁷⁹.

Hapis cezasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarında, kişilerin cezaevine girmesi ve cezanın infazının kişilere olumsuz etkileri engellenmekte, bunun yanında hükmün açıklanmasının geri bırakıldığı veya hapis cezasının ertelendiği dönemde kişilerin belirtilen şartlara uyup uymadığı denetlenmektedir. İki kurum da bu metot ile suç işlemiş kişinin topluma yeniden kazandırılmasını amaçlamaktadır³⁸⁰.

Vatandaşlık hukuku bakımından bu kurumlar üzerinde durulması gereken husus, kurumların öngördüğü subjektif şartlardır. Zira bu şartlarda aranan özellikler sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış olması ile “*hâkimin sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışlarını dikkate alarak sanığın yeniden suç işlemeyeceği yönünde kanaati*”dir. Hâkim bu kanaati bizzat kişinin özelliklerini, duruşmadaki tutum ve davranışlarını göz önüne alarak oluşturabiliyor ise, bu kişinin bu nedenle Türk vatandaşlığına alınmaması abesle iştigal olacaktır³⁸¹.

³⁷⁹ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının koşullarının detaylı incelemesi için bkz. GÜNEŞ, s. 73 vd.

³⁸⁰ GÜNEŞ, s. 5 vd.; ÜNLÜ, Abdurrahman: “*Hapis Cezasının Ertelenmesi*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 1, S. 2, s. 5 vd.

³⁸¹ Bu konuda daha detaylı bilgi için, ERKAN, Kanunîlik, s. 341-342.

Türk vatandaşlık hukukunun temel ilkelerinden biri kanunîlik ilkesidir. Ancak bu ilkeye rağmen kanunda ve Kanun'un gerekçesinde de bulunmayan şekilde TVKUY'nin 72. maddesinin beşinci fıkrasının son kısmında yer alan, *“taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz.”* kısmı, yukarıda belirtilen diğer TVKUY hükümleri gibi vatandaşlık hukukunun kanunîlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir³⁸².

Bununla birlikte, TVKUY'nin bu fıkrası, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını düzenleyen CMK'nın 231. maddesinin beşinci fıkrasıyla uyumlu değildir. İlgili fıkranın son cümlesinde kararın sonucu, *“Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.”* şeklinde ifade edilmiştir. Kanun hükmü açıkça hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmayacağını belirtirken, TVKUY'nin 72. maddesinin beşinci fıkrası hükmün açıklanmasının geri bırakılmış olsa dâhi altı aydan fazla hapis cezası alanların (taksirli suçlar hariç) Türk vatandaşlığını kazanamayacağını düzenlemektedir. Yargıtay kararlarında, kurumun sanığa adlî yönden lekelenmeme hakkı tanıdığı, bu karar uyarınca CMK hükmü gereği hukukî sonuç doğurmayacağı ve denetim süresinin sorunsuz geçirilmesi hâlinde kararın düşme hükmüne dönüşeceği belirtilmiştir³⁸³. Tüm bunlar değerlendirildiğinde; CMK'nın açık düzenlemesi ve

³⁸² **DARDAĞAN KİBAR**, s. 11; konuya dair bu durumda olan kişilerin CMK anlamında “kötü insan” hâline gelmemiş iken Türk vatandaşlık hukuku anlamında “kötü insan” değerlendirmesi yapılmasının doğru bir yaklaşım olmayacağına dair bir eleştiri için bkz. **ERKAN**, *Kanunîlik*, s. 344 - 345.

³⁸³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 18.9.2012, E. 2012/168, K. 2012/1776; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.9.2007, E. 2007/183, K. 2007/190 [www.lexpera.com.tr].

Yargıtay kararlarının ışığında, TVKUY'nin ilgili hükmünün CMK'nın 231. maddesinin beşinci fıkrası ile çeliştiği barızdır³⁸⁴.

Devletin egemenlik hakkının bir sonucu olarak Türk vatandaşlığına alacağı kişileri belirleme hakkı vardır. Devlet bu hakkını TVK'da millî güvenlik ve kamu düzenine engel hâli olmayan kişileri seçerek kullanmıştır. Ancak hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı sonucu CMK gereğince hayatlarında ilk defa kasıtlı olarak suç işleyen kişilere suçun herhangi bir sonucu olmazken, TVKUY hükmü gereği aynı kişilerin Türk vatandaşlığını kazanamaması sonucunun doğması kanaatimizce ağır kaçmaktır³⁸⁵. Kanaatimizce diğer şartlarda da görüldüğü üzere her başvuruda somut olaya dikkat edilmeli, işlenen suç ile kişinin durumu dikkate alınmalı ve hakkaniyet uyarınca kişinin vatandaşlık başvurusu değerlendirilmelidir.

Yukarıda belirtilen eleştiriler ve tartışmalar ışığında hükmün açıklanması geriye bırakılan veya cezası ertelenen kişilere dair mahkeme kararlarına bakılacak ve idarenin ve mahkemelerin bu konudaki tutumu incelenecek olursa, idarenin TVKUY'de yer alan hükmü maalesef ki uyguladığı ve vatandaşlık başvurularını reddettiği görülmektedir. Hatta bazı mahkeme kararlarında TVKUY hükmü kapsamında hükmün açıklanmasını geriye bıraktıran suç değerlendirilmiş ve konu hakkında idarenin hükümlerlik yetkisi de gözetilerek, bu kayıttan başka herhangi bir şartta uyumsuzluk yaşamayan başvurunun reddedilmesi hukuka aykırı görülmemiştir³⁸⁶. Aynı şekilde cezası ertelenen bir yabancı

³⁸⁴ **ERKAN**, *Kanunîlik*, s. 350.

³⁸⁵ Aynı doğrultuda bkz. **ERKAN**, s. 345.

³⁸⁶ Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2556, K. 2016/1800 [www.lexpera.com.tr].

İşlenen suç resmî belgede sahtecilik olup, bu husus karar gerekçesinde birçok kez vurgulanmıştır. Bir diğer kararda ise kötü muamele ve hırsızlık suçları bu kapsamda

eşin Türk vatandaşlığı kazanmak için yaptığı başvurusunda ertelenen cezasına değinilerek kamu yararı üzerinde durulmuş, bunun sonucunda da kişinin vatandaşlık başvurusunun reddinin idarenin takdir yetkisini hukuka aykırı olarak kullanmasına sebebiyet vermeyeceği hükme bağlanmıştır³⁸⁷.

Özetle, her ne kadar doktrinde bu konu hakkında oldukça şiddetli ve kanımızca haklı bir eleştiri olsa da TVKUY md. 72/5 hükmü gereğince, hükmün açıklanması geriye bırakılan veya cezası ertelenen kişilerin vatandaşlığa alınma başvuruları idarece reddedilmiş, mahkeme ise başvuranların işledikleri suçları dikkate alarak konuyu kamu yararı çerçevesinde incelemiş ve bunu devletin hükümlerlik yetkisiyle birlikte değerlendirerek vatandaşlık başvurusunun salt bu nedenle reddedilmesini hukuka aykırı bulmamıştır.

Ayrıca bu soruna dair değinilmek isteriz ki; mahkûmiyet olmaması halinde şartları taşıyan kişinin vatandaşlığa alınması gerektiği şeklindeki yorum yanlış bir yorum olacaktır. Zira TVK'nın 10. maddesi çerçevesinde yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması yollarında, idarenin egemenlik hakkına dayanan geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle kişinin tüm şartları sağlaması ve mahkûmiyet kaydının olmaması idareye kişinin başvurusunu kabul etme yükümlülüğü doğurmaz.

değerlendirilmiştir. Danıştay 10. D., 3.11.2020, E. 2016/13978, K. 2020/4433 [emsal.danistay.uyap.gov.tr].

³⁸⁷ Ankara BİM, 10. İDD., 13.9.2017, E.2017/739, K. 2017/670. Aynı yönde Ankara BİM, 10. İDD., 7.12.2017, E.2017/1005, K. 2017/1198; Danıştay 10. D., 1.12.2020, 2020/993, 2020/5486 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır]. Kararlarda işlenen suçlar sırasıyla parada sahtecilik, mühürde sahtecilik ve imar kirliliğine neden olmak suçları olup bu suçlara kararların gerekçesinde dikkat çekilmiştir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve hapis cezasının ertelenmesi kurumları kişinin bir daha suç işlemeyeceği kanısıyla işletilen kurumlardır. Ancak bu kurumlara dair kanunlarda öngörülen bazı denetim süreleri mevcuttur (CMK md. 231 ve TCK md. 51). Düzenlemelerde, denetim sürelerinde işlenen suçlar nedeniyle önceki suçun da cezasının çektirileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, hükmünün açıklanması geri bırakılmış veya hapis cezası ertelenmiş başvurusunun denetim süresi içerisinde yapacağı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu hususta en azından denetim süresinin bitmesinin beklenmesi ya da somut olayın gerekleri dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

4. Başvurucunun Bir Yönerge veya Başka Bir Alt Düzey Düzenlemeyle Sakıncalı Sayılması Sorunu

Türk vatandaşlık hukukunun tarihsel sürecinde, yabancıların vatandaşlığa alınmalarını düzenleyen hükümlerde yukarıda belirtilen yönetmelik hükümlerinin Anayasa'ya ve kanuna aykırılığı ne yazık ki bir ilki teşkil etmemektedir. Bu hükümlerden önce de bazı açık veya gizli alt düzenlemeler ile vatandaşlığa alım başvuruları reddedilmiş, bunlar da mahkeme kararlarına konu olmuştur. Bu tür düzenlemeler ve bunlara karşı verilen kararlar araştırma bütünlüğünü sağlamak ve bugünkü kararlara ışık tutabilmek amacıyla bu başlık altında incelenmiştir.

Bir dönemde Bakanlar Kurulu kararıyla bir yönerge hazırlanmış, bu yönergeyle devletin menfaatleri ile kamu güvenliği sebebiyle vatandaşlık işlemlerinde dikkate alınacak esaslar düzenlenmiştir. “Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Gizli Yönerge”den birçok Danıştay kararında söz edilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili İçişleri Bakanlığının hazırladığı bir protokol de mevcuttur. “Sakıncalı Deyiminin Kapsamına

İlişkin Uygulama Protokolü” ile belirlenen esaslar çerçevesinde kişinin güvenlik açısından sakıncalı olup olmadığı Emniyet Genel Müdürlüğünden sorulmuştur³⁸⁸.

Danıştay bazı kararlarında belirtilen düzenlemeler çerçevesinde kullanılan takdir yetkisini hukuka aykırı görmemiş ve iptal davalarının reddine karar vermiştir³⁸⁹. Hatta belirtilen gizli yönergede mallarına el konulan Suriye vatandaşlarının, el koyma kararı devam ettiği sürece vatandaşlık kanununda aranılan bütün şartları yerine getirirse dahi vatandaşlık başvurularının kabul edilmeyeceği belirtilmiştir³⁹⁰. Bu düzenleme uyarınca verilen bir kararı Danıştay, yönergenin devletin siyasî çıkarları dikkate alınarak Kanun’un verdiği takdir yetkisi çerçevesinde görmüş ve uygun bulmuştur³⁹¹. Danıştay bu kararında yerindelik denetimi yapmaktan kaçınmış, denetimini hukuka uygunluk ile sınırlamıştır. Bu tür kararlarda devletin genel güvenliği ve siyasî çıkarları gözetilerek, kanunun (o zamanki 403 sayılı Kanun) verdiği takdir yetkisine dayanılarak tesis edilen işlemlerin hukuka aykırı olmadığı belirlenmesi yapılmıştır³⁹². Aynı yönergede, kararlardan anladığımız kadarıyla “özellikli iller” ile alakalı bir düzenleme yapılmış ve bu illerde oturan Türk soylu olmayan yabancıların Türk vatandaşlığına alınmayacağı hükme

³⁸⁸ **EKŞİ, Nuray:** Danıştay Kararları Işığında Türk Vatandaşlığı Kanununa İlişkin İdarî Davalar, İstanbul 2008, s. 86.

³⁸⁹ Danıştay 10. D., 30.5.1995, E. 1993/4759, K. 1995/2666 [**EKŞİ**, s. 87; **DOĞAN/ODABAŞI**, s. 105-106].

³⁹⁰ **EKŞİ**, s. 88.

³⁹¹ Danıştay 10. D., 19.4.1995, E. 1995/512, K. 1995/2119 [**EKŞİ**, s. 88-89].

³⁹² Danıştay 10. D., 6.11.1997, E. 1996/2993, K. 1997/4168 [Danıştay Dergisi, 1999, S.96, s. 623-625]; Danıştay 10. D., 5.5.1997, E. 1995/3272, K. 1997/1559 [Danıştay Dergisi, 1999, S.94, s. 703-706].

bağlanmışır³⁹³. Bu düzenleme uyarınca verilen kararlarda da Danıştay, yukarıda belirtilen tutumunu sürdürmüş ve düzenleme uyarınca vatandaşlık başvurusunun reddinin de hukuka aykırı olmayacağına karar vermiştir³⁹⁴.

Beklenileceği üzere, Danıştay'ın bu minvaldeki kararlarına birçok kesimden tepki gelmiş, doktrinde de bu kararlar oldukça eleştirilmiştir. Konuyla ilgili *Nomer*, “*Vatandaşlığa alınmak isteyen kişiden kaynaklanan subjektif değerlendirmeler, meselâ ülkenin ve kamunun güvenliğinin gözetildiği hâller, somut bilgi ve belgelerle ortaya konulmadığı sürece, Türk vatandaşlığına alınma isteğinin, Kanunda belirtilen şartlar dışında kalan, özellikle genel düzenlemeler içeren alt normlarla değerlendirilerek kısıtlanması veya Kanunla tanınmış olan hakların genel düzenlemeler(Yönerge) ile ortadan kaldırılması mümkün değildir.*” açıklamasını yapmaktadır³⁹⁵.

Danıştay'ın protokol ve yönergede yer alan esaslar çerçevesinde kullanılan takdir yetkisini hukuka uygun bulduğu kararlarına karşın, bazı kararlarda doktrinde de savunulan görüş ile bu uygulamayı reddettiği görülmektedir. Bu kararlarda kanunda öngörülen bir hakkın gizli yönerge ile ortadan kaldırılamayacağı, kanunda yer almayan bir hükümden dolayı karar verilemeyeceği hususuna yer verilmiştir³⁹⁶.

³⁹³ **EKŞİ**, s. 92.

³⁹⁴ Danıştay 10. D., 17.10.2006, E. 2003/2636, K. 2006/5764 [Danıştay Dergisi, 2007, S.114, s.302-303].

³⁹⁵ **NOMER**, s. 79.

³⁹⁶ Danıştay 10. D., 10.4.1996, E. 1995/7601, K. 1996/1939 [**EKŞİ**, s. 95-96.]; Danıştay 10. D., 16.3.1999, E. 1998/2237, K. 1999/861 [**EKŞİ**, s. 96-97]; Danıştay 10. D., 9.12.1999, E. 1999/1498, K. 1999/6706 [**EKŞİ**, s. 97-98.]; Danıştay 10. D., 14.6.1999, E. 1997/6536, K. 1999/3365 [**DOĞAN/ODABAŞI**, s. 87-88].

C. Üçüncü Kişiler Açısından Sorunlar

Evliliğin taraflar dışında toplum açısından da bazı etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler çerçevesinde evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmanın incelenmesinde diğer kişileri etkileyen sorunlar için ayrı bir başlık açılması düşünülmüştür.

1. Çocukların Korunması Sorunu

Ülkemizin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin³⁹⁷ 3. maddesinin birinci fıkrası gereğince, *“kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idarî makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde”, çocuğun yüksek (üstün) yararı esas alınmaktadır. Çocuğun yüksek yararı ise Sözleşme’de, “çocuğun uyum sağlayabileceği ve gelişimini sürdürebileceği bir velâyet ve/veya kişisel ilişki düzenlemesinde ihtiyaç duyduğu etkenlerin bileşimi”* olarak tanımlanmıştır. Türkiye de bu Sözleşme’ye uygun olarak, 2010 yılında yaptığı Anayasa değişikliğinde, 41. maddeye *“Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.”* fıkrasını eklemiştir.

Yukarıda belirtilen hükümler gereğince, idare ve mahkemelerin yabancı eşin evlilik yoluyla vatandaşlık kazanmasına ilişkin kararlarında da çocuğun yararını gözetmesi gereği açıktır. İdare bu Sözleşme’ye uygun bir şekilde, müşterek çocukların bulunmasını

³⁹⁷ Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi 14.9.1990 tarihinde imzalamış, 4058 sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ile onaylamıştır. RG, 11.12.1994, S. 22138. Ancak Türkiye, Sözleşme’nin 17, 29 ve 30. maddelerine, Anayasa ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümleri ve ruhuna uygun yorumlama hakkına ilişkin olarak çekince koymuştur.

gerçek bir evliliğin göstergesi görmektedir³⁹⁸. İçişleri Bakanlığı tarafından TVK için yapılan açıklamada da bu husus açıkça belirtilmiştir³⁹⁹.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasına dair kararlarda salt müşterek çocuğun varlığı üzerinde durularak karara bağlanmış bir başvuru olmasa da, mahkeme kararlarında idarenin açıklamasının izleri görülmektedir. Buna göre mahkeme, müşterek çocuğun bulunmasını karar gerekçelerinde özellikle belirtmekte, bu hususun gerçek bir evliliğin varlığına işaret ettiğini göz önünde bulundurmaktadır. Bu kararlarda her ne kadar gerçek evlilik birliğinden bahsedilse de, yapılan uygulamanın çocuğun menfaatine de uygun düştüğü açıktır⁴⁰⁰.

2. Bulaşıcı Hastalık Tehdidi Sorunu

TMK’da akıl hastalığı dışında tıbbî açıdan evlenmeye engel bir durum yer almazken, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu’nda⁴⁰¹ bazı bulaşıcı hastalıkların evlenmeye engel durum teşkil edeceği düzenlenmiştir. Sınırlı sayıda sayılan bu hastalıklar çoğu cinsel

³⁹⁸ GÜNGÖR, *Tâbiyet*, s. 138.

³⁹⁹ “... evlilikten ortak çocuk bulunuyorsa, vatandaşlığın kazanılmasında bu durum lehte değerlendirilir...”: İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama, s.7.

⁴⁰⁰ Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1248, K. 2017/1183; Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1247, K. 2017/1181; Ankara BİM 10. İDD., 20.12.2017, E. 2017/1032, K. 2017/1277, Karar Tarihi: 20.12.2017; Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/539, K. 2017/609, Karar Tarihi: 21.06.2017; Ankara BİM 10. İDD., 19.12.2017, E. 2017/1320, K. 2017/1248; Ankara BİM 10. İDD., 18.10.2017, E. 2017/760, K. 2017/929; Ankara BİM 10. İDD., 17.6.2020, E. 2020/1106, K. 2020/876 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

⁴⁰¹ 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu: RG, 6.5.1930, S.1489.

nitelikteki dört tür hastalık olup bunlar: frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankr ile cüzzamdır⁴⁰². Evlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesinde, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun belirttiğimiz maddesinde geçen hastalıkların bulunmadığına dair sağlık raporu alınmaması hâlinde evlenmenin yapılamayacağı açıkça belirtilmiştir.

TVK'nın genel olarak vatandaşlığa alınma şartlarını düzenleyen 11. maddesinde başvuru yapanlardan “*Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak*” şartı aranmıştır. Bu şarttan kastın şahsın herhangi bir hastalığı olması değil, kendisi, temas ettiği veya çevresinde olan kişiler için tehlike arz eden hastalıklar olduğu doktrinde belirtilmiştir⁴⁰³. TVKUY'de de bu konuya dair usul ve esasları Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş sağlık raporu ile belgelendirme aranmaktadır (TVKUY 17/1-e).

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasını düzenleyen TVK'nın 16. maddesinde bulaşıcı hastalığa sahip olmama gibi bir şart mevcut değildir. Ancak TMK'da bazı hastalıklar bakımından evlenme engeli olarak düzenlenen ve TVK'nın yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında yer alan bu şart (md. 11/1-c), evlenme

⁴⁰² Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun 123. maddesinin tam metni şu şekildedir: “*Frengi, belsoğukluğu ve yumuşak şankr ve cüzzama ve bir marazı akliye müptela olanların evlenmesi memnudur. Bu hastalıklar usulü dairesinde tedavi edilip sirayet tehlikesi geçtiğine veya şifa bulduğuna dair tabip raporu ibraz olunmadıkça musapların nikahları aktolunmaz.*”. Aynı Kanun'un 124. maddesine göre ise bulaşıcı vereme yakalananların nikâhı altı ay ertelenecek, bu süre zarfında iyileşilmezse süre altı ay daha uzatılacaktır. **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 82; **HATEMİ**, s. 60.

⁴⁰³ **DOĞAN**, *Vatandaşlık*, s. 69; **GÜNGÖR**, *Tâbiyet*, s. 94; **ERDEM**, *Vatandaşlık*, s. 132; **NOMER**, *Vatandaşlık*, s. 85. Güngör genel olarak vatandaşlığa alınma şartlarında olan bu hükmü, yetkili makam kararıyla kazanılmasının diğer türlerinde aranmaması ve en az beş yıldır toplumla iç içe olan birey için aranması açısından eleştirmiştir.

yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma kararlarına da konu olmuştur. Mahkeme kararları incelendiğinde başvuran hakkında bulaşıcı hastalık taşıma tahdit kaydına büyük önem verildiği görülmektedir. Kararlarda emniyet makamlarının yaptığı işlemin üzerinde durulmuş, bazı kararların gerekçesinde başvuranın bulaşıcı hastalık taşımadığına dair aldığı rapora atıf yapılmıştır⁴⁰⁴.

⁴⁰⁴ Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/6795, K. 2016/1798; Ankara BİM 10. İDD., 15.11.2017, E. 2017/1222, K. 2017/1074; Ankara BİM 10. İDD., 14.6.2017, E. 2017/532, K. 2017/586 [Kararlar www.lexpera.com.tr den alınmıştır].

SONUÇ

Devletlerin vatandaşlık düzenlemeleri yapma yetkilerinin hükümlerlik yetkilerinden olduğu yaklaşımı, günümüzde tartışılmaz bir konumdur. Bu yetkilerin kapsamı yetkinin kötüye kullanımının önlenmesi hedefiyle bazı uluslararası sözleşmelerle daraltılmış, hükümlerlik yetkisine dair doktrindeki yorumlar da bu sözleşmelere kaynak oluşturmıştır.

Evlenme, vatandaşlık hukukunda vatandaşlığın kazanılması ve kaybında devletler tarafından dikkate alınan hukukî ilişkilerden biridir. Modern vatandaşlık kavramının devletlerin lügatine girmeye başladığı yıllarda, vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi ile bu hususlara evlenmenin etkisi dönemin aile yapılarına göre şekillenmiş, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma aile birliği üzerine yoğunlaşan bir kurum olmuştur. 20. yüzyılın başlarındaki vatandaşlık düzenlemelerinde geleneksel aile yapısındaki baba-koca figürü düzenlemelere yansımış, birçok hukuk sisteminde evlenen kadının iradesi dışında kendi vatandaşlığını kaybederek eşinin vatandaşlığına geçeceği düzenlenmiştir.

Dünya savaşları ve sonrasındaki süreçte faaliyete geçen kadın hareketleri, bu sistemin ortaya çıkardığı olumsuzlukları da vurgulayarak, kadının iradesini de önemseyecek şekilde bir vatandaşlık düzenlemesi isteklerini dile getirmişlerdir. Bu çabalar sonuç vermiş, devletler eski düzenlemelerdeki vatandaşlığa dair kuralları esneterek ya da değiştirerek kadınların iradesi dışında gerçekleşecek vatandaşlık kayıpları ve değişimleri hakkında düzenlemeler yapmış, kişinin iradesi dışında vatandaşlığını kaybetmeyeceği belirtilmiştir.

Dünyada vatandaşlığın kazanılması ve kaybına dair görülen bu değişimler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık hukukunda da yaşanmıştır. 1312 sayılı Kanun'dan günümüze kadarki dönemde; ilk olarak kadının evlenmeyle Türk vatandaşlığını iradesi aranmaksızın kazanacağı düzenlenmişken, 403 sayılı Kanun'da Türk vatandaşıyla evli kadının vatandaşlığı kazanmak için başvuru yapması aranmış, 403 sayılı Kanun'u değiştiren 4866

sayılı Kanun ile ise evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmak için cinsiyet farkı gözetmeksizin eşler arasında gerçek bir aile birliğinin olduğuna dair incelenmeden geçilmesi, başvuranın evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetler içerisinde olmaması ve evlilik süresi gibi şartlar öngörülmüştür. 4866 sayılı Kanun'da evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için getirilen şartlar TVK'nın 16. maddesinde korunmuş, bu şartlara yabancı eşin millî güvenlik ve kamu düzenine engel taşıyacak bir hâli olmaması şartı da eklenmiştir. Günümüzde, yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için gerekli şartları taşıyor olması, kişiye Türk vatandaşlığını kazanmak için mutlak bir hak bahşetmez.

Türkiye'de ve diğer bazı devletlerde, evliliğin başka menfaatleri elde etmek amacıyla suistimal edilmemesi ve muvazaalı evliliklerin önüne geçilmesi gerekçesiyle tarafların gerçek evlilik bağına sahip olması aranmaktadır. Bu nedenle ülkeler, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması için tarafların belirli bir süre evli kalması, eşlerin ayrı ayrı mülakata tâbi tutularak gerçek aile birliğinin varlığının araştırılması gibi yöntemlere başvurmaktadır.

Ülkemizde Anayasa'nın 66. maddesinde düzenlenen vatandaşlık ilkeleri, vatandaşlığın kanunun gösterdiği şartlarla kazanılacağı ve ancak kanunda belirtilen şartlarla kaybedileceği üzerinde durmaktadır. Ancak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair TVKUY düzenlemelerinde bu ilkenin bazı yönlerden çiğnendiği görülmektedir. Özellikle evliliğin butlanı TVKUY uyarınca yabancı eşin iyiniyeti meselesi ve vatandaşlığın bu nedenle kaybının düzenlenmesi, yine TVKUY uyarınca herhangi bir suçtan dolayı soruşturma aşamasında dâhi bir kaydı olan, yargılaması devam eden, hakkında hapis cezasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş kişinin vatandaşlığa alınmaması düzenlemeleri, TVK'da bu konuda hüküm bulunmaması nedeniyle kanunîlik ilkesiyle çelişmektedir.

TVK’da yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasının bir türü olarak düzenlenen evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, İçişleri Bakanlığının yapılan başvuruyu kabul kararıyla gerçekleşmektedir. Bakanlık bu kararını verirken takdir hakkını haizdir. İçişleri Bakanlığı, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair TVK 16. maddede belirtilen ve Anayasa, kanun ile bunların sınırını çizdiği ve kanunîlik ilkesine aykırı düşmeyen diğer düzenlemelerdeki hükümlerle kendisine verilen takdir yetkisini, kendisine bu yetkiyi bahşeden düzenlemenin çizdiği sınırlar içinde, varsa düzenlemede öngörülen esasları dikkate alarak kullanmalıdır. Kanuna uygunluk bunu gerektirir.

Takdir yetkisinin anayasal sınırlara uygun kullanımı kuralı uyarınca idare, takdir yetkisini, vatandaşlık hukuku açısından özellikle kanunîlik, cezanın şahsîliği, ailenin korunması gibi bazı ilke ve kurallara uygun biçimde kullanmakla yükümlüdür. İdare takdir yetkisini kullanırken Anayasa’da yer alan eşitlik ilkesini özellikle göz önünde bulundurmalı; benzer durum ve olaylar için benzer çözüm yollarını benimseyip benzer işlemleri uygulamalı, takdir yetkisini alışıldık, yerleşmiş uygulamalarında tutarsızlıklar oluşturacak şekilde kullanmamalıdır.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasına dair idarenin takdir yetkisinin denetlenmesi elbette ki mümkündür. İdarenin her türlü kararına karşı yargı yolunun açık olduğunu taahhüt eden anayasal hüküm uyarınca bu denetim gerçekleşebilmektedir. Ancak idarenin takdir yetkisinin mahkemece denetimi, idarenin kararının hukuka uygunluğu ile sınırlandırılmış olup, mahkemece yerindelik denetimi kapsamında idarenin yerine geçilerek bir karar verilemez.

Dünyada kişiler arasındaki ilişkilerin değişmesi, aile ve evlilik kavramlarına farklı anlamlar da atfedilmesine yol açmıştır. Bunlardan evlilik ile alakalı olanı ise geleneksellikten uzak evlilik dışı birlikte yaşam biçimleri olmuştur. İlk başlarda aynı cinsiyetten kişilerin birliktelikleri için kullanılan kayıtlı birliktelik ve de facto birliktelik

gibi kavramlar, artık farklı cinsiyetteki kişiler için de geçerli olabilmektedir. Bu yaşam biçimlerinin bazılarında kayıt aranırken bazılarında fiilî durum dikkate alınmakta, kurumlara yapılan düzenlemelerle hukukî zemin kazanan kurumlar taraflara bazı haklar ve yükümlülükler tanımaktadır. Dünyada bu kurumlara tanınan hak ve yükümlülükler evliliğe benzer şekilde düzenlenmiş olup, bazı devletlerde aynı cinsiyetten kişilerin evliliği de düzenlenmiştir.

Evlilik dışı birlikte yaşam biçimleri, Türk hukukunda yer almayan yaşam biçimleridir. TMK ve MÖHUK'un ilgili hükümlerinde kanun koyucunun düzenlemediği bu yaşam biçimleri, mahkeme kararlarında evlilik dışı yaşam modellerinin aile hukuku kapsamında görülmediği de dikkate alındığında, Türkiye'de herhangi bir sonuca bağlanmamıştır. Bu nedenle bu yaşam biçimlerinin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma kurumunda dikkate alınması düşünülemeyecektir.

Çalışmada belirtildiği üzere, idarenin yabancı eşin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurusunu reddettiği kararlara karşı yargı yoluna gitmek mümkündür. İdarenin yargıya konu olan kararlarında, TVK'nın 16. maddesindeki şartlar ile TVKUY'nin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına dair ilgili hükümler somut olaya uygulanmaktadır.

TVK'nın 16. maddesinde geçen gerçek aile birliği şartı özelinde yapılan araştırmalarda kişilerin vatandaşlık başvuru inceleme komisyonunun görevleri çerçevesinde yaptığı mülakat ve bu mülakatın değerlendirilmesi dikkate alınmakta, çelişkili ifadeler ve beyanlar değerlendirilmektedir.

Evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmaya dair kanunda belirtilen bir diğer şart olan evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyetlerde bulunmama şartı da mahkemece TVK ve TVKUY'nin ilgili maddeleri ve maddelerin gerekçeleri gereğince belirli suç ve kabahatlerin (fuhuş yapmak, fuhşa aracılık etmek, kadın ticareti vs.) kaydına yönelik incelemelerle denetlenmiştir. Mahkeme bu şarta yönelik değerlendirmesinde, başvuranın

suç veya kabahat kayıtlarının evlilik öncesinde veya esnasında olup olmadığının üzerinde durmuş, kayıtların evlilik esnasında da devam ettiği yahut evlilik öncesi işlenen suç veya kabahatlerin tekrarlanmadığı incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde, kişinin evlilik sırasında evlilik birliğiyle bağdaşmayan faaliyette bulunmadığı kanısına varılırsa idarenin vatandaşlığa başvuru kararı mahkeme tarafından iptal edilmiş veya kaldırılmıştır.

Mahkeme kararlarına da yansıdığı üzere, her ne kadar TVK’da düzenlenmese de idare, yabancı eşin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmasına dair başvurusunda, Türk vatandaşı eşin adlî sicilini, tutukluluk ve mahkûmiyet durumunu dikkate almakta ve bazen sadece bu gerekçeyle yabancı eşin başvurusunu reddedebilmektedir. TVK’da evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma şartlarının formüle edilişi, Anayasa’nın 38. ve 66. maddelerinde düzenlenen cezanın şahsiliği ve vatandaşlık hukukundaki kanunîlik ilkesi çerçevesinde, Türk vatandaşı eşin adlî sicil, tutukluluk ve mahkûmiyet durumunun yabancı eşe sirayet etmesi ve bu nedenle vatandaşlık başvurusunun reddedilmesi hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında aranan millî güvenlik ve kamu düzenine engel teşkil edecek bir hâli olmamak şartında ise yabancı eşe dair il emniyet müdürlüğünce ve Millî İstihbarat Teşkilatınca yapılan soruşturma ile yabancı eşin adlî sicili, süren soruşturması veya kovuşturması ve bunların içeriği değerlendirilmektedir. Devlet her ne kadar bu şartı koymakta hükümlerlik yetkisi kapsamında serbest olsa da, TVKUY’de bu şartın yorumlanmasında ve yönetmelik hükmünün yol açtığı sonuçta TVK’dan sapma olduğu görülmektedir. TVKUY’nin ilgili hükümlerinde yer alan; yabancı eşin devam eden soruşturma veya kovuşturmasının olması, hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması veya hapis cezasının ertelenmesi kararı olması durumunda başvurusunun reddedileceğine dair düzenlemeler, Anayasa’nın 38. maddesindeki masumiyet ilkesine, 66. maddesindeki kanunîlik ilkesine

ve CMK’da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sonuçlarına dair getirilen düzenlemeye aykırılık teşkil etmektedir.

Mahkeme, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması şartlarına dair birçok kararında, belirttiğimiz bu hukuka aykırılıklara değinmektedir. Ancak bazı mahkeme kararlarında hukuka aykırılıklar görmezden gelinmiş, devletin hükümlerlik yetkisini veya hukuka aykırı yönetmelik hükmü gerekçe gösterilerek idarenin başvuru ret kararlar hukuka uygun bulunmuştur. Mahkemeler önlerine gelen uyuşmazlıklarda içtihat uyumsuzluğu oluşturmamaya çalışmalı, hakkaniyetin gereklerini unutmayarak karar vermelidir. Aksini düşünmek Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırılık anlamına gelmektedir.

İdare takdir yetkisini, Danıştay’ın yerleşik içtihatları ile artık idare hukuku alanında genel bir kural hâline gelen esas çerçevesinde kamu yararı ve kamu hizmetinin gereklerine uygun olarak kullanmalıdır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanma kurumu da buna bir istisna değildir. İdare, hükümlerlik yetkisinin Anayasa’da ve TVK’da somutlaştırıldığını unutmamalı, Türk vatandaşlığını bu yolla kazanmak isteyen yabancı eşin başvurusunu TVK’da belirtilen şartlar çerçevesinde inceleyerek karar vermesi gerektiğini göz ardı etmemelidir.

KAYNAKÇA

I – GENEL ESERLER

AKINCI, Ziya: Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010.

AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: Türk Medenî Hukuku – Aile Hukuku, C. 2, Yenilenmiş 22. bs., İstanbul 2020.

AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil: Türk İdare Hukuku, 12. bs., Ankara 2020.

AYBAY, Rona/ÖZBEK, Nimet/ERSEN PERÇİN, Gizem: Vatandaşlık Hukuku, Ankara 2019.

BERKİ, Osman Fazıl: Devletler Hususi Hukuku, C. I, 7. bs., Ankara, 1970, [DHH].

ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 15. bs., İstanbul 2018.

DOĞAN, Vahit/ODABAŞI, Hasan: Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, Ankara 2004.

DOĞAN, Vahit: Türk Vatandaşlık Hukuku, Güncellenmiş 16. bs., Ankara 2019 [Vatandaşlık].

ERDEM, Bahadır: Türk Vatandaşlık Hukuku, 7. bs., İstanbul 2019 [Vatandaşlık].

GÖĞER, Erdoğan: Türk Tâbiyet Hukuku, 4. bs., Ankara 1979.

GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel: İdare Hukuku Dersleri, Güncellenmiş 22. bs., Bursa 2020.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: Yönetim Hukuku, Ankara 1983.

GÜNGÖR, Gülin: Tâbiyet Hukuku, 8. bs., Ankara 2020 [Tâbiyet].

GÜNGÖR, Gülin: Türk Milletlerarası Özel Hukuku (Kanunlar İhtilafı Hukuku – Milletlerarası Usul Hukuku), Ankara 2021 [Milletlerarası Özel Hukuk].

HATEMİ, Hüseyin: Aile Hukuku, 8. bs., İstanbul 2020 [Tâbiyet].

NOMER, Ergin: Türk Vatandaşlık Hukuku, Yenilenmiş 26. bs., İstanbul 2019.

- PILGRAM, Lisa:** International Law and European Nationality Laws, Mart 2011.
- SANCAKDAR, Oğuz/ÖNÜT, Lale Burcu/US DOĞAN, Eser/KASAPOĞLU TURHAN, Mine/SEYHAN, Serkan:** İdare Hukuku - Teorik Çalışma Kitabı, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 9. bs., Ankara 2020.
- SEVİĞ, M. Raşit:** Devletler Hususî Hukuku (Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku), İstanbul 1983.
- ŞANLI, Cemal:** Milletlerarası Özel Hukuk, 6. bs., İstanbul 2018.
- TURHAN, Turgut:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku, Ankara 2002.
- ULUOCAK, Nihal:** Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 1986.
- UNAT, İlhan:** Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler – Mahkeme Kararları), Ankara 1966.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet:** Türk Medeni Hukuku, C.II, Aile Hukuku, 5. bs., İstanbul 1965.

II- TEZLER VE MONOGRAFİLER

- ARSLAN, İlyas:** Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014.
- AYBAY, Rona:** Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara 1980.
- BİLGE, Özge:** Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.
- ÇELİK, Nazlı Hilâl:** Evlenmenin Hükümsüzlüğü, İstanbul 2021.
- EKŞİ, Nuray:** Danıştay Kararları Işığında Türk Vatandaşlığı Kanununa İlişkin İdarî Davalar, İstanbul 2008.
- GÜNEŞ, Seyithan:** Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması, İstanbul 2018.
- KAYA, Cemil:** İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, 3. bs., İstanbul 2021.
- KIRIŞIK, Fatih:** Kamu Yönetiminde Takdir Yetkisi Kullanımı ve Yargısal Denetimi, Bursa 2016.

MERIN, Yuval: Equality for same-sex couples: The legal recognition of gay partnerships in Europe and the United States, Londra 2002.

ÖZTÜRK, Necla: Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Ankara 2016.

TOKER, Ali Gümrah: Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Mutad Meskeni Kavramı, Ankara 2020.

YASAN, Candan: Milletlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Birliktelikleri, İstanbul 2013.

III – MAKALELER VE RAPORLAR

ACHERMANN, Alberto/ACHERMANN, Christin/D'AMATO, Gianni/KAMM, Martina/VON RÜTTE, Barbara: Country Report: Switzerland, EUDO Citizenship Observatory, Haziran 2013.

AKŞAHİN POLAT, Sibel: “*Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Evlilik Yoluyla Vatandaşlığın Kazanılması*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 2, S. 2, s. 184 - 200.

AZRAK, Ali Ülkü: “*İdari Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi*”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 1985, S. 1-3, s. 17 - 28.

BERKİ, Osman Fazıl: “*Çift Tâbiyet*”, AÜHFD, 1947, C. 44, S. 1-4, s. 348 - 367 [Tâbiyet].

BERKİ, Osman Fazıl: “*Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyete Tesiri*”, AÜHFD, 1948, C.3, S.1, Ankara, 1980, s. 46 - 61[Evlenme].

BERTOSSI, Christophe/HAJJAT, Abdellali: Country Report: France, EUDO Citizenship Observatory, Ocak 2013.

- BOELE-WOELKI, Katharina:** “*Private International Law Aspects of Registered Partnerships and Other Forms of Non-Marital Cohabitation in Europe*”, Louisiana Law Review, 2000, C. 60, S. 4, s. 1053 – 1059.
- BRADLEY, David:** “*Regulation of Unmarried Cohabitation in West-European Jurisdictions – Determinants of Legal Policy*”, International Journal of Law, Policy and Family, S. 15, s. 22 – 50.
- ÇOLAK, Nusret İler/ÖZDEMİR, Dursun:** “*Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Memuriyete Etkisi*”, TAAD, C. 1, Y. 2, S. 5, 2001, s. 93 - 122.
- DARDAĞAN KİBAR, Esra:** “*Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi*”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu (18-20 Nisan 2018), (Ed. Vahit DOĞAN/Alper Çağrı YILMAZ/Lale AYHAN İZMİRLİ), Ankara 2019, s. 3-16.
- DE GROOT, Gerard-René:** “*The European Convention on Nationality - A Step towards a Ius Commune in the Field of Nationality Law*”, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2000, C. 7, S. 2, s. 117 - 157.
- DOĞAN, Vahit:** “*Aile Hukukundan Kaynaklanan Vatandaşlık Hukuku Sorunları*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 10, S. 1, s. 241 - 263 [Aile].
- DOĞAN, Vahit:** “*Vatandaşlık Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, AHBVÜHFD, 1999, C. 3, S. 2, s. 25 - 45 [Tasarı].
- DOLUNAY, Ayhan:** “*Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, TBBD, 2016, C. 29, S. 122, s. 369 - 416.

- ERDEM, Bahadır:** “4866 Sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu İle Kazanılması”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2003, Y. 23, S.1-2, s. 339 - 362 [4866 sayılı Kanun].
- ERDEM, Bahadır:** “Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1999-2000, Y. 19-20, S.1-2, s. 293 - 312 [Cinsiyet Eşitsizliği].
- ERDEM, Bahadır:** “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme İle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008), (Ed. Vahit DOĞAN/Feriha Bilge TANRIBİLİR/Banu ŞİT), Ankara 2008, s. 97 - 105 [Tasarı].
- ERKAN, Mustafa:** “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında ‘Millî Güvenlik’ ve ‘Kamu Düzeni’ Kavramlarının İncelenmesi”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 2019, (Ed. Vahit DOĞAN/Alper Çağrı YILMAZ/Lale AYHAN İZMİRLİ), s. 17 - 38 [Millî Güvenlik].
- ERKAN, Mustafa:** “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun İle Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2019, C. 39, S. 2, s. 1 - 32 [7039 Sayılı Kanun].
- ERKAN, Mustafa:** “Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 72/5. Maddesinin Kanunilik İlkesi ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Bağlamında Değerlendirilmesi”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 14, S. 175-176, s. 239 - 356 [Kanunilik].
- ERTEN, Rifat:** “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, TAAD, 2014, Y.5, S. 19, s. 243 - 278 [Butlan].

ERTEN, Rifat: “*Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı’nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler*”, Ankara Barosu Dergisi, 2008, Y.66, S.4, s. 36 - 61 [Tasarı].

ERTEN, Rifat: “*Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak*”, MHB, 2020, C. 40, S. 2, s. 1351 - 1371 [Millî Güvenlik].

FARAHAT, Anuscheh/HAILBRONNER, Kay: Report on Citizenship Law: Germany, Country Report, Mart 2020.

GİRAY, Faruk Kerem: “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, S. 1 (Prof. Dr. Atâ SAKMAR’a Armağan), s. 381 - 402.

GÜNGÖR, Gülin: “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2000, C. 17, S. 1-2 (1997-1998) (Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ’a Armağan), s. 229 - 250 [Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi].

GÜNGÖR, Gülin: “*The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment*”, Ankara Law Review, 2004, Vol. 1, Iss. 1, s. 29 - 49 [Marriage].

GÜZEL POLAT, Ezgi: “*Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı*”, Ankara Barosu Dergisi, 2011, S. 3, s. 128 - 157.

HARRIS-PERELLI, Brienna/GASSEN, Sanchez Nora: “*How Similar are Cohabitation and Marriage? Legal Approaches to Cohabitation across Western Europe*”, Population and Development Review, 2012, C. 38, S. 3, s. 435 - 467.

HAVUTCU, Ayşe: “*Evlenmenin Geçersizliği Konusunda İsviçre ve Alman Hukukundaki Gelişmeler*”, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1926’dan Günümüze Türk – İsviçre Medeni Hukuku (17-18-

19-20 Şubat 2016), (Ed. Şebnem AKİPEK ÖCAL/Özge UZUN KAZMACI/Ahmet AYAR/Zeliha Gizem SAYIN/Nesli Şen ÖZÇELİK) C. 2, Ankara 2017, s. 789 - 815.

KARAHANOGULLARI, Onur: “İdarenin Yargısal Denetimine Yönelik Anayasa Değişiklikleri ve Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, Mülkiye Dergisi, 2011, C. 35, S. 270, s. 43 - 64.

KARATEPE, Şükrü: “İdarenin Takdir Yetkisi”, Türk İdare Dergisi, 1991, Y. 63, S. 392, s. 63 - 119.

REÇBER, Kamuran/ÖZGENÇ, Zeynep: “5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar”, İÜHFD, 2016, C. 74, S. 1, s. 373 - 387.

PARLAK BÖRÜ, Şafak: “Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye’nin Konumu”, TBBD, 2017, C. 30, S. 133, s. 43 - 63.

PÜRSELİM DOĞAN, Hatice Selin: “Almanya’da Tescil Edilmiş Eşcinsel Hayat Ortaklığında Veraset İlamının Alınması ve Bu İlama Dayanılarak Türkiye ve Almanya’da Bulunan Terekenin Paylaşılması”, MHB, C. 31, S. 1, s. 243 - 266.

RUHİ, Ahmet Cemal: “Evlenme Yolu İle Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008), (Ed. Vahit DOĞAN/Feriha Bilge TANRIBİLİR/Banu ŞİT), Ankara 2008, s. 107 -117.

SAKMAR, Ata: “Kadınla Erkek Arasındaki Hukukî Eşitlik İlkesi ve Vatandaşlık Hukuku”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1978, C. 44, S. 1-4, s. 123 - 133.

SALENKO, Alexander: Country Report: Russia, EUDO Citizenship Observatory, Temmuz 2012.

- SARGIN, Fügen:** “*Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*”, AÜHFD, 2004, C. 53, S. 1, s. 27 - 63.
- SAWYER, Carolina/WRAY, Helena:** Country Report: United Kingdom, EUDO Citizenship Observatory, Aralık 2014.
- SEÇKİN, Sinan/ÜSTÜN, Gül:** “*İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2015, C. 21, S. 2, s. 509 - 533.
- SİRMEN, Kâzım Sedat:** “*Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilafı Hukukunda Düzenlenmesi*”, AÜHFD, 2009, C. 58, S. 4, s. 825 - 880.
- TANRIBİLİR, Feriha Bilge:** “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Ve Türk Hukuku*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2002, C.22 S.2, s. 791 - 818 [*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*].
- TANRIBİLİR, Feriha Bilge:** “*Evlenme ve Vatandaşlık*”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 5, S. 1, s. 3019 - 3049 [*Evlenme*].
- TANRIBİLİR, Feriha Bilge:** “*Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri*”, TBBD, 2008, S. 75, s. 27 - 62 [*Tasarı*].
- TEKDOĞAN BAHÇIVANCI, Işıl Selin:** “*Evlilik Dışı Birlikte Yaşam Modellerine Uygulanacak Hukuk*”, TAAD, 2018, Y. 9, S. 33, s. 623 - 683.
- TEKİNALP, Gülören:** “*Tâbiyetin Genel İlkeleri ve 1964 Tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu*”, İÜHFD, 1973, C. 23, S. 1-4, s. 483 - 497.
- TETİK, Ahmet Talha:** “*Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Takdir Yetkisi ve Yerindelik Denetimi İlişkisi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 25, S. 2, s. 249 - 276.
- TİRYAKİOĞLU, Bilgin:** “*Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması*”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı

Sempozyumu (29 Şubat 2008), (Ed. Vahit DOĞAN/Feriha Bilge
TANRIBİLİR/Banu ŞİT), Ankara 2008, s. 79 - 96.

IV – MAHKEME KARARLARI

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016, E. 2015/2822, K. 2016/3093.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016, E. 2015/4697, K. 2016/3094.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016, E. 2015/4919, K. 2016/3095.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.11.2016, E. 2016/1126, K. 2016/3096.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 17.1.2018, E. 2015/4972, K. 2018/23.

Danıştay 10. D., 19.4.1995, E. 1995/512, K. 1995/2119.

Danıştay 10. D., 30.5.1995, E. 1993/4759, K. 1995/2666.

Danıştay 10. D., 10.4.1996, E. 1995/7601, K. 1996/1939.

Danıştay 10. D., 5.5.1997, E. 1995/3272, K. 1997/1559.

Danıştay 10. D., 6.11.1997, E. 1996/2993, K. 1997/4168.

Danıştay 10. D., 16.3.1999, E. 1998/2237, K. 1999/861.

Danıştay 10. D., 14.6.1999, E. 1997/6536, K. 1999/3365.

Danıştay 10. D., 09.12.1999, E. 1999/1498, K. 1999/6706.

Danıştay 10. D., 17.10.2006, E. 2003/2636, K. 2006/5764.

Danıştay 10. D., 26.1.2011, E. 2007/2353, K. 2011/143.

Danıştay 10. D., 18.3.2014, E. 2013/5287, K. 2014/1588.

Danıştay 10. D., 10.4.2014, E. 2010/16587, K. 2014/2306.

Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/6294, K. 2015/336.

Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/576, K. 2015/345.

Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/7728, K. 2015/346.

Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2011/8462, K. 2015/347.

Danıştay 10. D., 9.2.2015, E. 2014/5966, K. 2015/348.

Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/6561, K. 2015/489.

Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/10326, K. 2015/493.

Danıştay 10. D., 16.2.2015, E. 2011/8818, K. 2015/508.

Danıştay 10. D., 23.2.2015, E. 2011/11191, K. 2015/657.

Danıştay 10. D., 25.2.2015, E. 2011/7009, K. 2015/780.

Danıştay 10. D., 17.3.2015, E. 2011/9154, K. 2015/1119.

Danıştay 10. D., 15.9.2015, E. 2012/677, K. 2015/3780.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/2946, K. 2015/4041.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/5321, K. 2015/4042.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/2896, K. 2015/4043.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/6956, K. 2015/4045.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/8455, K. 2015/4050.

Danıştay 10. D., 5.10.2015, E. 2012/8144, K. 2015/4051.

Danıştay 10. D., 13.10.2015, E. 2012/5540, K. 2015/4312.

Danıştay 10. D., 19.10.2015, E. 2012/9149, K. 2015/4435.

Danıştay 10. D., 19.10.2015, E. 2012/3265, K. 2015/4437.

Danıştay 10. D., 19.11.2015, E. 2012/2262, K. 2015/5111.

Danıştay 10. D., 19.11.2015, E. 2012/4867, K. 2015/5112.

Danıştay 10. D., 19.11.2015, E. 2012/3748, K. 2015/5116.

Danıştay 10. D., 19.2.2016, E. 2012/2376, K. 2016/904.

Danıştay 10. D., 17.3.2016, E. 2013/749, K. 2016/1465.

Danıştay 10. D., 17.3.2016, E. 2013/5433, K. 2016/1466.

Danıştay 10. D., 28.3.2016, E. 2015/383, K. 2016/1672.

Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/3739, K. 2016/1743.

Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/940, K. 2016/1744.

Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/2079, K. 2016/1747.

Danıştay 10. D., 29.3.2016, E. 2013/3281, K. 2016/1750.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/6795, K. 2016/1798.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2556, K. 2016/1800.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/4710, K. 2016/1801.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/7936, K. 2016/1802.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2330, K. 2016/1803.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/2361, K. 2016/1804.

Danıştay 10. D., 30.3.2016, E. 2013/7323, K. 2016/1806.

Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/4853, K. 2016/1891.

Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/2702, K. 2016/1894.

Danıştay 10. D., 11.4.2016, E. 2013/1608, K. 2016/1896.

Danıştay 10. D., 12.4.2016, E. 2016/948, K. 2016/1907.

Danıştay 10. D., 31.5.2016, E. 2013/2141, K. 2016/3016.

Danıştay 10. D., 8.6.2016, E. 2013/4606, K. 2016/3166.

Danıştay 10. D., 26.10.2016, E. 2013/3979, K. 2016/3868.

Danıştay 10. D., 14.9.2020, E. 2015/3472, K. 2020/2913.

Danıştay 10. D., 16.9.2020, E. 2015/1171, K. 2020/3024.

Danıştay 10. D., 3.11.2020, E. 2016/13978, K. 2020/4433.

Danıştay 10. D., 3.11.2020, E. 2016/2766, K. 2020/4436.

Danıştay 10. D., 1.12.2020, 2020/993, 2020/5486.

Ankara BİM 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/372, K. 2017/256.

Ankara BİM 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/355, K. 2017/278.

Ankara BİM 10. İDD., 12.4.2017, E. 2017/354, K. 2017/286.

Ankara BİM 10. İDD., 20.4.2017, E. 2017/320, K. 2017/353.

Ankara BİM 10. İDD., 9.5.2017, E. 2017/470, K. 2017/405.

Ankara BİM 10. İDD., 18.5.2017, E. 2017/436, K. 2017/453.

Ankara BİM 10. İDD., 31.5.2017, E. 2017/452, K. 2017/472.

Ankara BİM 10. İDD., 7.6.2017, E. 2017/387, K. 2017/496.

Ankara BİM 10. İDD., 7.6.2017, E. 2017/425, K. 2017/517.

Ankara BİM 10. İDD., 14.6.2017, E. 2017/561, K. 2017/577.

Ankara BİM 10. İDD., 14.6.2017E. 2017/532, K. 2017/586.

Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/539 K. 2017/609.

Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/494, K. 2017/610.

Ankara BİM 10. İDD., 21.6.2017, E. 2017/631, K. 2017/612.

Ankara BİM 10. İDD., 13.9.2017, E. 2017/739, K. 2017/670.

Ankara BİM 10. İDD., 4.10.2017, E. 2017/747, K. 2017/830.

Ankara BİM 10. İDD., 18.10.2017, E. 2017/1038, K. 2017/907.

Ankara BİM 10. İDD., 18.10.2017, E. 2017/760, K. 2017/929.

Ankara BİM 10. İDD., 8.11.2017, E. 2017/1134, K. 2017/1025.

Ankara BİM 10. İDD., 8.11.2017, E. 2017/1217, K. 2017/1058.

Ankara BİM 10. İDD., 15.11.2017, E. 2017/1222, K. 2017/1074.

Ankara BİM 10. İDD., 15.11.2017, E. 2017/871, K. 2017/1085.

Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1247, K. 2017/1181.

Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1248, K. 2017/1183.

Ankara BİM 10. İDD., 7.12.2017, E. 2017/1005, K. 2017/1198.

Ankara BİM 10. İDD., 19.12.2017, E. 2017/1320, K. 2017/1248.

Ankara BİM 10. İDD., 20.12.2017, E. 2017/1032, K. 2017/1277.

Ankara BİM 10. İDD., 3.05.2018, E. 2018/438, K. 2018/363.

Ankara BİM 10. İDD., 3.10.2018, E. 2018/1235, K. 2018/1082.

Ankara BİM 10. İDD., 3.4.2019, E. 2019/531, K. 2019/485.

Ankara BİM 10. İDD., 10.2.2020, E. 2020/268, K. 2020/129.

Ankara BİM 10. İDD., 8.6.2020, E. 2020/1113, K. 2020/728.

Ankara BİM 10. İDD., 9.6.2020, E. 2020/1357, K. 2020/751.

Ankara BİM 10. İDD., 17.6.2020, E. 2020/931, K. 2020/874.

Ankara BİM 10. İDD., 17.6.2020, E. 2020/1106, K. 2020/876.

İzmir BİM 6. İDD., 17.10.2017, E. 2017/1297, K. 2017/1366.

ÖZET

Devletler, vatandaşlığın kazanılması veya kaybedilmesine dair düzenlemelerinde evliliği vatandaşlığa etki edebilecek bir hukukî ilişki olarak nitelendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de buna benzer şekilde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını Türk Vatandaşlık Kanunu'nda düzenlemiştir.

Ulaşımda yaşanan gelişmeler ve globalleşmenin artması ile farklı devlet vatandaşları arasındaki evliliklerde artış olmuştur. Bu artış evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanma başvurularına da yansımıştır. Ayrıca dünyada birlikte yaşam biçimlerine de bazı yorumlar getirilmiş olup, bazı yeni birlikte yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır.

Tezin ilk bölümünde vatandaşlık hukukundaki ve evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmadaki ilkeler ve uluslararası anlaşmalar, Türkiye'deki evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının tarihsel süreci ile Türkiye ve diğer devletlerde evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasının şartları ele alınacaktır.

Tezin ikinci bölümünde ise evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması usulü, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında evliliğe dair bazı özel durumlar ile uluslararası alanda evlenme kurumunda gerçekleşen değişiklikler ve yeni kurumlar incelenecektir. Bunun ardından ise, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına dair yüksek mahkeme kararları, sorun alanları olarak ayrılmış kategoriler çerçevesinde incelenecektir.

ABSTRACT

States have defined marriage as a legal relationship that may affect citizenship in their regulations on acquisition or loss of nationality. The Republic of Turkey is within these states too with the similar regulation on acquisition of Turkish citizenship by way of marriage, in the Turkish Citizenship Law.

With the improvements on the transportation industry and the increase in globalization, there has been an increase in marriages between different state citizens. This increase has also been reflected in applications to acquire Turkish citizenship by way of marriage. In addition, some interpretations have been made on cohabitation lifestyles and some new ways of living together have emerged in the world.

In the first part of the thesis; there will be discussions about the principles of acquiring citizenship and especially principles for acquisition of citizenship by way of marriage. Then, historical process of the Turkish Citizenship Law, legal principles and conditions about acquiring citizenship by way of marriage in Turkey and other states will be discussed.

In the second part of the thesis, the method of acquisition of Turkish citizenship by way of marriage, some special circumstances in the acquisition of Turkish citizenship by way of marriage and changes in the international marriage institutions and new institutions will be examined. After that, court decisions on Turkish citizenship by way of marriage will be examined in categories separated as problem areas.